

Γλώσσα Β΄ Δημοτικού

Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας

Βιβλίο Δασκάλου
Μεθοδολογικές οδηγίες

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Ζωή Γαβριηλίδου , Επίκουρη Καθηγήτρια του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης Μαρία Σφυρόερα , Επίκουρη Καθηγήτρια του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης Λουκία Μπεζέ , Καθηγήτρια του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Άννα Παγοροπούλου , Επίκουρη Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών Νικόλαος Κουτσός , Σχολικός Σύμβουλος Ιωάννης Μπάρτζης , Εκπαιδευτικός
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	Άντα Γανώση , Σκιτσογράφος - Εικονογράφος
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Αγγελική Τσαμπάζη
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Πέτρος Μπερερής , Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Χρήστος Παπαρίζος , Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Μαρία Γ. Καράμπελα , Εκπαιδευτικός
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Παναγιώτης Γράββαλος , Εικαστικός καλλιτέχνης
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ACCESS ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.

Γ' Κ.Π.Σ. / Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ΙΙ / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ. για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Ζωή Γαβριηλίδου Μαρία Σφυρόερα Λουκία Μπεζέ

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ Α.Ε.

Γλώσσα Β΄ Δημοτικού
Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας

Βιβλίο Δασκάλου
Μεθοδολογικές οδηγίες

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Περιεχόμενα

Εισαγωγικό σημείωμα	5
Δομή των ενότητων	9
Πανοραμικός πίνακας	11
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 – Στο δρόμο για το σχολείο	17
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 – Με το «σεις» και με το «σας»	18
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 – Στον κόσμο των κόμικς	20
ΕΝΟΤΗΤΑ 4 – Ετοιμασίες για το ταξίδι	22
ΕΝΟΤΗΤΑ 5 – Πάμε για ψώνια;	23
ΕΝΟΤΗΤΑ 6 – Είμαστε έτοιμοι;	25
ΕΝΟΤΗΤΑ 7 – Πώς λέμε ΟΧΙ;	26
ΕΝΟΤΗΤΑ 8 – Το ταξίδι στη Χωχαρούπα	28
ΕΝΟΤΗΤΑ 9 – «Που λες, είδα...»	30
ΕΝΟΤΗΤΑ 10 – ΠΡΟΣΟΧΗ! Τι λέει εκεί;	32
ΕΝΟΤΗΤΑ 11 – Τι βιβλίο είναι αυτό;	33
ΕΝΟΤΗΤΑ 12 – Ποπό! Κόσμος που περνά!	35
ΕΝΟΤΗΤΑ 13 – Μεσ στο μουσείο	37
ΕΝΟΤΗΤΑ 14 – Με προσκαλούν και προσκαλώ	39
ΕΝΟΤΗΤΑ 15 – Αλληλογραφώ	41
ΕΝΟΤΗΤΑ 16 – Νιώθω	43
ΕΝΟΤΗΤΑ 17 – Εφημερίδες! Εφημερίδες!	44
ΕΝΟΤΗΤΑ 18 – Ένα βιβλίο που σε ταξιδεύει	46
ΕΝΟΤΗΤΑ 19 – Τα μάθατε τα νέα;	47
ΕΝΟΤΗΤΑ 20 – Ποιος είναι; Τι κάνει;	49
ΕΝΟΤΗΤΑ 21 – Χρήσιμες οδηγίες	50
ΕΝΟΤΗΤΑ 22 – Πώς γίνεται; Πώς παίζεται;	51
ΕΝΟΤΗΤΑ 23 – Για να γελάσουμε...	52
ΕΝΟΤΗΤΑ 24 – Να σου πω τι έμαθα;	54
Γλωσσάρι όρων	55
Βιβλιογραφία	55

Εισαγωγικό σημείωμα

Κάθε σχολικό βιβλίο ακολουθεί συγκεκριμένες θεωρητικές προσεγγίσεις ως προς τη διδακτική μεθοδολογία την οποία προτείνει, αλλά και μια συνολική φιλοσοφία που φαίνεται από τις επιλογές του περιεχομένου. Το κείμενο που ακολουθεί έχει ως στόχο να ενημερώσει τον εκπαιδευτικό που θα διδάξει γλώσσα στη β' δημοτικού σχετικά με τις θεωρητικές επιλογές της συγγραφικής ομάδας και τη συνολική φιλοσοφία του βιβλίου *Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας*, και έτσι να τον βοηθήσει να ανταποκριθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στο δύσκολο καθήκον του.

Το θεωρητικό πλαίσιο

Βασικό θεωρητικό έρεισμα του βιβλίου αποτελεί η **επικοινωνιακή μέθοδος** και η **λειτουργική προσέγγιση της γλώσσας**, σύμφωνα με την οποία η διδασκαλία της γλώσσας επιτελείται σε όσο το δυνατόν αυθεντικότερες επικοινωνιακές συνθήκες και επιδιώκει να αποκτήσουν τα παιδιά όλες εκείνες τις γλωσσικές δεξιότητες, ώστε να μπορούν να επικοινωνούν αποτελεσματικά σε όλες τις περιστάσεις επικοινωνίας. Με άλλα λόγια, το βιβλίο *Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας* στηρίζεται στην αρχή ότι ο αποτελεσματικός χρήστης μιας γλώσσας δεν είναι αυτός που απλώς γνωρίζει καλά τη γραμματική και το συντακτικό της, αλλά αυτός που επιπλέον είναι σε θέση να προσαρμόζει το λόγο του ανάλογα με το σε ποιον μιλά, σε ποιο μέρος, για ποιο θέμα, ποια χρονική στιγμή, για ποιο σκοπό, αλλά και ανάλογα με το κανάλι το οποίο καλείται να χρησιμοποιήσει (προφορικός ή γραπτός λόγος). Για να επιτευχθούν όσο το δυνατόν αυθεντικότερες περιστάσεις επικοινωνίας, καταβλήθηκε μεγάλη προσπάθεια, ώστε α) να υπάρχει μια ενιαία πλοκή με σταθερούς ήρωες οι οποίοι δρουν σε διαφορετικές επικοινωνιακές περιστάσεις, και β) οι ασκήσεις να μη ζητούν αυθαίρετα από τα παιδιά να συμπληρώσουν ένα κενό ή να απαντήσουν σε μια ερώτηση, αλλά να είναι, όσο αυτό ήταν εφικτό, λειτουργικά ενταγμένες στην πλοκή του βιβλίου και να κάνουν τα παιδιά να συμμετέχουν στο ξετύλιγμα του σεναρίου της κάθε ενότητας. Παράλληλα, πρέπει να αντιστοιχούν και αυτές σε όσο το δυνατόν πιο αυθεντικές περιστάσεις επικοινωνίας. Χρειάζεται βέβαια να τονίσουμε ότι σε διδακτικό επίπεδο η **επικοινωνιακή μέθοδος** και η **λειτουργική προσέγγιση της γλώσσας** **συνεπάγονται αλλαγή στη στάση απέναντι στη γνώση**: ο εκπαιδευτικός έχει ρόλο σχεδιαστή και συντονιστή, και ο μαθητής, βρίσκοντας κίνητρο και ενδιαφέρον, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, αντιμετωπίζει τη γλώσσα όχι μόνο ως αντικείμενο αλλά και ως εργαλείο μάθησης, και οικοδομεί μόνος του τη γνώση, εφόσον καλείται να επιλύσει προβλήματα (π.χ. πώς θα βοηθήσει τους ήρωες να γράψουν μια επιστολή) και να οδηγηθεί άλλοτε λιγότερο και άλλοτε περισσότερο διαισθητικά από το παράδειγμα στη συνειδητοποίηση του κανόνα.

Προφορικός και γραπτός λόγος

Όπως πρεσβεύει η σύγχρονη γλωσσολογία, ο προφορικός λόγος έχει προτεραιότητα έναντι του γραπτού και γι' αυτό πρέπει κατά τη διδακτική πράξη να καλλιεργείται στον ίδιο τουλάχιστον βαθμό με το γραπτό στα γλωσσικά εγχειρίδια. Όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς, μία από τις καινοτομίες που ίσως ξαφνιάσουν τους εκπαιδευτικούς στο *Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας* είναι ότι δίνεται έμφαση και στον προφορικό λόγο, καθημερινό ή επίσημο. Οι λόγοι που επέβαλαν αυτή την επιλογή είναι α) ότι, από τη σκοπιά της γνωστικής ανάπτυξης του παιδιού, ο προφορικός λόγος προηγείται του γραπτού και ο δεύτερος χτίζεται πάνω στις δομές του πρώτου, και β) ότι καθημερινά χρησιμοποιούμε συχνότερα τον προφορικό παρά το γραπτό λόγο, προκειμένου να επικοινωνήσουμε. Στόχος μας είναι να αποκτήσουν τόσο ο προφορικός όσο και ο γραπτός λόγος την απαιτούμενη σαφήνεια, η οποία εξασφαλίζει την αποτελεσματική επικοινωνία.

Είδη λόγου και είδη κειμένου που απαντούν στο βιβλίο

Δύο είναι τα βασικότερα είδη λόγου: ο **αναφορικός** και ο **κατευθυντικός**. Κάθε είδος λόγου εμφανίζει σαφή χαρακτηριστικά και συνδέεται με αντιπροσωπευτικά είδη κειμένου. Ο αναφορικός λόγος (αφηγηματικά και περιγραφικά κείμενα) αποδίδει καταστάσεις, συμβάντα, πράγματα ή πρόσωπα, ενώ με τον κατευθυντικό (οδηγίες, συνταγές, επιχειρηματολογικά κείμενα) ο πομπός έχει ως στόχο να οδηγήσει το δέκτη σε συγκεκριμένη συμπεριφορά. Τα βασικότερα χαρακτηριστικά κάθε είδους κειμένου είναι τα εξής:

- α)** Τα **περιγραφικά κείμενα** συσχετίζουν στον άξονα του χώρου αντικείμενα διαφορετικά ως προς την κατάσταση και τις ιδιότητές τους. Η συσχέτιση αυτή πραγματώνεται γλωσσικά με τη χρήση τοπικών επιρρημάτων ή επιρρηματικών φράσεων. Ο επικρατέστερος χρόνος είναι ο ενεστώτας. Αφθονούν επίσης, όπως είναι λογικό, τα επίθετα, καθώς και τα ρήματα αίσθησης.
- β)** Τα **αφηγηματικά κείμενα** αναπτύσσονται γύρω από ένα χρονικό άξονα ο οποίος πραγματώνεται γλωσσικά με τη χρήση

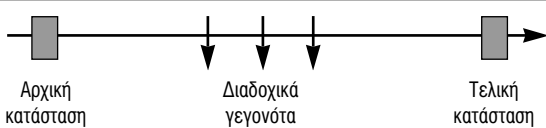
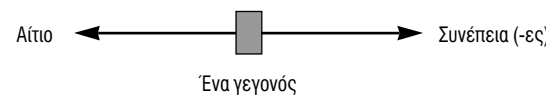
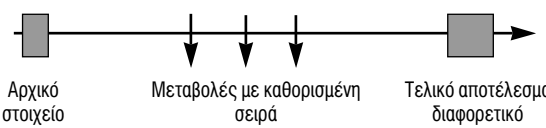
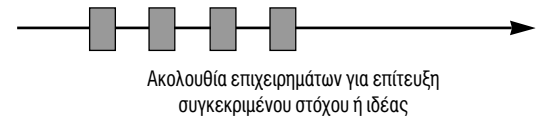
επιρρημάτων, χρονικών συνδέσμων και με την εναλλαγή παρελθοντικών ως επί το πλείστον χρόνων (παρατατικός, αόριστος) ή του ιστορικού ενεστώτα, ώστε να παρουσιάζεται η χρονική αλληλουχία των γεγονότων. Σε αφηγηματικά κείμενα απαντούν συχνά ρήματα δράσης, έκφρασης συναισθημάτων, καθώς και περιγραφικά ουσιαστικά και επίθετα.

γ) Στα **επεξηγηματικά κείμενα** παρουσιάζονται η αιτία και οι συνέπειες ενός γεγονότος. Αφθονούν οι επεξηγηματικοί σύνδεσμοι και οι συμπερασματικές προτάσεις.

δ) Τα **κείμενα που δίνουν οδηγίες** στηρίζονται στην παράθεση των μεταβολών που επέρχονται με καθορισμένη σειρά σε ένα αρχικό στοιχείο, ώστε να προκύψει ένα τελικό αποτέλεσμα διαφορετικό από το αρχικό στοιχείο. Προτιμούνται ρήματα σε προστακτική, υποτακτική ή οριστική ενεστώτα.

ε) Τα **επιχειρηματολογικά κείμενα** στηρίζονται στην παράθεση επιχειρημάτων, προκειμένου να υποστηριχτεί μια ιδέα ή ένας σκοπός. Ο βασικός χρόνος που απαντά σε τέτοιου είδους κείμενα είναι ο ενεστώτας, ο οποίος πολλές φορές συναντάται με απρόσωπη σύνταξη. Χρησιμοποιούνται συχνά αιτιολογικές προτάσεις και σύνδεσμοι.

Το βιβλίο *Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας* παρουσιάζει **όλα** τα είδη λόγου και κατ' επέκταση αξιοποιεί πολλά διαφορετικά είδη κειμένων, συχνά αυθεντικών. Τα κείμενα αυτά άλλοτε είναι συντομότερα και άλλοτε εκτενέστερα (κατάλογοι λέξεων, ετικέτες προϊόντων, κόμικς, προσκλήσεις, παραμύθια, περιγραφικά κείμενα αντικειμένων, προσώπων ή χώρου, αφηγήσεις, αναφορές, διηγήσεις, ορισμοί, οδηγίες, συνταγές, συζητήσεις κτλ.). Ο λόγος που επέβαλε αυτή την επιλογή είναι ότι ο αποτελεσματικός και κριτικός αναγνώστης πρέπει να είναι σε θέση να επεξεργάζεται όχι μόνο εκτενή λογοτεχνικά κείμενα για αισθητικούς λόγους, αλλά και άλλα χρηστικά κείμενα, ώστε να αντλεί πληροφορίες από αυτά προς όφελός του (λ.χ. να είναι σε θέση, πριν καταναλώσει ένα προϊόν, να αντλήσει πληροφορίες σχετικά με την ημερομηνία λήξης ή τη σύστασή του από την ετικέτα, να μπορεί να κατανοήσει τις οδηγίες χρήσης μιας συσκευής για τη δική του ασφάλεια, να μπορεί να κατανοήσει τις προφορικές οδηγίες που θα του δώσει κάποιος, προκειμένου να βρει μια διεύθυνση που αναζητά, κτλ.). Ένας επιπλέον λόγος είναι ότι ο ίδιος ο μαθητής, ως δημιουργός κειμένων, πρέπει να είναι σε θέση να επικοινωνεί αποτελεσματικά χρησιμοποιώντας τα διαφορετικά είδη λόγου. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται σχηματικά τα είδη λόγου, τα είδη κειμένων με τα οποία συνδέονται καθώς και τα χαρακτηριστικά τους.

Είδη λόγου	Αντιπροσωπευτικά είδη κειμένων	Χαρακτηριστικά του είδους
Αναφορικός	Περιγραφικά	Ένα αντικείμενο Η κατάσταση του Οι ιδιότητές του Συνδεδεμένα αντικείμενα Η κατάσταση τους Οι ιδιότητές τους
	Αφηγηματικά	 Αρχική κατάσταση Διαδοχικά γεγονότα Τελική κατάσταση
	Επεξηγηματικά	Αίτιο Συνέπεια (-ες) Ένα γεγονός
Κατευθυντικός	Οδηγίες	 Αρχικό στοιχείο Μεταβολές με καθορισμένη σειρά Τελικό αποτέλεσμα διαφορετικό
	Επιχειρηματολογικά	 Ακολουθία επιχειρημάτων για επίτευξη συγκεκριμένου στόχου ή ιδέας

Γραμματική

Στη σύγχρονη αντίληψη για τη διδακτική της γλώσσας εκείνο που έχει νόημα δεν είναι να μπορεί κανείς να μιλά για μια γλώσσα, δηλαδή να την αντιμετωπίζει ως ένα αντικείμενο που το μαθαίνουμε απέξω (να ξέρει λ.χ. έναν κανόνα του τύπου «Τα μέρη του λόγου είναι δέκα»), αλλά να μιλά και να γράφει αποτελεσματικά την ίδια τη γλώσσα, να τη χρησιμοποιεί δηλαδή ως εργαλείο επικοινωνίας και μάθησης (να χρησιμοποιεί σωστά τα μέρη του λόγου, για να αναφερθούμε στο συγκεκριμένο παράδειγμα). Στο βιβλίο *Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας* χρησιμοποιείται ελάχιστη μεταγλώσσα, εφόσον στόχος είναι να αντιληφθούν οι μαθητές τη δομή της γλώσσας **διδασθητικά**, μέσα από άφθονα παραδείγματα, με απώτερο σκοπό να τη χρησιμοποιούν αποτελεσματικά κατά την επικοινωνία. Στο βιβλίο **ο τρόπος συνειδητοποίησης του γραμματικού κανόνα είναι κατά κύριο λόγο επαγωγικός**: δίνονται παραδείγματα τα οποία ο μαθητής καλείται να παρατηρήσει, προκειμένου στη συνέχεια να εξαγάγει – και ενίοτε να διατυπώσει – μόνος του τον κανόνα. Έτσι, αφενός δεν παρέχεται έτοιμη γνώση και αφετέρου ο μαθητής κατανοεί το γραμματικό φαινόμενο χωρίς να χρειάζεται να αποστηθίσει μηχανικά ένα γραμματικό κανόνα.

Ορθογραφία και αντιγραφή

Η ελληνική θεωρείται γλώσσα με ιστορική ορθογραφία, κάτι που σημαίνει ότι δεν υπάρχει αντιστοιχία ένα προς ένα ανάμεσα στον προφορικό και στο γραπτό λόγο, επειδή για ιστορικούς λόγους κρατήσαμε τη γραφή των λέξεων ίδια, ενώ στο μεταξύ, με το πέρασμα των αιώνων, η προφορά τους άλλαξε. Έτσι, στα ελληνικά είναι δυνατόν: α) ένας φθόγγος να παριστάνεται στο γραπτό λόγο με περισσότερα από ένα γράμματα (π.χ. ο φθόγγος [j] αποδίδεται με το η, όπως στη λέξη *ήλιος*, με το ι, όπως στη λέξη *ίδιος*, και με το υ, όπως στη λέξη *ύστερα*), β) ένα γράμμα να διαβάζεται με περισσότερους από έναν τρόπους (π.χ. το ύψιλον προφέρεται άλλοτε ως [i], όπως στη λέξη *ύπνος*, άλλοτε ως [f], όπως στη λέξη *ευτελής*, και άλλοτε ως [v], όπως στη λέξη *εύηχος*), γ) ένας φθόγγος να αποδίδεται γραπτά με συνδυασμό γραμμάτων (π.χ. ο φθόγγος [u] με το ου, όπως στη λέξη *ουρανός*, ο φθόγγος [b] με μπ, όπως στη λέξη *μπάλονι*, κτλ.), δ) ένα γράμμα να προφέρεται σαν δύο φθόγγοι (π.χ. ξ=κσ, ψ=πσ). Οι αναντιστοιχίες αυτές δυσκολεύουν τα παιδιά κατά την εκμάθηση της ορθογραφίας της ελληνικής γλώσσας. Σήμερα ξέρουμε ότι τα ορθογραφικά λάθη των παιδιών όχι μόνο δεν είναι τυχαία, αλλά επιπλέον αποτελούν βασική ένδειξη της πορείας τους για την κατάκτηση της γνώσης. Για το λόγο αυτόν πρέπει να αξιοποιούνται συστηματικά στην τάξη.

Στόχος του βιβλίου *Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας* είναι να οδηγήσει τα παιδιά στην **ανάπτυξη στρατηγικών** που θα τα βοηθούν να γράφουν ορθά. Επειδή όμως κάτι τέτοιο δεν επιτυγχάνεται αποκλειστικά με τον κλασικό τρόπο ορθογράφησης, όπου ο μαθητής καλείται να απομνημονεύσει μια σειρά λέξεων ή μια πρόταση και να τις γράψει σωστά την επόμενη μέρα στο σχολείο, στο βιβλίο έχουν ενσωματωθεί πολλές ασκήσεις που εκ πρώτης όψεως δε μοιάζουν με ασκήσεις ορθογραφίας, ωστόσο συμβάλλουν αποτελεσματικά στην εκμάθησή της. Πρόκειται για ασκήσεις με αναγνώριση συλλαβών, με συμπλήρωση γραμμάτων που λείπουν, ώστε να σχηματιστεί μια λέξη, με αντιστοιχία κεφαλαίων και πεζών γραμμάτων, αλλά και με διόρθωση λαθών των άλλων, κάτι που αρέσει ιδιαίτερα στα παιδιά. **Οι στρατηγικές αυτές που βοηθούν τα παιδιά να γράφουν ορθά καλλιεργούνται ακόμη πιο αποτελεσματικά, όταν τα ίδια τα παιδιά αποκτούν τη συνήθεια της αυτοδιόρθωσης**, δηλαδή όταν είναι σε θέση να επανέλθουν στα γραπτά τους, να τα ξαναδιαβάσουν και να ανατρέξουν σε άλλες πηγές (βιβλίο γλώσσας, λεξικά) για να τα διορθώσουν. **Παρόλο που η ορθογραφία είναι ένας από τους στόχους του γλωσσικού μαθήματος, δεν πρέπει να αποτελεί εμπόδιο για τα παιδιά στην προσπάθειά τους για παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου.** Με άλλα λόγια, πολλές φορές είναι προτιμότερο η προσπάθεια των παιδιών να επικεντρώνεται στην παραγωγή νοήματος και στο σεβασμό των συμβάσεων του κειμενικού είδους, και η ορθογραφία να αποτελεί δευτερεύοντα στόχο ο οποίος θα επιτυγχάνεται μέσω της τεχνικής της αυτοδιόρθωσης.

Σε αρκετές περιπτώσεις προτείνονται πάνω από μία ορθογραφικές ασκήσεις ανά δίωρο. Στην περίπτωση αυτή ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει ποια άσκηση θεωρεί χρησιμότερη για την τάξη του. Σε κάθε περίπτωση, οι ορθογραφίες που προτείνονται δεν είναι δεσμευτικές και ο εκπαιδευτικός μπορεί να τις αντικαταστήσει με ό,τι άλλο επιθυμεί.

Σχετικά με την αντιγραφή, καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε να εντάσσεται, όπου αυτό ήταν εφικτό, λειτουργικά στις ενότητες του βιβλίου και να γίνεται με αφορμή κάποια δραστηριότητα των πρωταγωνιστών του. Θελήσαμε με αυτό τον τρόπο να προσελκύσουμε το ενδιαφέρον των μαθητών, ώστε να αντιμετωπίσουν την αντιγραφή όχι ως ένα βαρετό σχολικό καθήκον αλλά ως αφορμή για ενεργό συμμετοχή τους στην πλοκή του βιβλίου. Όπως αναφέρθηκε και σχετικά με την ορθογραφία, **η προτεινόμενη κάθε φορά αντιγραφή είναι ενδεικτική** και μπορεί να αντικατασταθεί από κάποια άλλη ή και να παραλειφθεί.

Είναι στην ευχέρεια του δασκάλου να ορίσει τετράδιο για την αντιγραφή ή την ορθογραφία.

Κατανομή ωρών

Για να βοηθηθεί ο εκπαιδευτικός κατά τη διδασκαλία των επιμέρους ενοτήτων του βιβλίου *Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας*, στον Πανοραμικό Πίνακα δηλώνεται ο συνολικός χρόνος που μπορεί να διατεθεί για την επεξεργασία καθεμιάς από αυτές. Επίσης, παρατίθεται πίνακας στο τέλος κάθε εξεταζόμενης ενότητας, όπου προτείνεται ενδεικτικά ο χρόνος που μπορεί να διατεθεί σε κάθε επιμέρους υποενότητά της. **Η κατανομή των ωρών στον πίνακα αυτό είναι ενδεικτική. Αυτό σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός, ανάλογα με τις ανάγκες της τάξης, το επίπεδο των μαθητών ή τον προσωπικό του ρυθμό, μπορεί να ακολουθήσει την πρόταση της συγγραφικής ομάδας ή όχι.**

Δραστηριότητες εκτός βιβλίου

Ο συνολικός διαθέσιμος χρόνος διδασκαλίας για το μάθημα της γλώσσας είναι 261 ώρες, οι οποίες κατανέμονται ως εξής: 146 ώρες για τη διδασκαλία του εγχειριδίου της γλώσσας, 36 ώρες για τη διδασκαλία του Ανθολογίου και 79 ώρες για δραστηριότητες εκτός εγχειριδίου. Οι 79 ώρες για δραστηριότητες εκτός εγχειριδίου έχουν ενσωματωθεί στο συνολικό χρόνο που προβλέπεται για κάθε ενότητα, δηλαδή κάθε φορά προτείνονται δραστηριότητες εκτός βιβλίου (π.χ. οι μαθητές δουλεύουν με αποκόμματα εφημερίδων, παίζουν παιχνίδια μέσα και έξω από την τάξη, συγκεντρώνουν ιστορίες και υλικό από γονείς, βιβλιοθήκες, κτλ.). Οι δραστηριότητες αυτές βοηθούν το παιδί αφενός να δράσει με **αυτόνομο** τρόπο εκτός τάξης και αφετέρου να χρησιμοποιήσει ό,τι έχει μάθει στην τάξη με **λειτουργικό** τρόπο σε αυθεντικές περιστάσεις επικοινωνίας, προκειμένου να διεπιδράσει με τους συνομιλητές του (**κοινωνική διάσταση της γλώσσας**). Κάποιες από τις δραστηριότητες αυτές είναι ατομικές και άλλες ομαδικές. Οι ομαδικές δραστηριότητες έχουν ως στόχο να καλλιεργήσουν το πνεύμα συνεργασίας για την επίτευξη ενός κοινού σκοπού και την ικανότητα καταμερισμού της εργασίας, καθώς επίσης να συσφίξουν τις διαπροσωπικές σχέσεις στην ομάδα «τάξη». Πρέπει να τονιστεί ότι οι δραστηριότητες αυτές δεν είναι υποχρεωτικές. **Κάθε εκπαιδευτικός έχει την ευχέρεια να χρησιμοποιήσει το συγκεκριμένο χρόνο (79 ώρες) με όποιο τρόπο θεωρεί καλύτερο, διευρύνοντας τους ορίζοντες που προσφέρει το μάθημα πέραν του βιβλίου** και συνδέοντάς τους διαθεματικά με άλλα μαθήματα και με σχέδια εργασίας που μπορούν να υλοποιηθούν στην τάξη. Οι επιπλέον βιβλιογραφικές πηγές που αναφέρονται στο τέλος της κάθε ενότητας στο Βιβλίο Δασκάλου μπορούν επίσης να αξιοποιηθούν για το σχεδιασμό δραστηριοτήτων εκτός εγχειριδίου ή για τον εμπλουτισμό των ήδη προτεινόμενων.

Στρατηγικές εκμάθησης

Στο βιβλίο αυτό καλλιεργούνται ταυτόχρονα τρία είδη στρατηγικών: α) στρατηγικές σχετικά με τη **γλώσσα**: στρατηγικές αναλογικού σχηματισμού γραμματικών τύπων, μνημονικές, κατανόησης κειμένων· β) στρατηγικές που ενδυναμώνουν τη **συνεργασία**: εναλλαγή ρόλων, ομαδικός τρόπος εργασίας· γ) και (μετα)γνωστικές στρατηγικές: αναλογική σκέψη, δημιουργία υποθέσεων, αιτιολόγηση, σύγκριση.

Δομή των ενότητων

Στόχοι και προοργανωτές

Το βιβλίο περιλαμβάνει 24 ενότητες. Η πρώτη σελίδα της κάθε ενότητας παρουσιάζει με σαφήνεια τους στόχους της, οι οποίοι είναι διατυπωμένοι με τέτοιο τρόπο, ώστε να προϊδεάζουν τα παιδιά γι' αυτό που πρόκειται να μάθουν. Όπου κρίθηκε σκόπιμο, χρησιμοποιήθηκε και η αντίστοιχη μεταγλώσσα. Οι στόχοι αυτοί απαντούν επίσης στο Τετράδιο Εργασιών και πιο συγκεκριμένα στον Πίνακα Αυτοαξιολόγησης, τη λειτουργία του οποίου θα εξηγήσουμε στη συνέχεια.

Η χρήση του πλαισίου με τους στόχους της κάθε ενότητας συμβάλλει στην καλλιέργεια μεταγνωστικών στρατηγικών. Γνωρίζουμε εξάλλου από σύγχρονες έρευνες σχετικές με τις στρατηγικές εκμάθησης μιας γλώσσας ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν περισσότερες πιθανότητες να κινήσουν το ενδιαφέρον των μαθητών και την ενεργό συμμετοχή τους, όταν ο στόχος της διδασκαλίας περιγράφεται με σαφήνεια.

Ο προοργανωτής της κάθε ενότητας χρησιμεύει για να εισαγάγει το μαθητή στο κειμενικό είδος ή το είδος λόγου που θα αποτελέσει το αντικείμενο επεξεργασίας στη συγκεκριμένη ενότητα. Παράλληλα έχει επιλεγθεί έτσι ώστε να συνδέεται και με τη θεματική της ενότητας. Τις περισσότερες φορές πρόκειται για σκίτσο, φωτογραφία ή κάποια είδη λειτουργικών γραπτών. Οι ερωτήσεις έχουν ως στόχο να οδηγήσουν διαισθητικά το μαθητή σε μια πρώτη συνειδητοποίηση των χαρακτηριστικών και της λειτουργίας του συγκεκριμένου κειμενικού είδους ή είδους λόγου.

Κείμενα και ερωτήσεις – Ασκήσεις

Τα κείμενα του βιβλίου, είτε δικά μας είτε άλλων δημιουργών (στην τελευταία περίπτωση δίνεται πάντα η πηγή), εξυπηρετούν αφενός το κειμενικό είδος της ενότητας και αφετέρου τα γραμματικά και τα συντακτικά φαινόμενα τα οποία μελετώνται στη συγκεκριμένη ενότητα. **Ο βασικός στόχος της επεξεργασίας των κειμένων στην τάξη δεν είναι η εξαντλητική ανασκόληση με το κείμενο ή η κατανόηση όλων των λέξεων που αυτό περιλαμβάνει, αλλά η καλλιέργεια στα παιδιά της ικανότητας να κατανοούν συνολικά το νόημα ενός κειμένου.** Η επεξεργασία που προτείνεται για ορισμένα κείμενα έχει ως στόχο να οδηγήσει τα παιδιά να κάνουν υποθέσεις σχετικά με το νόημά του, να επαληθεύσουν ή όχι τις υποθέσεις τους αυτές ή να επιλέξουν τα βασικότερα σημεία του κειμένου που συμβάλλουν στην κατανόησή του. Τα κείμενα της κάθε ενότητας συνοδεύονται πάντα από ερωτήσεις κατανόησης και νοηματικής επεξεργασίας. Οι ερωτήσεις αυτές δίνουν αφορμή για επεξεργασία και άλλων κειμένων του συγκεκριμένου είδους αλλά και για παραγωγή αντίστοιχων κειμένων από τα παιδιά. Οι υπόλοιπες ερωτήσεις μαζί με τις ασκήσεις που περιέχονται στο Βιβλίο Μαθητή οδηγούν σε μια πρώτη επεξεργασία των γραμματικών και των συντακτικών φαινομένων.

Τετράδιο Εργασιών

Το Τετράδιο Εργασιών περιλαμβάνει ασκήσεις που δίνουν στα παιδιά τη δυνατότητα να εμπειρώσουν όσα επεξεργάστηκαν στο Βιβλίο Μαθητή. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει ποιες από τις ασκήσεις αυτές θα γίνουν ομαδικά στην τάξη και ποιες θα κάνουν οι μαθητές ατομικά στο σχολείο ή στο σπίτι. Εννοείται ότι ο εκπαιδευτικός μπορεί, ανάλογα με τις δυνατότητες και τις ανάγκες της τάξης του, να παραλείψει κάποιες από τις προτεινόμενες ασκήσεις και να προτείνει ο ίδιος κάποιες άλλες. Το Βιβλίο Μαθητή παραπέμπει στο Τετράδιο Εργασιών σταδιακά και όχι στο τέλος της ενότητας, προκειμένου να υπάρχει συνέχεια στη μελέτη των διάφορων φαινομένων. Όμως ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει αυτός τότε θα γίνει η κάθε άσκηση.

Πίνακας Αυτοαξιολόγησης

Στο Τετράδιο Εργασιών υπάρχει στο τέλος της κάθε ενότητας ένας Πίνακας Αυτοαξιολόγησης με τους στόχους της, όπου οι μαθητές καλούνται να σημειώσουν τι έμαθαν σε αυτήν. Σκοπός αυτού του Πίνακα Αυτοαξιολόγησης είναι να συνειδητοποιήσουν οι ίδιοι οι μαθητές την πορεία που κάνουν ως προς την κατάκτηση της γνώσης καθώς και τα κενά τους, δηλαδή να αποκτήσουν ένα είδος μεταγνώσης που τους βοηθά να ελέγχουν και να ρυθμίζουν τη μάθησή τους, εν ολίγοις να αποκτούν ένα είδος αυτονομίας. Μάλιστα, πρόσφατες έρευνες έχουν δείξει ότι οι μαθητές είναι τις περισσότερες φορές αντικειμενικοί στην αυτοαξιολόγησή τους. Ο εκπαιδευτικός οφείλει να εξηγήσει στα παιδιά τη χρησιμότητα και τον τρόπο συμπλήρωσης αυτού του πίνακα. Οι κατηγορίες που έχουν επιλεγεί είναι «πολύ καλά» και «αρκετά καλά», δεδομένου ότι σε καμιά μαθησιακή διαδικασία δεν υπάρχει απουσία μάθησης. Επίσης, ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει τον Πίνακα Αυτοαξιολόγησης ως μέσο επανάληψης της ύλης της συγκεκριμένης ενότητας, ζητώντας από τα παιδιά να πουν προφορικά τι ακριβώς έμαθαν.

Ανθολόγιο - Λεξικό

Στο Βιβλίο Δασκάλου, στο πλαίσιο της παρουσίασης της κάθε ενότητας, υπάρχει παραπομπή σε συγκεκριμένα κείμενα του Ανθολογίου (με βάση είτε τη θεματική της ενότητας είτε το κυρίαρχο κειμενικό είδος), η οποία είναι επίσης ενδεικτική. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει και άλλα κείμενα από το Ανθολόγιο, ανάλογα με τις ανάγκες της τάξης του ή τις υπαγορεύσεις της επικαιρότητας.

Το λεξικό, από την άλλη μεριά, αποτελεί ουσιαστικό βοήθημα για το μαθητή και το δάσκαλο, και καλό είναι να χρησιμοποιείται καθημερινά. Η ενότητα 11 του βιβλίου σχεδιάστηκε έτσι, ώστε οι μαθητές να εξοικειωθούν με το λεξικό τους και να αποκτήσουν στρατηγικές αποτελεσματικής αναζήτησης των λέξεων. Από την ενότητα 11 και εξής (δηλαδή αφού οι μαθητές γνωρίσουν το λεξικό τους) προτείνονται συστηματικά ασκήσεις χρήσης του λεξικού.

Αντί για επίλογο

Τελειώνοντας, θα θέλαμε να επισημάνουμε ότι το συγκεκριμένο βιβλίο **έχει σχεδιαστεί με βάση το Δ.Ε.Π.Σ. και το Α.Π. και ακολουθεί τις αρχές της επικοινωνιακής μεθόδου και της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης**. Οι δύο αυτές αρχές δεν μπορούν να εφαρμοστούν χωρίς τη λήψη πρωτοβουλιών από την πλευρά του εκπαιδευτικού, ο οποίος, **σεβόμενος την ετερογένεια του μαθητικού πληθυσμού**, οφείλει να ακολουθεί το ρυθμό, τις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών της τάξης του. Το ίδιο το βιβλίο παραμένει ανοιχτό και ευέλικτο ως προς τη χρήση του, ώστε να οδηγήσει τον εκπαιδευτικό προς αυτή την κατεύθυνση. **Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει ποια κείμενα θα επεξεργαστεί και πώς, ποια θα αντικαταστήσει με άλλα περισσότερο λειτουργικά, ποια θα διαβάσει αυτός στην τάξη και ποια θα διαβάσουν τα ίδια τα παιδιά, κτλ. Το ίδιο ισχύει και με τις ασκήσεις αλλά και με τις προτεινόμενες δραστηριότητες, που διευρύνουν το περιεχόμενο του βιβλίου.** Τα θέματα του βιβλίου προσφέρονται εξάλλου για διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, για τη σύνδεσή τους δηλαδή με το περιεχόμενο άλλων μαθημάτων, όπως είναι η μελέτη περιβάλλοντος.

Στόχος του βιβλίου είναι να καλλιεργήσει όχι μόνο τις γνωστικές αλλά και τις συναισθηματικές, τις κοινωνικές και τις διαπροσωπικές δεξιότητες των μαθητών. Προσπαθεί να αξύνει την κριτική τους σκέψη και να συμβάλει στη διαμόρφωση θετικών στοιχείων του χαρακτήρα τους όπως η αυτονομία, η δημιουργικότητα, η κοινωνικότητα και η διάθεση για δράση, προκειμένου να βελτιώσουν τον άμεσο (π.χ. τάξη, οικογένεια) αλλά και τον ευρύτερο κοινωνικό τους περίγυρο (γειτονιά, πόλη κτλ.).

Οι βασικότερες αξίες που το βιβλίο προσπαθεί να εμψύσησει στους μαθητές με φυσικό τρόπο, ώστε να τους κάνει **ενεργούς πολίτες**, είναι η **ισότητα** και ο **σεβασμός του άλλου** (ανεξαρτήτως φύλου, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης), η **δικαιοσύνη** (υπεράσπιση των προσωπικών και των συλλογικών δικαιωμάτων, εναντίωση όταν αυτά καταπατούνται), η **συμπαράσταση** σε όσους το έχουν ανάγκη και η **συλλογικότητα**, η **προσωπική ελευθερία**, η **υγεία** (υιοθέτηση υγιών διατροφικών ή άλλων συνηθειών, άσκηση-παιχνίδι).

Τέλος, δεδομένου ότι ένας από τους στόχους του γλωσσικού μαθήματος είναι η **καλλιέργεια της επιθυμίας για ανάγνωση**, είναι πολύ σημαντικές τόσο η σύνδεση με το Ανθολόγιο όσο και η καλλιέργεια των προϋποθέσεων, ώστε τα παιδιά να αποκτήσουν επαφή με εξωσχολικά βιβλία και να γίνουν συστηματικοί αναγνώστες. Δεν είναι τυχαίο ότι οι βασικοί ήρωες του βιβλίου έχουν μια ιδιαίτερη σχέση με το διάβασμα: διαβάζουν βιβλία, χαρίζουν ή ανταλλάσσουν βιβλία κτλ. Τα προτεινόμενα στο Βιβλίο Δασκάλου παιδικά βιβλία και τα βιβλία από τα οποία έχουμε αντλήσει αποσπάσματα για το Βιβλίο Μαθητή προσφέρονται ιδιαίτερα γι' αυτόν το σκοπό. **Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ξεκινήσει την ανάγνωση κάποιων από αυτά στη σχολική τάξη.**

Επικοινωνία με τις συγγραφείς

Επειδή στόχος μας είναι η διαρκής συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς, για οποιαδήποτε απορία, διευκρίνιση ή βοήθεια μπορείτε να απευθύνεστε στις συγγραφείς στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις:

zoegab@otenet.gr

spyrsfyr@tellas.gr

beze@axd.forthnet.gr

ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Α΄ ΤΕΥΧΟΣ * Ένα παράξενο ταξίδι...

Τίτλος ενότητας Δ.Ω.	Είδος κειμένου και είδος λόγου	Προφορικός λόγος
1. Στο δρόμο για το σχολείο Δ.Ω.: 8-10	Γραπτά μηνύματα του περιβάλλοντος	Απαντητική ετοιμότητα Αναδίηγηση Συζήτηση Διατύπωση γνώμης
2. Με το «σεις» και με το «σας» Δ.Ω.: 8-10	Διαλογικά κείμενα	Προφορικός διάλογος Περίσταση επικοινωνίας Πληθυντικός ευγενείας
3. Στον κόσμο των κόμικς Δ.Ω.: 7-9	Κόμικς	Διατύπωση γνώμης Συζήτηση
4. Ετοιμασίες για το ταξίδι Δ.Ω.: 8-10	Κατάλογοι	Διατύπωση γνώμης
5. Πάμε για ψώνια; Δ.Ω.: 9-11	Ετικέτες προϊόντων	Διατύπωση γνώμης
6. Είμαστε έτοιμοι; Δ.Ω.: 9-11	Μηνύματα Σημειώματα	Διατύπωση υποθέσεων για την κατανόηση ελλειπτικών μηνυμάτων Μήνυμα
7. Πώς λέμε ΟΧΙ; Δ.Ω.: 9-11	Παραμύθι	Αφήγηση Κατανόηση παραμυθιού Παραγωγή παραμυθιού
8. Το ταξίδι στη Χωχαρούπα Δ.Ω.: 11-13	Γλωσσοδέτες Αινίγματα Ποίημα	Εξάσκηση στην προφορά με χρήση γλωσσοδετών Απαγγελία ποιήματος

ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Α΄ ΤΕΥΧΟΣ * Ένα παράξενο ταξίδι...

Ενότητα	Παραγωγή γραπτού λόγου	Γραμματική-Σύνταξη-Ορθογραφία	Λεξιλόγιο
1.		Κατάτμηση λέξεων σε συλλαβές	Τα μέσα μεταφοράς
2.		Λέξεις μονοσύλλαβες, δισύλλαβες, τρισύλλαβες και πολυσύλλαβες Ο τόνος: λέξεις οξύτονες, παροξύτονες και προπαροξύτονες Τονικά παρώνυμα	Επίπεδα ύφους
3.	Μετατροπή κειμένου κόμικς σε συνεχές κείμενο Μετατροπή συνεχούς κειμένου σε διάλογο Οργάνωση ιστορίας (αρχή, μέση, τέλος)	Βασικές ορθογραφικές συμβάσεις (δίψηφα φωνήεντα και δίψηφα σύμφωνα) Σ, σ και ς Τελικά σύμφωνα Άτονες λέξεις	Προέλευση λέξεων: οι δάνειες λέξεις
4.	Κατάλογος	Διπλά σύμφωνα	Αλφαβήτωση Ταξινόμηση λέξεων με βάση σημασιολογικά κριτήρια
5.	Ετικέτα	Συνδυασμοί φωνηέντων Συλλαβισμός	Οι μέρες της εβδομάδας Οι μήνες του χρόνου
6.	Σημείωμα	Διαλυτικά, ενωτικό, απόστροφος Δίφθογγοι	Επανάληψη της αλφαβήτησης
7.	Παραμύθι Συλλογικό παραμύθι	Άρνηση, ερώτηση Σημεία στίξης Διπλός τόνος	
8.	Γλωσσοδέτες Αινίγματα Ποίημα	Συμφωνικά συμπλέγματα 1 Ορθογραφία Το ρήμα είμαι	Λέξεις που ομοιοκαταληκτούν

ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Β΄ ΤΕΥΧΟΣ * Επικοινωνώ

Τίτλος ενότητας Δ.Ω.	Είδος κειμένου και είδος λόγου	Προφορικός λόγος
9. «Που λες, είδα...» Δ.Ω.: 9-11	Περιγραφή	Αναγνώριση αντικειμένων
10. ΠΡΟΣΟΧΗ! Τι λέει εκεί; Δ.Ω.: 10-12	Πινακίδες Ανακοινώσεις Αφίσες	Διατύπωση γνώμης Συζήτηση
11. Τι βιβλίο είναι αυτό; Δ.Ω.: 12-14	Λεξικό	Ορισμοί
12. Ποπό! Κόσμος που περνά! Δ.Ω.: 10-12	Περιγραφή προσώπου	Περιγραφή προσώπου Αναγνώριση προσώπου
13. Μες στο μουσείο Δ.Ω.: 10-12	Επεξηγηματικός λόγος Περιγραφή Λεζάντες εικόνων	Περιγραφή αντικειμένου Περιγραφή χώρου
14. Με προσκαλούν και προσκαλώ Δ.Ω.: 10-12	Πρόσκληση Ευχετήρια κάρτα	Πρόσκληση Έκφραση ευχής
15. Αλληλογραφώ Δ.Ω.: 9-11	Επιστολές	Διατύπωση γνώμης
16. Νιώθω Δ.Ω.: 8-10	Αφηγηματικό κείμενο	Έκφραση συναισθημάτων

ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Β΄ ΤΕΥΧΟΣ * Επικοινωνών

Ενότητα	Παραγωγή γραπτού λόγου	Γραμματική-Σύνταξη-Ορθογραφία	Λεξιλόγιο
9.	Περιγραφή αντικειμένου	Επίθετο Κλίση αρσενικών ουσιαστικών σε -ας Συμφωνικά συμπλέγματα 2 Παραθετικά των επιθέτων 1 Διάκριση: των - τον	Συνώνυμες λέξεις Ποιοτικά επίθετα Παρομοίωση Αντίθετες λέξεις
10.	Μικρές αγγελίες Αφίσα	Οριστικό άρθρο Κλίση αρσενικών ουσιαστικών σε -ης Όμοια σύμφωνα (κκ, λλ, μμ, νν, ππ, ρρ, σσ, ττ)	Συνώνυμες λέξεις Ακρωνύμια
11.	Ορισμοί λέξεων	Κλίση αρσενικών ουσιαστικών σε -ος Κύρια και κοινά ουσιαστικά	Διάκριση ορισμού από παραδείγματα Ορολογία λεξικού Στρατηγικές εντοπισμού και λημματοποίησης
12.	Περιγραφή προσώπου	Υποκείμενο – Κατηγορήμα Απλές προτάσεις Κλίση θηλυκών ουσιαστικών σε -α Συλλαβισμός Συμφωνικά συμπλέγματα 3	Τα χαρακτηριστικά του προσώπου Τα μέρη του σώματος Αντίθετες λέξεις Αχώριστα μόρια που σχηματίζουν αντίθετες λέξεις
13.	Λεζάντα για εικόνα Περιγραφή αντικειμένου Περιγραφή χώρου	Συμφωνία άρθρου – ουσιαστικού – επιθέτου Αόριστο άρθρο Κλίση θηλυκών ουσιαστικών σε -η Υ – Ρ – Κ	Τα χρώματα Τα σχήματα Τα τοπικά επιρρήματα Ηχοποίητες λέξεις Αντίθετες λέξεις
14.	Πρόσκληση Ευχετήρια κάρτα	Χρονικοί και τοπικοί προσδιορισμοί Η ημερομηνία Ρήματα σε -αίνω και σε -ένω Η ώρα	Ονόματα που δηλώνουν συγγενικά πρόσωπα Αριθμητικά
15.	Γράμμα Μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου	Πληθυντικός ευγενείας Το ρήμα έχω	Παρατακτικά σύνθετα Δάνειες λέξεις
16.	Γραπτή έκφραση συναισθημάτων	Λειτουργία συνδετικού ρήματος Παραθετικά των επιθέτων 2 Υποκείμενο – Ρήμα – Κατηγορούμενο Κλίση θηλυκών ουσιαστικών σε -ου	Ουσιαστικά, ρήματα και επίθετα που δηλώνουν συναίσθημα Ανεύρεση αντιθέτων

ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Γ΄ ΤΕΥΧΟΣ * Η εφημερίδα της τάξης μας

Τίτλος ενότητας Δ.Ω.	Είδος κειμένου και είδος λόγου	Προφορικός λόγος
17. Εφημερίδες! Εφημερίδες! Δ.Ω.: 8-10	Εφημερίδα Βιβλιοπαρουσίαση	
18. Ένα βιβλίο που σε ταξιδεύει Δ.Ω.: 10-12	Τουριστικός οδηγός Διαφήμιση	Διατύπωση γνώμης
19. Τα μάθατε τα νέα; Δ.Ω.: 10-12	Αφηγηματικό κείμενο Αφήγηση γεγονότος Ρεπορτάζ	
20. Ποιος είναι τι κάνει; Δ.Ω.: 9-11	Πληροφοριακό κείμενο Επίσημα έγγραφα Βιογραφία Συνέντευξη	Ανεύρεση πληροφοριών
21. Χρήσιμες οδηγίες Δ.Ω.: 8-10	Κατευθυντικός λόγος Συνταγή μαγειρικής Προσευχή	Περιγραφή συνταγής Διατύπωση κανόνων Παροχή οδηγιών
22. Πώς γίνεται; Πώς παίζεται; Δ.Ω.: 7-9	Οδηγίες χρήσης/κατασκευής Κανόνες παιχνιδιού	Παροχή οδηγιών
23. Για να γελάσουμε... Δ.Ω.: 8-10	Χιουμοριστικό κείμενο Πίνακας περιεχομένων	Απαγγελία ποιήματος
24. Να σου πω τι έμαθα; Δ.Ω.: 6-8	Εγκυκλοπαιδικό άρθρο	

ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Γ' ΤΕΥΧΟΣ * Η εφημερίδα της τάξης μας

Ενότητα	Παραγωγή γραπτού λόγου	Γραμματική-Σύνταξη-Ορθογραφία	Λεξιλόγιο
17.	Βιβλιοπαρουσίαση Σχολιασμός φωτογραφίας	Σχηματισμός και χρήση επιρρημάτων Κλίση ουδέτερων ουσιαστικών σε -ο και -ι Ρήματα α' συζυγίας (διάκριση καταλήξεων -ίζω και -αίνω) Διάκριση του -ω των ρημάτων από το -ο των ουδέτερων	Παράγωγα ρήματα
18.	Τουριστικός οδηγός	Κλίση ουδετέρων σε -μα Διάκριση ουδετέρων σε -ι από τα θηλυκά σε -η	Ουσιαστικά και ποιοτικά επίθετα Κατανόηση σημασίας λέξης με βάση το συνώνυμό της
19.		Διάκριση του -οι των αρσενικών από το -η των θηλυκών και το -ι των ουδέτερων ουσιαστικών Σχηματισμός μετοχών Κλίση επιθέτων σε -ος, -η, -ο Ρήματα σε -ώ	Μεγεθυντικά - υποκοριστικά Σύνθετα Συνώνυμα
20.	Πληροφοριακό κείμενο Στοιχεία ταυτότητας	Κλίση παρατατικού χρόνου ρημάτων Ρήματα σε -εύω και -ώνω	Λεξιλόγιο οικολογίας Τα επαγγέλματα
21.	Συνταγή μαγειρικής		Λαχανικά Φρούτα
22.	Κανόνες παιχνιδιού Οδηγίες χρήσης και κατασκευής	Σύνδεση προτάσεων με το και Διάκριση μεταξύ των τις, της και στις Αόριστος χρόνος ρημάτων α' συζυγίας	
23.	Χιούμορ Πίνακας περιεχομένων	Επίθετα σε -ινος, -ικος, -ιμος	Λογοπαίγνιο Αποπαγίωση
24.			Υπώνυμο Υπερώνυμο

ΕΝΟΤΗΤΑ 1 – Στο δρόμο για το σχολείο

Ενδεικτική διάρκεια: 8-10 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Προφορικός λόγος
- Φωνολογική συνειδητοποίηση – Προφορική κατάτμηση λέξεων σε συλλαβές
- Εξοικείωση με τον Πίνακα Αυτοαξιολόγησης

Ο **προοργανωτής** αυτής της ενότητας αποτελεί αφορμή για: α) την ανάπτυξη διαλόγου μέσα στην τάξη σχετικά με τα γεγονότα και τις καταστάσεις που παρουσιάζονται στην εικόνα και τη σύνδεσή τους με βιώματα των παιδιών, β) την καλλιέργεια της φαντασίας (μπαίνω στη θέση κάποιου και φαντάζομαι τι θα έλεγε), και γ) την κατανόηση της σημασίας των πολλαπλών γραπτών μηνυμάτων του περιβάλλοντος. Η παρουσία των τεσσάρων βασικών ηρώων στην εικόνα έχει ως στόχο να τους εισαγάγει ομαλά στην πλοκή της ιστορίας που εκτυλίσσεται στο πρώτο τεύχος του βιβλίου. Οι ερωτήσεις σχετικά με την εικόνα είναι ενδεικτικές της επεξεργασίας που μπορούμε να κάνουμε στην τάξη, την οποία προσαρμόζουμε στις ανάγκες των παιδιών.

1 Το πρώτο διαλογικό κείμενο, που αφορά την έναρξη της σχολικής χρονιάς και το οποίο, ανάλογα με το επίπεδο και τις ανάγκες της τάξης, *μπορεί να διαβαστεί είτε από τα παιδιά είτε από τον εκπαιδευτικό*, αποτελεί αφορμή για ένα πρώτο **προφορικό παιχνίδι φωνολογικής συνειδητοποίησης-επίγνωσης** (κατάτμηση λέξεων σε συλλαβές), το οποίο συνεχίζεται στην τάξη. Οι λέξεις που προτείνονται είναι ενδεικτικές. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να προτείνει και άλλες.

2 Στο σημείο αυτό ζητείται από τους μαθητές να διαβάσουν **ρυθμικά** το ποίημα, χωρίζοντας ουσιαστικά τις λέξεις σε συλλαβές. Αν το κρίνει σκόπιμο, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να αποστηθίσουν το ποίημα.

3 Το δεύτερο παιχνίδι, εκτός από την κατάτμηση των λέξεων σε συλλαβές, εξασκεί τα παιδιά στον εντοπισμό **της τελευταίας και της πρώτης συλλαβής μιας λέξης (φωνολογική συνειδητοποίηση-επίγνωση)**. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να διαβάσει αυτός στην τάξη το αντίστοιχο κείμενο, τονίζοντας ιδιαίτερα τις συγκεκριμένες συλλαβές. Η χρήση έντονων γραμμάτων ευνοεί εξάλλου τον εντοπισμό αυτών των συλλαβών από τα παιδιά. Οι ερωτήσεις αποσκοπούν στην κατανόηση του κειμένου και καλλιεργούν την ικανότητα των παιδιών να εξαγάγουν κανόνες (τους κανόνες του παιχνιδιού). Έχει ενδιαφέρον να συζητηθεί, με αφορμή και την αντίστοιχη ερώτηση, η συμπεριφορά μας σε μια συνομιλία, κατά την οποία περιμένουμε τη σειρά μας για να μιλήσουμε, δε διακόπτουμε τους συνομιλητές μας και δεν τους παίρνουμε τη σειρά. Το παιχνίδι αυτό μπορεί να παιχτεί προφορικά στην τάξη. Με την **άσκηση 1** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.) τα παιδιά εξασκούνται περαιτέρω στην ταύτιση της τελικής συλλαβής μιας λέξης με την αρχική μιας άλλης.

4 Ο εκπαιδευτικός μπορεί να διαβάσει στην τάξη το ποίημα «*Δε μ' ακούς*», να συζητήσει στη συνέχεια με τα παιδιά για τις εικόνες που περιγράφει (τύργος, όργωμα, πρωτοβρόχια, έναρξη σχολικής χρονιάς) και να τους ζητήσει να εκφραστούν ελεύθερα ζωγραφίζοντας με αφορμή το ποίημα. Εδώ εισάγεται και η ιδέα της συνεργασίας (ομαδική ζωγραφιά), αλλά ο εκπαιδευτικός θα κρίνει αν και πώς θα δουλέψει αυτή την πρόταση στην τάξη.

5 Η προτεινόμενη δραστηριότητα βοηθά στην **εξοικείωση των παιδιών με πραγματικά γραπτά μηνύματα του περιβάλλοντος**. Η ικανότητα των παιδιών να αναγνωρίζουν τα γραπτά μηνύματα του περιβάλλοντος από τη συνολική μορφή τους είναι πολύ σημαντική, γιατί τα βοηθά να προσαρμόζουν τον τρόπο με τον οποίο θα αναζητήσουν σε αυτά πληροφορίες. Είναι επίσης σημαντικό να ζητούμε από τα παιδιά να αιτιολογούν τις απαντήσεις τους, αφού έτσι τα οδηγούμε στον εντοπισμό των χαρακτηριστικών που διαφοροποιούν αυτά τα μηνύματα το ένα από το άλλο. Η ερώτηση σχετικά με τα γραπτά μηνύματα που τα παιδιά συναντούν στη διαδρομή από το σπίτι στο σχολείο συνδέει αυτή την ενότητα με τα βιώματα των παιδιών. Η προτροπή να τα παρατηρήσουν την επόμενη μέρα, αν δεν τα θυμούνται, **στοχεύει στην καλλιέργεια της ικανότητάς τους να αντλούν πληροφορίες από το περιβάλλον τους** (ενεργοί πολίτες). Ανάλογα με το πού βρίσκεται το σχολείο (πόλη, απομονωμένο χωριό κτλ.), τα παιδιά είναι περισσότερο ή λιγότερο εξοικειωμένα με κάποια από αυτά τα μηνύματα (π.χ. ταμπέλες δρόμων κτλ.). Στόχος του εκπαιδευτικού είναι να βοηθήσει τα παιδιά και να τα οδηγήσει στην κατανόηση του νοήματος οποιουδήποτε γραπτού μηνύματος μέσω της δημιουργίας υποθέσεων (Πρόκειται για... γιατί λέει... άρα είναι...). Η **άσκηση 2** στο Τ.Ε. ζητά επίσης από τα παιδιά να αναγνωρίσουν γραπτά μηνύματα εντοπίζοντας τα χαρακτηριστικά τους και να αιτιολογήσουν την απάντησή τους δείχνοντας τα στοιχεία στα οποία βασίστηκαν. Επιπλέον, τα οδηγεί σε μια πρώτη παραγωγή γραπτού λόγου.

6 Το κείμενο του Τζάνι Ροντάρι μπορεί να *διαβαστεί από τα ίδια τα παιδιά ή από τον εκπαιδευτικό*. Οι σχετικές ερωτήσεις βοηθούν στην **κατανόηση** του κειμένου και παροτρύνουν τα παιδιά να το **αναδιηγηθούν**, συμβάλλοντας παράλληλα στην **καλλιέργεια της φαντασίας** τους.

7 Στο σημείο αυτό η αποδόμηση των λέξεων οδηγεί με παιγνιώδη τρόπο στην **εξάσκηση της φωνολογικής συνειδητοποίησης-επίγνωσης**. Πρόκειται απλά για μια διαφορετική μορφή των προηγούμενων ασκήσεων προφορικής κατάτμησης των λέξεων.

Επιπλέον, αποτελεί άσκηση αντιγραφής η οποία έχει νόημα για τα παιδιά (εφόσον αντιγράφοντας ανακαλύπτουν). Η **άσκηση [3]** του Τ.Ε. ζητά από τα παιδιά να χωρίσουν τα ίδια λέξεις σε συλλαβές. Η αποδόμηση εδώ έχει ως στόχο να κινητοποιήσει τα παιδιά, στα οποία αρέσει να παίζουν με τα λάθη. Ο μηχανισμός συλλαβισμού και αποδόμησης, ο οποίος αναλύεται στην εκφώνηση της **άσκησης [3]**, μπορεί να δουλευτεί στην τάξη με πολλά παραδείγματα. Η κατάκτηση της προφορικής κατάτμησης των λέξεων σε συλλαβές αποτελεί προϋπόθεση για το **συλλαβισμό** (χώρισμα μιας λέξης στο τέλος της γραμμής), που αποτελεί **δεξιότητα του γραπτού λόγου** και προσεγγίζεται στις ενότητες 5, 6 και 12. Στην **άσκηση [4]** τα παιδιά καλούνται να δομήσουν μια αποδομημένη πρόταση. Πρόκειται για μια πρώτη **διαισθητική προσέγγιση του ρόλου των λέξεων** μέσα σε μια πρόταση.

8 Η τελευταία δραστηριότητα έχει ως στόχο **την ανάγνωση και την αντιγραφή των λέξεων, καθώς επίσης την εμπέδωση της ορθογραφίας τους**. Η ερώτηση στο τέλος αποσκοπεί στην **καλλιέργεια του προφορικού λόγου**. Ταυτόχρονα αποτελεί αφορμή για να γίνει συζήτηση στην τάξη για τα μέσα μεταφοράς. Το ποίημα «Ο σιδηρόδρομος» συνδέεται με τη θεματική της υποενότητας 8 (μέσα μεταφοράς) και μπορεί να διαβαστεί στην τάξη από τα παιδιά.

 Η εξοικείωση με τον Πίνακα Αυτοαξιολόγησης (Π.Α.) του Τ.Ε. γίνεται με βάση τις οδηγίες του εισαγωγικού κεφαλαίου του Βιβλίου Δασκάλου.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής		1 ώρα
1 2 3 Τ.Ε. 1		3 ώρες
4		1 ώρα
5 Τ.Ε. 2		1 ώρα
6 7 8 Τ.Ε. 3 4 Π.Α.		3 ώρες
Ανθολόγιο Κλοντ Γκούτμαν, <i>Η πρώτη μέρα στο σχολείο</i>		1 ώρα

Βλέπε επίσης...

- ▶ G. Solotareff, *Φθινοπωρινές ιστορίες*, Μεταίχμιο
- ▶ Γαλάτεια Σουρέλη, «Το πρωτοβρόχι», από το βιβλίο *Ντο-ρε-μί κι ένα σκυλί*, Ψυχογιός, Αθήνα, 1988
- ▶ Δέσποινα Στίκα, *Άλφα, Βήτα Κόψε Πίτα*, Gutenberg, Αθήνα, 2004
- ▶ Θέτη Χορτιάτη, *Παραμυθοαλφαβήτα*, Άγκυρα, Αθήνα, 2001
- ▶ Θέτη Χορτιάτη, *Λεξοσκανταλιές*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2002

Ενδιαφέροντες ψηφιακοί δίσκοι – CDs

Μαρίζα Κωχ, «Παιχνιδοτραγουδά»
Μαρίζα Κωχ, «Τα χρωματιστά τραγούδια»

ΕΝΟΤΗΤΑ 2 – Με το «σεις» και με το «σας»

Ενδεικτική διάρκεια: 8-10 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Διάκριση επιπέδων ύφους
- Χρήση πληθυντικού ευγενείας
- Επεξεργασία διαλογικού κειμένου
- Διάκριση των λέξεων σε μονοσύλλαβες, δισύλλαβες, τρισύλλαβες και πολυσύλλαβες
- Θέση και ρόλος του τόνου στις λέξεις

Ο **προοργανωτής** έχει ως στόχο **να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά το διαφορετικό επίπεδο ύφους** αλλά και την αποτελεσματικότητα της χρήσης του κατάλληλου ύφους (π.χ. ο ενήλικος αντιδρά θετικά, όταν το παιδί τού απευθύνει το λόγο με ευγένεια), το οποίο υπαγορεύεται από διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας. Στην παρούσα ενότητα προσεγγίζεται η λειτουργικότητα του επιπέδου ύφους στον **προφορικό λόγο**, ενώ η λειτουργικότητά του στο **γραπτό λόγο** εξετάζεται στην

ενότητα 15. Το κείμενο του προοργανωτή είναι απλό και μπορεί να διαβαστεί από τα ίδια τα παιδιά. Οι ερωτήσεις βοηθούν ακριβώς στη συνειδητοποίηση των διαφορετικών επιπέδων ύψους.

1 Τα κείμενα που ακολουθούν (διαλογικό κείμενο και απόσπασμα από παραμύθι) βοηθούν τα παιδιά να διακρίνουν τις περιστάσεις στις οποίες χρησιμοποιείται ο ενικός αριθμός από εκείνες στις οποίες χρησιμοποιείται ο πληθυντικός ευγενείας, όταν απευθύνουμε το λόγο σε κάποιον. Η χρήση των έντονων γραμμάτων συμβάλλει προς αυτή την κατεύθυνση. Εκείνο που έχει σημασία είναι τα παιδιά να εντοπίσουν μέσω της παρατήρησης τότε χρησιμοποιούμε το «εσύ» και τότε το «εσείς». *Εννοείται ότι ο εκπαιδευτικός θα κρίνει αν θα διαβάσει ο ίδιος το απόσπασμα από το παραμύθι στην τάξη ή αν θα το διαβάσουν οι μαθητές του.*

2 Ο διάλογος που παρατίθεται εδώ εξυπηρετεί τον ίδιο στόχο. Οι ερωτήσεις που ακολουθούν κάνουν τα παιδιά να ισχυροποιήσουν αυτά που διαπίστωσαν διαισθητικά με αφορμή τα προηγούμενα κείμενα. Ειδικότερα, οι ερωτήσεις που ενέχουν υπόθεση (Πώς θα..., αν...) βοηθούν τα παιδιά να μάθουν πώς να προσαρμόζουν το λόγο τους σε διαφορετικές συνθήκες επικοινωνίας.

3 Πρόκειται για άσκηση αντιγραφής. Η εκφώνηση παρακινεί τα παιδιά να διατρέξουν τα κείμενα, για να αναζητήσουν τις κατάλληλες φράσεις. Τα έντονα γράμματα είναι και σε αυτή την περίπτωση βοηθητικά. Είναι σημαντικό να μπορούν τα παιδιά να διακρίνουν το «σας» που χρησιμοποιείται όταν απευθυνόμαστε σε πολλούς από το «σας» που χρησιμοποιείται ως πληθυντικός ευγενείας. Οι ασκήσεις **1**, **2** και **3** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.) αποτελούν αφορμή για επιπλέον εξάσκηση σε σχέση με τους παραπάνω στόχους.

4 Το εισαγωγικό κείμενο δίνει συνέχεια στην πλοκή της ιστορίας και έχει ως στόχο να ασκηθούν τα παιδιά όχι απλώς στην κατάτμηση μιας λέξης σε συλλαβές αλλά και στην καταμέτρηση αυτών των συλλαβών (άσκηση **4** στο Τ.Ε.). Πριν ενώσουν την κάθε λέξη με τον αριθμό των συλλαβών της στην άσκηση **4** του Τ.Ε., μπορούν να παίξουν στην τάξη το παιχνίδι που παίζει η Βάγια με τη Χαρά στο ταχυδρομείο. Η άσκηση αυτή αποτελεί ταυτόχρονα και άσκηση ορθογραφίας. Ο επόμενος διάλογος του βιβλίου ανάμεσα στη Χαρά και στη Βάγια σχετικά με το περιοδικό «Χωχαρούπα» βοηθά στην εξέλιξη της πλοκής της ιστορίας του πρώτου τεύχους.

5 Στο σημείο αυτό τα παιδιά καλούνται να μάθουν πώς ονομάζονται οι λέξεις ανάλογα με τον αριθμό των συλλαβών τους, αποκτούν δηλαδή ένα είδος μεταγλώσσας. Παράλληλα, τους δίνονται αρκετές λέξεις για το σκοπό αυτόν. Είναι καλό να ζητήσουμε από τα παιδιά να μετρήσουν τις συλλαβές των λέξεων του σχήματος, για να ελέγξουν αν έχουν τοποθετηθεί σωστά στα μπαλονάκια τους.

6 Εδώ εξυπηρετείται ακριβώς ο ίδιος στόχος (κατάτμηση λέξεων σε συλλαβές και καταμέτρηση συλλαβών). Ο εκπαιδευτικός θα αποφασίσει αν θα επεξεργαστεί ή όχι το ίδιο το ποίημα.

7 Στην υποενότητα αυτή τα παιδιά καλούνται: α) να συνειδητοποιήσουν το νόμο της τρισυλλαβίας που ισχύει στα ελληνικά, δηλαδή ότι ο τόνος στην ελληνική γλώσσα μπορεί να ανεβεί έως και την τρίτη από το τέλος συλλαβή (προπαραλήγουσα), και β) να γνωρίσουν τις εξήτονες, τις παροξύτονες και τις προπαροξύτονες λέξεις. Βέβαια ο εκπαιδευτικός δε θα χρησιμοποιήσει αυτή τη μεταγλώσσα με τα παιδιά. Η άσκηση **5** του Τ.Ε. είναι μια απλή άσκηση αντιγραφής και ορθογραφίας.

8 Στόχος εδώ είναι να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά ότι η θέση ενός τόνου στα ελληνικά δεν είναι σταθερή και ότι από τη μετακίνησή του μπορεί να αλλάξει η σημασία μιας λέξης. Το ποιηματάκι και η σκάλα βοηθούν προς αυτήν ακριβώς την κατεύθυνση, δείχνοντας τον τόνο να ανεβοκατεβαίνει στη λέξη, οπτικοποιώντας δηλαδή αυτό το φαινόμενο. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να γράψει τις λέξεις «κεφάλαιο» και «κεφαλαίο» στον πίνακα και να συζητήσει σχετικά με τα παιδιά. Μπορεί επίσης να δώσει στα παιδιά άλλα παραδείγματα τονικών παρωνύμων (νόμος-νομός, μόνος-μονός κτλ.). Οι ασκήσεις **6** και **7** του Τ.Ε. βοηθούν τα παιδιά να καταλάβουν πώς προκύπτουν αυτές οι διαφορετικές σημασίες. Για να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά ότι ο τόνος είναι σημαντικός, ο εκπαιδευτικός μπορεί να τους ζητήσει να διαβάσουν πρώτα φωναχτά τις λέξεις που δεν έχουν τόνους. Τι θα παρατηρήσουν; Θα τις διαβάσουν όλα με τον ίδιο τρόπο; Εδώ μπορούμε να δώσουμε στα παιδιά και το ποίημα του Τζιάνι Ροντάρι «Απ' το λάθος ενός τόνου» από *Το βιβλίο με τα λάθη* (εκδ. Τεκμήριο).

Απ' το λάθος ενός τόνου

Απ' το λάθος ενός τόνου
περίμεναν στην εκκλησιά
παπάς να γίνει ένας πάπας
κι έτσι ν' αρχίσει η λειτουργιά

Και εξαιτίας ενός γιώτα
ένα κορίτσι με μπλε ποδιά
άδικα τόσο προσπαθούσε
να κόψει μιλιά απ' τη μιλιά

Κι ως μη μιλάμε για τα δάκρυα
του κούκου πάνω στο κλαδί
που χωρίς τόνο προσπαθούσε
το κούκου-κούκου να μας πει

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής		
1 2 3	Τ.Ε. 1 2 3	4 ώρες
4 5 6	Τ.Ε. 4	3 ώρες
7 8	Τ.Ε. 5 6 7 Π.Α.	2 ώρες
Ανθολόγιο Ζαχαρίας Παπαντωνίου, <i>Ο παπαγάλος</i>		1 ώρα

Βλέπε επίσης...

- ▶ Τζιάνι Ροντάρι, *Το βιβλίο με τα λάθη*, Τεκμήριο, Αθήνα
- ▶ Τζιάνι Ροντάρι, *Η γραμματική της φαντασίας*, Τεκμήριο, Αθήνα

Ενδιαφέροντες ψηφιακοί δίσκοι – CDs

- Γιάννης Ζουγανέλης, «Παραμυθοτραγουδα»
- Νίκος Κυπουργός, «Νανουρίσματα»
- Γιώργος Χατζηπιερής, «Ένας τεμπέλης δράκος και άλλες ιστορίες»

ΕΝΟΤΗΤΑ 3 – Στον κόσμο των κόμικς

Ενδεικτική διάρκεια: 7-9 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Ανάγνωση κόμικς (λειτουργία κειμένου και εικόνας)
- Μετατροπή διαλογικού κειμένου σε συνεχές και συνεχούς κειμένου σε διάλογο
- Πρώτη (δαισθητική) επαφή με τη δομή μιας ιστορίας (αρχή, μέση, τέλος)
- Υπενθύμιση των δίψηφων φωνηέντων και συμφώνων
- Αναγνώριση των τελικών συμφώνων της ελληνικής γλώσσας
- Βασικοί κανόνες τονισμού

Η ενότητα ξεκινά με τις εικόνες του **προοργανωτή**, οι οποίες δίνουν στους μαθητές τη δυνατότητα να παρατηρήσουν δραστηριότητες και παιχνίδια παιδιών από διάφορες χώρες του κόσμου. Ο προοργανωτής αποτελεί έτσι ένα πρώτο ερέθισμα σχετικά με τις συνθήκες των παιδιών όλης της Γης, για τις οποίες θα γίνει εκτενέστερη συζήτηση με αφορμή το επόμενο κόμικς. Επομένως, εισάγει στη θεματική της συγκεκριμένης ενότητας.

1 2 Στην υποενότητα 1 δίνεται ένα πρώτο δείγμα κόμικς, ώστε τα παιδιά **να παρατηρήσουν τα χαρακτηριστικά του κειμενικού αυτού είδους** (στενή σχέση εικόνας και λόγου, προφορικός λόγος στα μπαλονάκια κτλ.). Το κόμικς μπορεί να διαβαστεί από τρία παιδιά, που θα υποδύονται τους τρεις πρωταγωνιστές. Οι ερωτήσεις που ακολουθούν έχουν ως στόχο να κατευθύνουν τα παιδιά, ώστε **να βρουν τα βασικά δομικά στοιχεία του κειμένου** (ήρωες, πλοκή, εξέλιξη της ιστορίας) αλλά και να κάνουν υποθέσεις για όσα δεν είναι ρητά (λ.χ. η Νου είναι στενοχωρημένη, γιατί είναι αναγκασμένη να κουβαλά νερό, ενώ προτιμά να παίζει). Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ρωτήσει τα παιδιά για τα κόμικς που γνωρίζουν ή για το αγαπημένο τους κόμικς.

3 Στόχος εδώ είναι **να αποδώσουν τα παιδιά προφορικά την ιστορία του κόμικς**, αξιοποιώντας κάποια από τα ερωτήματα που έχουν επεξεργαστεί νωρίτερα. Εξασκείται, δηλαδή, μία από τις στρατηγικές αναδίγησης κειμένου, η οποία βασίζεται στον εντοπισμό των βασικών δομικών στοιχείων του (ποιος, πού, τι κτλ.).

4 Στο σημείο αυτό είναι καλό να γίνει συζήτηση με τα παιδιά για το ρόλο της εικόνας στην ιστορία του ανθρώπινου γένους. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επεξεργαστεί στην τάξη τόσο τις αντίστοιχες εμπειρίες των παιδιών όσο και άλλες μορφές εικόνων.

5 Μέχρι τώρα τα παιδιά έχουν εξασκηθεί στην προφορική μετατροπή διαλογικού κειμένου, το οποίο αφορά ένα φανταστικό ταξίδι, σε συνεχές κείμενο. Στην υποενότητα 5 ζητείται το αντίστροφο. Τα παιδιά πρέπει **να διαβάσουν ένα σύντομο συνεχές κείμενο και να το μετατρέψουν γραπτά σε διάλογο**, δηλαδή να συμπληρώσουν τα κενά μπαλονάκια στις εικόνες. Πρόκειται για παραγωγή κειμένου με βοήθεια. Ο ρόλος των εικόνων είναι και αυτός βοηθητικός. Ο εκπαιδευτικός θα αποφασίσει αν τα παιδιά θα δουλέψουν ατομικά ή αν θα συζητηθεί αρχικά στην τάξη αυτό που πρόκειται να γράψουν. Αν ο εκπαιδευτικός το κρίνει σκόπιμο και εφόσον κάτι τέτοιο ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα των παιδιών, μπορεί να τα κατευθύνει και στην ελεύθερη παραγωγή κόμικς (δραστηριότητα εκτός σχολικού εγχειριδίου).

6 7 Εδώ γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν **με σχηματικό τρόπο τα δίψηφα φωνήεντα και τα δίψηφα σύμφωνα της ελληνικής γλώσσας**. Παράλληλα δίνεται η σχετική μεταγλώσσα με απλό τρόπο, και ζητείται από τα παιδιά να δημιουργήσουν τα ίδια τον όρο *δίψηφα σύμφωνα* στηριζόμενα στην αναλογική σκέψη και στις μέχρι τώρα γνώσεις τους. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να αποστηθίσουν το ποίημα «Ο αστροναύτης». Προτείνεται να γίνουν εδώ οι **ασκήσεις 1**

2 και **3** από το Τετράδιο Εργασιών (Τ.Ε.), οι οποίες εξασκούν τα παιδιά στον εντοπισμό και στη χρήση των δίψηφων συμφώνων και φωνηέντων. Πιο συγκεκριμένα, η **άσκηση 2** βασίζεται σε διόρθωση λαθών που, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, αποτελεί μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και χρήσιμη για τα παιδιά διαδικασία, καθώς με έμμεσο τρόπο εξασκεί και στρατηγικές αυτοδιόρθωσης. Η δραστηριότητα που προτείνεται στα παιδιά στο Τ.Ε. (να βρουν και να χαρακτηρίσουν δίψηφα φωνήεντα και δίψηφα σύμφωνα σε μια εφημερίδα ή σε ένα περιοδικό) έχει ως στόχο **να τα εξασκήσει στον οπτικό εντοπισμό δίψηφων φωνηέντων και δίψηφων συμφώνων** σε ένα σχετικά πυκνογραμμένο κείμενο (σελίδα εφημερίδας ή περιοδικού). Ταυτόχρονα αποτελεί αφορμή για δραστηριότητα εκτός σχολικού εγχειριδίου.

8 Το σύντομο αυτό διαλογικό κείμενο δίνει στα παιδιά την ευκαιρία **να εντοπίσουν τα τελικά σύμφωνα της ελληνικής**

γλώσσας. Επιπλέον, ο εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει το διάλογο της Χαράς με τον Αρμπέν, ώστε να δώσει μια διαπολιτισμική χροιά στο μάθημά του, παρέχοντας σε μαθητές από διαφορετικά μέρη της Ελλάδας ή από διαφορετικές χώρες, αν υπάρχουν, τη δυνατότητα να μιλήσουν στην τάξη για τις σχετικές εμπειρίες και τα έθμά τους. Ο εκπαιδευτικός μπορεί, πιο συγκεκριμένα, να προτείνει στα παιδιά να ζητήσουν από τους γονείς ή τις γιαγιάδες και τους παππούδες τους στο σπίτι να τα πληροφορήσουν για έθιμα σχετικά με τα πρώτα δόντια που χάνουν, και να συζητήσουν για τα έθιμα αυτά την άλλη μέρα στην τάξη, ώστε να εντοπίσουν κοινά στοιχεία. Εδώ γίνονται οι **ασκήσεις 4** και **5** από το Τ.Ε. Η **άσκηση 4** έχει ως στόχο να βοηθήσει τα παιδιά να **εντοπίσουν όλα τα τελικά σύμφωνα που υπάρχουν στα ελληνικά (-λ, -ζ, -ρ, -π)**, και η **άσκηση 5** να τα βοηθήσει να **διαπιστώσουν την κατανομή των Σ** (μετά την τελεία), **σ** (στην αρχή ή στο μέσο της λέξης) και **ς** (στο τέλος της λέξης). Με αφορμή την **άσκηση 4**, θα ήταν χρήσιμο ο εκπαιδευτικός να κάνει τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν πως οι λέξεις με τα συγκεκριμένα τελικά σύμφωνα είναι άκλιτες, επειδή τις έχουμε πάρει από άλλες γλώσσες. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να πουν και άλλες τέτοιες λέξεις που ξέρουν. Επίσης, θα είχε νόημα εδώ να γίνει μνεία σε ονοματοποιίες (παφ, πλατς, μπουμ) και σε επιφωνήματα (αχ, οχ) που δεν τελειώνουν στα συνηθισμένα στην ελληνική γλώσσα σύμφωνα **-ν** και **-ς**. Εξάλλου, αυτά τα συναντούμε συχνά σε κόμικς. Στη συνέχεια επανερχόμαστε στη **σημασία του τόνου**. Η δραστηριότητα που ζητείται από τα παιδιά, να αντιγράψουν δηλαδή τις άτονες λέξεις στο τετραδίό τους, αποτελεί **άσκηση αντιγραφής και ταυτόχρονα αναζήτησης στο κείμενο των άτονων λέξεων**. Με την ολοκλήρωση της αντιγραφής των άτονων λέξεων τα παιδιά οδηγούνται μόνα τους στη διαπίστωση του βασικού κανόνα τονισμού: Οι μονοσύλλαβες λέξεις δεν παίρνουν τόνο.

9 Στο σημείο αυτό τα κειμενάκια παρέχουν στα παιδιά ενδείξεις για ειδικότερους κανόνες τονισμού και συγκεκριμένα για τη διάκριση των ερωτηματικών «πώς» και «πού» από το αναφορικό «που» και το ειδικό «πως» αντίστοιχα, του θηλυκού άρθρου «η» από το διαζευκτικό «ή» κτλ. Εννοείται ότι εδώ δεν θα χρησιμοποιηθεί η αντίστοιχη μεταγλώσσα. Με την **άσκηση 6** του Τ.Ε. τα παιδιά εφαρμόζουν στην πράξη όσα διαπίστωσαν στο Β.Μ. σχετικά με τον τονισμό. Ταυτόχρονα εξασκούνται στην **αντιγραφή** και την **ορθογραφία**.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής	
1 2 3	2 ώρες
4 5	2 ώρες
6 7 Τ.Ε. 1 2 3	1 ώρα
8 9 Τ.Ε. 4 5 6 Π.Α.	2 ώρες
Ανθολόγιο Σοφία Γαβριηλίδου, Ψέμα πρωταπριλιάτικο Γιώργος Μαρίνος, Όταν κάνουνε πόλεμο	2 ώρες

Βλέπε επίσης...

- ▶ UNICEF, *Μια ζωή σαν τη δική μου. Πώς ζουν τα παιδιά σ' όλο τον κόσμο*, Πατάκης, Αθήνα, 2002
- Βιβλία για τη διαφορετικότητα και την αποδοχή του «άλλου»*
- ▶ Λήδα Βαρβαρούση, *Προσοχή! Το πρόβατο... δαγκώνει*, Παπαδόπουλος
- ▶ ΒέλΜαξ Βέλθους, *Ο Βάτραχος κι ο Ξένος*, Πατάκης
- ▶ L. Derman-Sparks, *Καταπολεμώντας τις προκαταλήψεις. Παιδαγωγικά Εργαλεία*, Σχεδία, Αθήνα
- ▶ Βαγγέλης Ηλιόπουλος, *Ο αδελφός του Τριγωνοψαρούλη*, Πατάκης
- ▶ Κάθριν Κέιβ, *Το κάτι άλλο*, Πατάκης
- ▶ Κίτυ Κρούθερ, *Ο μαύρος κότσουφας κι ο άσπρος γλάρος*, Σύγχρονοι Ορίζοντες
- ▶ Ντέιβιντ Μακ Κι, *Έλμερ, Ο παρδαλός ελέφαντας*, Πατάκης
- ▶ Σέλμπι Μπίλερ, *Ο γίγας του κόσμου με... ένα δοντάκι*, Μεταίχιμο, Αθήνα, 2003
- ▶ Φιλίω Νικολούδη, *Το χαρούμενο λιβάδι*, Ελληνικά Γράμματα
- ▶ Ελένη Πριόβολου, *Ένα χελωνάκι χωρίς καβούκι*, Ελληνικά Γράμματα
- ▶ Ν. Ρόκα, *Αγόρια και κορίτσια του κόσμου: από τη μια άκρη ως την άλλη*, Κέδρος, Αθήνα, 2005
- ▶ Serulveda, *Η ιστορία ενός γάτου που έμαθε σ' ένα γλάρο να πετά*, Ορεγα
- ▶ Ου. Σέφλερ, *Ο άνθρωπος με την κόκκινη μύτη*, Μίνωας
- ▶ Κέστερ Σλεντς, *Η Μιμή με τα μεγάλα αφτιά*, Σύγχρονοι Ορίζοντες
- ▶ Γ. Τσιαμπούκαλου, *Ο κύριος Αλφάφα*, Καστανιώτης
- ▶ Κλ. Φρι, *Ο γείτονάς μας του γουρούνι*, Ζερβόδειλος

Εκπαιδευτικό υλικό

Αλεξάνδρα Ανδρούσου, *Εγώ κι Εσύ- Εδώ κι Εκεί*, Παιδαγωγική Βαλίτσα, Θεμέλιο, Αθήνα, 1996

Ιστοσελίδες

<http://www.unicef.org> (η ιστοσελίδα της UNICEF)

<http://www.vorris.gr> (η ιστοσελίδα του Αρχαιούλη)

<http://www.asterix.tm.fr> (η επίσημη ιστοσελίδα του Αστεριξ)

ΕΝΟΤΗΤΑ 4 – Ετοιμασίες για το ταξίδι

Ενδεικτική διάρκεια: 8-10 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Κατανόηση της λειτουργικότητας ενός καταλόγου (λίστας)
- Παραγωγή γραπτού λόγου: δημιουργία καταλόγου (λίστας)
- Ταξινόμηση λέξεων με βάση σημασιολογικά κριτήρια
- Αλφαβήτιση
- Φωνολογική συνειδητοποίηση-επίγνωση: διάκριση ήχων

Η ενότητα ξεκινά με ένα **διαλογικό κείμενο (προοργανωτής)**. Βασικός στόχος του είναι να γνωρίσουν και να κατανοήσουν οι μαθητές **την έννοια και τη λειτουργικότητα της λίστας** (γράφω για να μην ξεχάσω). **Ενδεικτικές ερωτήσεις** για την επεξεργασία και την κατανόηση του κειμένου είναι οι εξής: Τι θέλουν να κάνουν οι τέσσερις φίλοι; (Εντοπισμός του σκοπού των ηρώων.) Ποιο πρόβλημα συναντούν; (Λειτουργικότητα της καταγραφής πραγμάτων σε λίστα.) Τι πρέπει να κάνουν; (Αναγκαιότητα δημιουργίας λίστας.) Ουσιαστικά οι ερωτήσεις αυτές, πέρα από την ανάδειξη της στοιχειώδους δομής ενός αφηγηματικού κειμένου, οδηγούν σε μια πρώτη εξοικείωση με τη λειτουργικότητα του καταλόγου. Αν ο εκπαιδευτικός το κρίνει αναγκαίο, οι μαθητές μπορούν να αναδιηγηθούν τη συζήτηση των παιδιών (προφορική αναδιήγηση σύντομου διαλογικού κειμένου).

1 2 Στη συνέχεια τα παιδιά **διαβάζουν τις τέσσερις λίστες**. Ο εκπαιδευτικός **επεξεργάζεται μαζί τους τις ερωτήσεις** που ακολουθούν. Η τέταρτη λίστα δεν αφορά το ταξίδι: είναι μια λίστα-παγίδα. Με την τοποθέτησή της ανάμεσα στις υπόλοιπες λίστες επιδιώκεται να οδηγηθούν τα παιδιά στη **διατύπωση υποθέσεων**. Εκτός από την ερώτηση που αφορά τις μισοσβησμένες λέξεις, οι υπόλοιπες ερωτήσεις έχουν να κάνουν με τη λειτουργικότητα αυτού του κειμενικού τύπου (κατάλογος). Οι όροι «κατάλογος» και «λίστα» χρησιμοποιούνται ως ισότιμοι.

3 Το ποίημα προσφέρεται για ανάγνωση και επεξεργασία στην τάξη με τη βοήθεια των ερωτήσεων που ακολουθούν.

4 Το διαλογικό κείμενο εδώ ουσιαστικά λειτουργεί ως παραπομπή στην **άσκηση 1** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.). Στόχος της άσκησης αυτής είναι να κατανοήσουν τα παιδιά τη λειτουργικότητα της λίστας και τη χρησιμότητα της ταξινόμησης **με βάση σημασιολογικά κριτήρια**. Επομένως, είναι βασικό να αντιληφθούν γιατί πρέπει να μοιράσουν σε δύο λίστες αυτά που σκοπεύουν να αγοράσουν. Με την άσκηση αυτή τα παιδιά ασκούνται επίσης στη γραφή των λέξεων.

5 Οι λίστες εδώ εισάγουν τα παιδιά στην **αλφαβήτιση**, η οποία είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, για να αναζητούν αργότερα αυτό που θέλουν σε λεξικά, σε εγκυκλοπαιδείες και σε τηλεφωνικούς καταλόγους. Βοηθητικά παρατίθενται τα 24 γράμματα του ελληνικού αλφάβητου χωρισμένα σε έξι ομάδες των τεσσάρων γραμμάτων. Η αλφαβήτιση επανεξετάζεται στην ενότητα 11. Με την **άσκηση 2** του Τ.Ε. τα παιδιά παράγουν δικές τους λίστες με βάση σημασιολογικά κριτήρια (π.χ. φίλοι, παιχνίδια, φαγητά). Εννοείται ότι ο εκπαιδευτικός θα κρίνει αν αυτή η άσκηση θα γίνει στην τάξη, αν θα αντικατασταθεί με κάποια άλλη ή αν θα παραλειφθεί. Για παράδειγμα, στο πλαίσιο ενός σχεδίου εργασίας τα παιδιά θα μπορούσαν να κάνουν άλλες λίστες με βάση συγκεκριμένες πραγματικές ανάγκες, και όχι τις λίστες που προτείνονται εδώ. Με την **άσκηση 3** τα παιδιά εξασκούνται στην αλφαβήτιση.

6 Εδώ ο στόχος είναι διττός: αφενός να βοηθηθούν τα παιδιά, ώστε **να διακρίνουν ακουστικά αντίστροφα συμφωνικά συμπλέγματα** (π.χ. *πσ – σπ* και *κσ – σκ*), τα οποία πολλές φορές συγχέουν (προφορικός λόγος), και αφετέρου να βοηθηθούν – ειδικά εκείνα με ιδιαίτερες μαθησιακές δυσκολίες τύπου δυσλεξίας –, ώστε **να ξεχωρίζουν τη γραπτή αναπαράσταση των αντίστροφων αυτών ήχων** (γραπτός λόγος). Έχει μεγάλη σημασία τα παιδιά να προφέρουν τους ήχους *σπ* και *ψ*, *σκ* και *ξ*, *στ* και *τσ*, και να «ακούσουν» ότι είναι αντίστροφοι (ακουστική διάκριση και φωνολογική συνειδητοποίηση-επίγνωση). Ελλιπής ακουστική διάκριση των ήχων αυτών μπορεί να επιφέρει προβλήματα ορθογραφίας στο γραπτό λόγο. Αν δε διακρίνουν ακουστικά τους παραπάνω συνδυασμούς συμφώνων, δε θα μπορέσουν να κάνουν τις **ασκήσεις 4** και **5** του Τ.Ε. Επίσης, είναι σημαντικό τα παιδιά να εμπεδώσουν την ορθογραφική σύμβαση της ελληνικής γλώσσας, κατά την οποία δύο ήχοι (π+σ και κ+σ) γράφονται με ένα γράμμα (*ψ* και *ξ*, αντίστοιχα). Η **άσκηση 4** αποτελεί κυρίως **άσκηση ορθογραφίας**, ενώ η **άσκηση 5** είναι καλύτερο να γίνει προφορικά στην τάξη. Στην **άσκηση 6** του Τ.Ε., όπου τα παιδιά καλούνται να γράψουν σωστά τις λανθασμένες λέξεις, εμφανίζονται μεταξύ άλλων λάθη που αφορούν την παραπάνω ορθογραφική σύμβαση. Έτσι οι λέξεις «ψάρι» και «ξένος» δίνονται γραμμένες με το *ψ* και το *ξ* αναλυμένα στους συστατικούς τους ήχους: «πσάρι» και «κσένος». Πρόκειται και εδώ για μια **άσκηση ορθογραφίας**. Αν ο εκπαιδευτικός κρίνει ότι τα παιδιά της τάξης του δυσκολεύονται, μπορεί να δουλέψει με τους συγκεκριμένους ήχους προφορικά και γραπτά σε επιπλέον λέξεις.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής							
1 2							2 ώρες
3							1 ώρα
4	T.E.	1					1 ώρα
5	T.E.	2	3				1 ώρα
6	T.E.	4	5	6	Π.Α.		3 ώρες
Ανθολόγιο							2 ώρες
Μαρία Φραγκιά, Ξ... όπως Ξιφίας							

Ενδιαφέρων ψηφιακός δίσκος – CD
Δημήτρης Μπασλάμ, «Ο γαργαληστής»

ΕΝΟΤΗΤΑ 5 – Πάμε για ψώνια;

Ενδεικτική διάρκεια: 9-11 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Ανεύρεση πληροφοριών σε ετικέτες προϊόντων
- Σύνθεση ετικέτας (επιλογή και παράθεση πληροφορίας)
- Υπενθύμιση των συνδυασμών **αυ** και **ευ** και σχετική εξάσκηση
- Συλλαβισμός λέξεων
- Οι μέρες της εβδομάδας και οι μήνες του χρόνου
- Πρώτη γνωριμία με τις παροιμίες

Στην ενότητα αυτή, παράλληλα με τη γλωσσική καλλιέργεια, δίνεται αφορμή για προβληματισμό σε θέματα αγωγής καταναλωτή (π.χ. πώς διαλέγουμε αυτό που αγοράζουμε) και αγωγής υγείας (π.χ. τι διαλέγουμε να τρώμε). Επιτυγχάνεται έτσι η διαθεματικότητα, που αποτελεί βασικό στόχο σύμφωνα με τις προδιαγραφές του εγχειριδίου γλώσσας. Ο **προοργανωτής** μπορεί να λειτουργήσει βοηθητικά προς αυτή την κατεύθυνση με ερωτήσεις του τύπου: «Τι τρόφιμα αγοράζετε στο σουπερμάρκετ;», «Τι κοιτάτε πριν να αγοράσετε τρόφιμα;» κτλ. Η ερώτηση επεξεργασίας εισάγει τα παιδιά στην άντληση πληροφοριών από τις συσκευασίες των προϊόντων.

1 Ο πρώτος διάλογος προσφέρεται ως **κειμένο για κατανόηση**. Παράλληλα, προβάλλονται ορθές διατροφικές και καταναλωτικές συμπεριφορές (π.χ. σχετικά με την κατανάλωση γλυκών, τον έλεγχο της ημερομηνίας λήξης πριν την αγορά ενός προϊόντος κτλ.), και δίνεται η αφορμή για τη μελέτη των γραμματικών και λεξιλογικών φαινομένων που εξετάζει η ενότητα. Οι ερωτήσεις βοηθούν στην κατανόηση του διαλόγου και στη **συσχέτιση του κειμένου με τις εμπειρίες των παιδιών**. Εννοείται ότι, όπως στις προηγούμενες ενότητες, έτσι και εδώ το κείμενο μπορεί να **διαβαστεί είτε από τέσσερα παιδιά, που θα υποδύονται τους τέσσερις ήρωες, είτε από τον εκπαιδευτικό**.

2 Η εργασία που προτείνεται εδώ αποτελεί αφορμή για γλωσσικές δραστηριότητες εκτός εγχειριδίου. Τα παιδιά φέρνουν από το σπίτι συσκευασίες προϊόντων και **μαθαίνουν να αναζητούν συγκεκριμένες πληροφορίες** σε αυτές: ποιος είναι ο κατασκευαστής, ποια είναι η ονομασία του προϊόντος, ποιες είναι οι ιδιότητές του (π.χ. γάλα με χαμηλά λιπαρά, τσίχλα χωρίς ζάχαρη, ρόφημα γάλακτος κτλ.), ποια τα συστατικά του, μέχρι τότε μπορεί να χρησιμοποιηθεί κ.ο.κ. Επίσης, **εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους**. Ο στόχος της δραστηριότητας είναι διττός: αφενός **γλωσσικός**, εφόσον α) καλλιεργείται η αναγνωστική ικανότητα που απαιτείται για την αναζήτηση συγκεκριμένων πληροφοριών σε ένα κείμενο και β) εμπλουτίζεται το λεξιλόγιο των μαθητών, και αφετέρου **εξωγλωσσικός**, εφόσον επιδιώκεται τα παιδιά να εμπεδώσουν μια σειρά από κριτήρια (π.χ. κατασκευαστής, ημερομηνία λήξης, συστατικά) για την επιλογή των προϊόντων. Στο σημείο αυτό γίνεται και η **άσκηση 1** από το T.E., η οποία οδηγεί σε **παράγωγη** κειμένου με περιορισμούς. Οι ερωτήσεις που επισημαίνει η Βάγια στο Βιβλίο Μαθητή είναι πολύ βοηθητικές, γι' αυτό θα ήταν καλό να τις έχουν μπροστά τους οι μαθητές την ώρα που συμπληρώνουν αυτή την άσκηση.

3 Το ποίημα «Η διαφήμιση» δίνει αφορμή για συζήτηση στην τάξη σχετικά με τις διαφημίσεις και τα όριά τους (αγωγή του καταναλωτή). Η σχετική δραστηριότητα που προτείνεται εδώ έχει ως στόχο να εξοικειώσει τους μαθητές με τα **μορφολογικά χαρακτηριστικά** της διαφήμισης (υπερβολική χρήση επιθέτων όπως *εξαιρετικός, μοναδικός, εκπληκτικός* κτλ., λογοπαίγνια, ομοιοκαταληξίες, έντονα γράμματα, χρήση κεφαλαίων στην ονομασία του προϊόντος κ.ά.). Η σύγκριση διαφορετικών διαφημίσεων μπορεί να αναδείξει αυτά τα μορφολογικά χαρακτηριστικά. Η σύνδεση του σχολείου με τα βιώματα των παιδιών είναι και εδώ

προφανής. Ο εκπαιδευτικός μπορεί προαιρετικά να προτείνει στην τάξη να φτιάξει μια διαφήμιση ενός παιχνιδιού ή οποιουδήποτε προϊόντος. Η δομή της διαφήμισης μελετάται πιο συστηματικά στην ενότητα 18 (Γ΄ τεύχος).

4 Ο διάλογος στο σημείο αυτό αποτελεί αφορμή: α) για συζήτηση σχετικά με τη σημασία της ημερομηνίας λήξης και β) για αναφορά των μηνών και της σειράς τους. Οι ασκήσεις **2**, **3**, **4** και **5** του Τ.Ε. εξασκούν τις συγκεκριμένες γνώσεις και δεξιότητες. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να βάλει στα παιδιά να ακούσουν το τραγούδι «Δώδεκα μήνες αθλητές» από το δίσκο (ψηφιακό ή μη) ή την κασέτα «Εδώ Λιλιπούπολη». Στην άσκηση **3** ο εκπαιδευτικός μπορεί να εξηγήσει στα παιδιά πώς χρησιμοποιούμε το χέρι μας, για να βρούμε πόσες μέρες έχει ο κάθε μήνας (30 ή 31), και να σχολιάσει το Φεβρουάριο ως εξαίρεση (28 ή 29). Ο πίνακας στο τέλος της άσκησης **2** του Τ.Ε. – με αφορμή τους στίχους του τραγουδιού αυτού – παραθέτει τη δεύτερη ονομασία του κάθε μήνα (π.χ. Μάιος και Μάης) και προσφέρεται ως άσκηση ορθογραφίας.

5 Το κείμενο «Η κυρα-Καλή και οι δώδεκα μήνες» προσφέρεται για ανάγνωση στην τάξη. Τα παιδιά καλούνται στη συνέχεια να το αναδιηγηθούν, καλλιεργώντας έτσι δεξιότητες προφορικού λόγου. Ταυτόχρονα, με την άσκηση που ζητά από τα παιδιά να φτιάξουν μια ιστορία με την κυρα-Κακή, καλλιεργείται η φαντασία τους (ανατροπή του παραμυθιού) αλλά και ο γραπτός λόγος, εφόσον ο εκπαιδευτικός προτείνει η άσκηση να γίνει γραπτά στην τάξη (ομαδική παραγωγή ιστορίας).

6 7 Το ποίημα προσφέρεται για να εξασκηθούν τα παιδιά στην απαγγελία και στην απομνημόνευση. Τα παιδιά αντιγράφουν στο τετράδιό τους τις μέρες της εβδομάδας και μαθαίνουν την ορθογραφία τους. Επίσης, το ποίημα αποτελεί αφορμή για μια πρώτη ενασχόληση με τα **αυ** και τα **ευ**, κάτι που γίνεται συστηματικά στην υποενότητα 7.

8 Η υποενότητα 8 και η άσκηση **6** δίνουν έμφαση στο συλλαβισμό και αποτελούν επανάληψη γνώσεων που τα παιδιά έχουν αποκτήσει σε προηγούμενες ενότητες. Το κειμενικό είδος που χρησιμοποιείται στην υποενότητα 8 είναι οι παροιμίες, οι οποίες στην ενότητα 22 εξετάζονται διεξοδικότερα ως προς τα μορφολογικά χαρακτηριστικά και τις σημασιολογικές ιδιότητές τους. Τα παιδιά εξασκούν τη διαίσθησή τους και κάνουν υποθέσεις, προκειμένου να ερμηνεύσουν το μεταφορικό περιεχόμενο κάποιων παροιμιών. Η παροιμία εδώ μπορεί να αποτελέσει και αφορμή για μια διαπολιτισμική προσέγγιση, την οποία είναι καλό ο εκπαιδευτικός να εκμεταλλευτεί, ζητώντας από μαθητές διαφορετικής εθνικής προέλευσης να βρουν και να πουν στην τάξη παροιμίες του τόπου τους, τις οποίες έπειτα να συγκρίνουν αναζητώντας αναλογίες στη σημασία τους.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής								
1 2								3 ώρες
							1	
3								1 ώρα
4 5								3 ώρες
							2 3 4 5	
6 7 8								2 ώρες
							6	Π.Α.
Ανθολόγιο								2 ώρες
Σοφία Μαντούβαλου, <i>Μια φορά ήταν... η Κολοτούμπα</i>								

Βλέπε επίσης...

- Σοφία Ζαραμπούκα, *Ο ωραίος Δαρείος*, Πατάκης, Αθήνα
- Βαγγέλης Ηλιόπουλος, *Πάλι τηλεόραση, Θέμο*, Πατάκης, Αθήνα, 2005
- Αρ. Κεσόπουλος, Φ. Τόσκας, *Παροιμίες των βαλκανικών λαών*, Μαλλιάρης Παιδεία, Αθήνα, 1989
- Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, *Οι δώδεκα μήνες. Τα λαογραφικά*, Μαλλιάρης-Παιδεία, Αθήνα, 1982
- Σοφία Μαντούβαλου, *Μια φορά ήταν... η Κολοτούμπα*, Καστανιώτης, Αθήνα, 1994
- Ζωή Σπυροπούλου, *Οδηγός υγιεινής διατροφής*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- Μ. Τόκα-Καραχάλιου, *Ιδεογράμματα*, Κώδικας, Θεσσαλονίκη, 1997
- Αικατερίνη Τσοτάκου-Καρβέλη, *Οι δώδεκα μήνες και τα έθιμά τους*, Πατάκης, Αθήνα, 1985

Ενδιαφέροντες ψηφιακοί δίσκοι – CDs

Νίκος Κυπουργός, Δημήτρης Μαραγκόπουλος, Λένα Πλάτωνος, Μαριανίνα Κριεζή, «Εδώ Λιλιπούπολη»

Ιστοσελίδες

<http://www.inka.gr> (Ινστιτούτο Καταναλωτών)

ΕΝΟΤΗΤΑ 6 – Είμαστε έτοιμοι;

Ενδεικτική διάρκεια: 9-11 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Κατανόηση της λειτουργικότητας των μηνυμάτων και εξοικείωση με τη μορφή τους
- Παραγωγή γραπτών και προφορικών μηνυμάτων
- Θέση και ρόλος των διαλυτικών, της αποστρόφου και του ενωτικού
- Οι δίφθογγοι της ελληνικής γλώσσας

Ο προοργανωτής έχει ως στόχο να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά τη λειτουργικότητα και τις διαφορετικές μορφές-είδη των προφορικών και των γραπτών μηνυμάτων. Με αφορμή την ανάγνωση των μηνυμάτων και τις σχετικές ερωτήσεις, μπορεί να γίνει μια συζήτηση στην τάξη και να συνδεθούν τα μηνύματα αυτά με εμπειρίες και βιώματα των παιδιών. Η πρώτη από τις ερωτήσεις υποδεικνύει επιπλέον στα παιδιά στρατηγικές κατανόησης ελλειπτικών κειμένων.

1 Το κείμενο συνδέεται με την όλη ιστορία του πρώτου τεύχους. Από τις ερωτήσεις που ακολουθούν, άλλες αναφέρονται στην πλοκή της ιστορίας και άλλες επικεντρώνονται στο κειμενικό είδος που είναι κυρίαρχο σε αυτή την ενότητα (μήνυμα) και στη μορφή του (π.χ. κομμένες λέξεις κτλ.). Οι χώρες που παρατίθενται είναι χώρες από τις οποίες προέρχονται αρκετοί μαθητές. Εννοείται ότι ο εκπαιδευτικός θα κρίνει αν η αναζήτηση στο χάρτη έχει νόημα για την τάξη του. Η τελευταία ερώτηση μπορεί να αποτελέσει αφορμή για συζήτηση και έρευνα και να συνδεθεί με το θέμα: «Επικοινωνία στο παρελθόν και στο παρόν». Στο σημείο αυτό στόχος είναι η παραγωγή προφορικών και γραπτών μηνυμάτων (ασκήσεις **2** και **3** στο Τ.Ε.). Με την άσκηση **1** γίνεται επανάληψη στην αλφαβήτωση, με την οποία τα παιδιά έχουν ασχοληθεί και στην ενότητα 4.

2 Το επόμενο κείμενο, συνεχίζοντας την πλοκή της ιστορίας, επιδιώκει να κατανοήσουν τα παιδιά το ρόλο και τη θέση των διαλυτικών. Το κείμενο αυτό πρέπει να διαβαστεί από τα παιδιά. Δεν έχει διαλυτικά, επομένως η ανάγνωση συγκεκριμένων λέξεων (π.χ. νεραιδών, γαιδουράκια κ.λπ.) θα δυσκολέψει τα παιδιά και θα τα κάνει να αναρωτηθούν τι χρειάζεται, ώστε να διαβαστούν σωστά οι λέξεις. Ο τρόπος παρουσίασης είναι επαγωγικός: τα παιδιά παρατηρούν την πραγματικότητα και με τη βοήθεια των παραδειγμάτων αντιλαμβάνονται τον κανόνα. Ο κανόνας δίνεται στη συνέχεια από τη Βάγια με χρήση της σχετικής μεταγλώσσας, η οποία και εξηγείται. Με την άσκηση **4** του Τ.Ε. τα παιδιά εξασκούνται στη χρήση των διαλυτικών και ταυτόχρονα εξοικειώνονται με την παρουσία δίφθογγων σε λέξεις. Είναι σημαντικό να σχολιάσουμε μαζί με τα παιδιά το σκιστάκι, γιατί οπτικοποιεί το ρόλο των διαλυτικών και επεξηγεί το λόγο που τα ονομάζουμε έτσι. Η διόρθωση των λαθών από τα ίδια τα παιδιά στην εν λόγω άσκηση αποτελεί μια ιδιαίτερα ευχάριστη αλλά και εποικοδομητική δραστηριότητα μάθησης. Αν ο εκπαιδευτικός το κρίνει σκόπιμο, μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να μάθουν την ορθογραφία κάποιων από αυτές τις λέξεις.

3 Το κείμενο εδώ προσφέρεται για ανάγνωση στην τάξη αλλά και για αναδιήγηση στη συνέχεια από τα παιδιά. Ταυτόχρονα προσφέρει παραδείγματα για τη χρήση του ενωτικού. Το πού τοποθετείται το ενωτικό το ανακαλύπτουν τα ίδια τα παιδιά με αφορμή το συγκεκριμένο κείμενο. Η διαδικασία είναι και εδώ επαγωγική.

4 Οι δίφθογγοι παρουσιάζονται μέσα από το παραμύθι που διαβάζει η Χαρά. Η ένταξη τους στη συγκεκριμένη ενότητα συνδέεται με την παρουσίαση των διαλυτικών. Πέρα από μια διαισθητική προσέγγιση, δε γίνεται περαιτέρω επεξεργασία. Επιπλέον, οι ερωτήσεις επεξεργασίας θίγουν ζητήματα «ταυτότητας».

5 Στο σημείο αυτό τα παιδιά καλούνται να συνειδητοποιήσουν τι είναι και πού μπαίνει η απόστροφος. Εδώ προηγείται ο κανόνας (εκφώνηση της Βάγιας). Τα παιδιά μπορούν να διαβάσουν φωναχτά το κείμενο, προκειμένου να εντοπίσουν τις λέξεις στις οποίες μπορούμε ναβάλουμε απόστροφο. Μια άλλη λύση είναι να διαβάσει το κείμενο ο εκπαιδευτικός τονίζοντας ιδιαίτερα αυτές τις λέξεις, ώστε να διευκολύνει τα παιδιά. Στη συνέχεια τα παιδιά καλούνται να γράψουν αυτές τις λέξεις με απόστροφο. Στην άσκηση **5** του Τ.Ε. τα παιδιά κάνουν την αντίστροφη διαδικασία, δηλαδή καλούνται να συμπληρώσουν τα φωνήεντα στη θέση των οποίων έχει μπει απόστροφος. Ταυτόχρονα, κάνουν και πάλι μια άσκηση αντιγραφής και ορθογραφίας.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής		
1	Τ.Ε. 1 2 3	3 ώρες
2 3 4	Τ.Ε. 4	4 ώρες
5	Τ.Ε. 5 Π.Α.	2 ώρες
Ανθολόγιο		2 ώρες
Γεωργία Ταρσούλη, Το τρομαγμένο χελιδονάκι		

Βλέπε επίσης...

Θέτη Χορτιάτη, Παιχνιδογραμματική, Άγκυρα, Αθήνα, 2002
Ενδιαφέροντες ψηφιακοί δίσκοι – CDs
 Κική Καψάσκη, «Μύθοι του Αισώπου»

ΕΝΟΤΗΤΑ 7 – Πώς ήμε ΟΧΙ;

Ενδεικτική διάρκεια: 9-11 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Κατανόηση πλοκής παραμυθιού
- Δημιουργία παραμυθιού (γραπτή και προφορική)
- Επεξεργασία άρνησης και ερώτησης
- Εξοικείωση με τα σημεία στίξης
- Ορθός τονισμός λέξεων (λέξεις με δύο τόνους)

Στον **προοργανωτή** η εικόνα με τη συνθετότητα της γίνεται αφορμή, ώστε τα παιδιά να παρατηρήσουν και να κάνουν υποθέσεις. Επιπλέον, σε συνδυασμό με τις ερωτήσεις που ακολουθούν, δίνεται η δυνατότητα για συζήτηση, προκειμένου τα παιδιά να καταλάβουν τι **σημαίνει εθνική γιορτή**. Στο πνεύμα της διαπολιτισμικότητας, ο εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει την παρουσία στην τάξη παιδιών διαφορετικής εθνικής προέλευσης, για να αναδείξει εθνικές γιορτές άλλων λαών. Επίσης, μπορεί να αναφερθεί στη σημασία της σημαίας για κάθε λαό, να εξηγήσει στα παιδιά τι συμβολίζουν οι ρίγες της ελληνικής σημαίας (οι εννιά ρίγες συμβολίζουν τις εννιά συλλαβές της φράσης «Ελευθερία ή θάνατος») και να ζητήσει από τα παιδιά διαφορετικής εθνικής προέλευσης (αν υπάρχουν, φυσικά) να πουν, εφόσον το γνωρίζουν, τι συμβολίζει η δική τους σημαία. Αν δεν το γνωρίζουν, θα μπορούσαν να αναλάβουν να ρωτήσουν τους δικούς τους. Ως εργασία, ο εκπαιδευτικός μπορεί να προτείνει σε όλα τα παιδιά της τάξης να αναζητήσουν πληροφορίες για τη συμβολική σημασία των χρωμάτων και των σχημάτων στις σημαίες άλλων κρατών ή οργανισμών (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση, Ο.Η.Ε. κτλ.).

1 Αρχικά διαβάζεται το παραμύθι από τα παιδιά ή από τον εκπαιδευτικό. Οι πέντε πρώτες ερωτήσεις που ακολουθούν σχετίζονται με τη **δομή του αφηγηματικού κειμένου** (τίτλος, ήρωες, αρχή, μέση, τέλος). Τα στοιχεία αυτά θα χρησιμοποιηθούν στη συνέχεια της ενότητας, όταν τα ίδια τα παιδιά θα φτιάξουν τα δικά τους παραμύθια, επομένως είναι ιδιαίτερα σημαντικό ο εκπαιδευτικός να τα επεξεργαστεί αναλυτικά. Οι δύο τελευταίες ερωτήσεις αφορούν το έπος του '40. Ως δραστηριότητα εκτός βιβλίου ζητείται από τα παιδιά να βρουν υλικό για τον πόλεμο του '40 (ποίηση, θεατρικά έργα ή προφορικές μαρτυρίες) και να το φέρουν την επόμενη μέρα στην τάξη, για να το επεξεργαστούν. Εφόσον συγκεντρωθεί υλικό, θα ήταν καλό να αφιερωθεί χρόνος στην επεξεργασία του. Εννοείται ότι ο εκπαιδευτικός δε θα έχει την απαίτηση να συγκεντρώσουν υλικό μαθητές διαφορετικής εθνικής προέλευσης, των οποίων οι οικείοι δεν έχουν αντίστοιχες γνώσεις ή εμπειρίες. Αν όμως οι οικείοι τους έχουν βιώματα από τον πόλεμο του '40, θα είχε πολύ ενδιαφέρον οι μαθητές αυτοί να τα παρουσιάσουν στην τάξη.

2 3 4 Σε αυτές τις υποενότητες παρουσιάζονται τόσο ως προς τη μορφή όσο και ως προς τη σημασία τους **τα σημεία στίξης**, με τα περισσότερα από τα οποία οι μαθητές είναι ήδη εξοικειωμένοι από την Α΄ Δημοτικού. Οι **άσκησεις 1** και **2** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.) βοηθούν στην εμπέδωση της χρήσης των σημείων στίξης. Η **άσκηση 1**, με τη βοήθεια της οποίας τα παιδιά συνειδητοποιούν τη λειτουργικότητα των σημείων στίξης, αποτελεί ταυτόχρονα **άσκηση ορθογραφίας**.

5 Στο σημείο αυτό γίνεται αναφορά και εξηγείται η **χρήση του διπλού τόνου**. Σε αντίθεση με άλλα γραμματικά φαινόμενα που εξετάζει το βιβλίο, εδώ προηγείται ο κανόνας από τη Βάγια και έπονται τα παραδείγματα, τα οποία πρέπει οι μαθητές να παρατηρήσουν ώστε να κατανοήσουν τον κανόνα. Αν ο εκπαιδευτικός το προτιμά, μπορεί να ακολουθήσει την αντίστροφη πορεία (από την παρατήρηση στον κανόνα). Η **άσκηση 3** του Τ.Ε. βοηθά στην εμπέδωση του κανόνα και των περιπτώσεων που βάζουμε δύο τόνους στις λέξεις. Με την **άσκηση 4** του Τ.Ε. τα παιδιά εφαρμόζουν όσα έμαθαν στην ενότητα σχετικά με τα σημεία στίξης. Η προσπάθεια να διαβάσουν φωναχτά το κείμενο που καλούνται να διορθώσουν είναι σημαντική για την κατανόηση της λειτουργικότητας των σημείων στίξης. Αν ο εκπαιδευτικός το κρίνει αναγκαίο, μπορεί να δώσει και άλλες προτάσεις υπό τέτοια μορφή στα παιδιά. Επιπλέον, η άσκηση αυτή προσφέρεται και για **ορθογραφία**.

6 Τα παιδιά μπορούν να μάθουν απέξω το ποίημα του Τζιάνι Ροντάρι για το ερωτηματικό. Στη συνέχεια καλούνται να μάθουν τις ερωτηματικές αντωνυμίες, τα ερωτηματικά επιρρήματα και άλλες λέξεις που εισάγουν ερωτήσεις και να τα χρησιμοποιήσουν στην **άσκηση 5** του Τ.Ε.

7 Το ποίημα «ΟΧΙ, ΔΕΝ και ΜΗ» δίνει αφορμή, για να συζητηθεί στην τάξη ποιες λέξεις μάς βοηθούν να διατυπώνουμε άρνηση. Το ποίημα «Οι νότες» προσφέρεται για απαγγελία και ορθογραφία. Οι **άσκησεις 6**, **7** και **8** δείχνουν στα παιδιά τον τρόπο με τον οποίο εκφράζεται γλωσσικά η άρνηση.

8 Ο στόχος εδώ είναι να παρουσιαστεί η **δομή ενός παραμυθιού ή μιας ιστορίας** γενικότερα (αρχή, μέση, τέλος), με την

οποία τα παιδιά έχουν ασχοληθεί και με αφορμή τις ερωτήσεις επεξεργασίας του αρχικού κειμένου της ενότητας. Αφού διαβάσουν και επεξεργαστούν το παραμύθι, τα παιδιά **εξασκούνται προφορικά στη σύνθεση παραμυθιού και καλλιέργουν τη φαντασία τους**. Ανάλογα με το επίπεδο της τάξης, μπορεί ένα παιδί να οριστεί γραμματέας και να καταγράφει το παραμύθι που παράγεται συλλογικά στην αίθουσα. Εναλλακτικά, μπορεί ο εκπαιδευτικός να καταγράφει το παραμύθι, το οποίο μετά αντιγράφεται από τα παιδιά σε μεγάλο χαρτόνι, εικονογραφείται από αυτά και αναρτάται στην αίθουσα. Η **συλλογική παραγωγή κειμένων** στην τάξη είναι μια πολύ χρήσιμη διαδικασία και είναι σκόπιμο να την προτείνει ο εκπαιδευτικός με κάθε ευκαιρία. Εννοείται ότι οι λέξεις που προτείνονται μπορούν να αντικατασταθούν με άλλες. Η υπόδειξη στα παιδιά να χρησιμοποιήσουν συγκεκριμένες λέξεις συμβάλλει στην καλλιέργεια της φαντασίας τους. Με την **άσκηση 9** του Τ.Ε. τα παιδιά ανασυνθέτουν βοηθούμενα ένα αποδομημένο παραμύθι και συνειδητοποιούν τη σημασία της δομής. Με την **άσκηση 10** παράγουν και εικονογραφούν το δικό τους παραμύθι, ενώ με την **άσκηση 11** δημιουργούν με τη βοήθεια των εικόνων ένα παραμύθι, κάνοντας κάποιες επιλογές.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής 1		2 ώρες
2 3 4	Τ.Ε. 1 2	2 ώρες
5	Τ.Ε. 3 4	1 ώρα
6 7	Τ.Ε. 5 6 7 8	2 ώρες
8	Τ.Ε. 9 10 11 Π.Α.	2 ώρες
Ανθολόγιο <i>Η σφυρίχτρα</i> (λαϊκό παραμύθι) <i>Γαλάτεια Σουρέλη, Ασπρογάλανο πανί</i>		2 ώρες

Βλέπε επίσης...

- ▶ Μαξ Βέλθους, *Ο βάτραχος είναι βάτραχος*, Πατάκης
- ▶ Γεώργιος Μέγας, *Ελληνικά παραμύθια I*, Εστία, 1956
- ▶ Γεώργιος Μέγας, *Ελληνικά παραμύθια II*, Εστία, 1956
- ▶ Κυριάκος Ντελόπουλος, *Ο Άκης στα όπλα*, Καστανιώτης, Αθήνα, 2002
- ▶ Γ. Πατεράκη, Α. Χατζηκωνσταντή, *Νησιώτικα παραμύθια*, Καστανιώτης
- ▶ Τζιάνι Ροντάρι, *Φλυαρίες ανάμεσα στον ουρανό και τη γη* (2), Τεκμήριο, Αθήνα, 1986 (ποιήματα για τα σημεία στίξης)
- ▶ Ευγένιος Τριβιζάς, *Τα τρία μικρά λυκάκια*, Μίνωας, 1993
- ▶ Ευγένιος Τριβιζάς, *Τα 88 ντολμαδάκια*, Καλέντης, 1997
- ▶ Ευγένιος Τριβιζάς, *Τα 33 ροζ ρουμπίνια*, Καλέντης, 2003

Ενδιαφέροντες ψηφιακοί δίσκοι – CDs

Μίκης Θεοδωράκης & Παιδική Χορωδία Δ. Τυπάλδου, «Δες τι λαμπρό φεγγάρι», EROSMUSIC
 Περικλής Κοροβέσης, Γιώργος Κουρουπός, «Η συνέλευση των ζώων»
 Σταύρος Παπασταύρου, «Μίλα μου για μήλα», Στίχοι Ευγ. Τριβιζάς, Σείριος
 Εκδ. Κέδρος, «Ο μαθητευόμενος μάγος»
 Παιδική Δισκοθήκη, «Ο μολυβένιος στρατιώτης»
 Σειρά «Τα ωραιότερα παιδικά παραμύθια»

Ιστοσελίδες

<http://www.andersen.sdu.dk> (ιστοσελίδα για το Χανς Κρίστιαν Άντερσεν)
<http://www.pitt.edu/~dash/grimm.html> (ιστοσελίδα για τους αδελφούς Γκριμ)
<http://www.culture.gr> (ιστοσελίδα του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου για πληροφορίες και υλικό σχετικά με το '40)
<http://www.crow.flags.com/fotm/flags> (σημαίες από όλο τον κόσμο)
<http://www.thranio.gr> (υλικό για την 28η Οκτωβρίου)
<http://www2.cytanet.com.cy/klimakio/glossa.htm> (υλικό για την 28η Οκτωβρίου)

ΕΝΟΤΗΤΑ 8 – Το ταξίδι στη Χωχαρούπα

Ενδεικτική διάρκεια: 11-13 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Επαφή με τη λαϊκή παράδοση μέσω των αινιγμάτων και των γλωσσοδετών
- Συνειδητοποίηση των μορφολογικών χαρακτηριστικών των αινιγμάτων και των γλωσσοδετών
- Σύνθεση αινιγμάτων
- Παραγωγή ομοιοκαταληξίας (στιχάκια)
- Συμφωνικά συμπλέγματα
- Ενεστώτας του ρήματος *είμαι*

Ο **προοργανωτής** της ενότητας προσφέρεται για συζήτηση μέσα στην τάξη. Η συζήτηση αυτή μπορεί να αφορά τόσο την περιγραφή του πίνακα του προοργανωτή όσο και γενικότερα θέματα σχετικά με τη ζωγραφική. Το θέμα του πίνακα παραπέμπει τα παιδιά σε ένα φανταστικό τόπο και αποτελεί εισαγωγή για την περιγραφή της Χωχαρούπας.

1 2 Ο πρώτος διάλογος προσφέρεται για ανάγνωση και κατανόηση, στην οποία συμβάλλουν οι ερωτήσεις που ακολουθούν, και φέρνει τα παιδιά σε μια **πρώτη επαφή με τους γλωσσοδέτες**. Οι γλωσσοδέτες κάνουν την ανάγνωση του κειμένου αρκετά δύσκολη. *Μια πρώτη ανάγνωσή του από τον εκπαιδευτικό θα μπορούσε να βοηθήσει*. Είναι σημαντικό να ανακαλύψουν τα παιδιά γιατί αυτές οι φράσεις λέγονται γλωσσοδέτες (συνειδητοποιώντας και τα μορφολογικά χαρακτηριστικά τους), δεδομένου ότι έτσι καλλιεργείται η ικανότητά τους να αναλύουν την πραγματικότητα. Η αναζήτηση γλωσσοδετών στο οικείο περιβάλλον ή σε άλλες πηγές, η οποία προτείνεται στο Βιβλίο Μαθητή, αποτελεί αφορμή για γλωσσική δραστηριότητα εκτός διδακτικού εγχειριδίου. Μαθητές διαφορετικής εθνικής προέλευσης μπορούν να παρουσιάσουν και δικούς τους γλωσσοδέτες και να ζητήσουν από τους συμμαθητές τους να τους προφέρουν. Στη συνέχεια, τα παιδιά καλούνται να κάνουν την **άσκηση 1** του Τ.Ε., η οποία μπορεί να γίνει και συλλογικά. Η άσκηση αυτή προσφέρεται ακόμη για απομνημόνευση, αν ο εκπαιδευτικός το κρίνει σκόπιμο. Στην υποενότητα 2 τα παιδιά εξασκούνται και πάλι στην ανάγνωση γλωσσοδετών, καθώς επίσης στην ορθογραφία.

3 Εδώ τα παιδιά καλούνται να **αναζητήσουν τους τύπους του ρήματος *είμαι*** και να τους τοποθετήσουν στο κατάλληλο κουτάκι του σχετικού πίνακα. Έτσι σχηματίζεται στο βιβλίο τους όλο το κλιτικό παράδειγμα του ρήματος αυτού. Παράλληλα, **καλλιεργείται η δεξιότητα αναζήτησης συγκεκριμένων στοιχείων σε κείμενο**. Τα παιδιά καλούνται έπειτα να κάνουν τις **ασκήσεις 2** και **3** από το Τ.Ε. Στην **άσκηση 3** τα παιδιά μαθαίνουν παγιωμένες εκφράσεις στις οποίες χρησιμοποιείται το ρήμα *είμαι*.

4 Το παρόν κείμενο περιέχει λέξεις με δύσκολα **συμφωνικά συμπλέγματα** (π.χ. **μπρ**) και **τα αντίστροφά τους** (π.χ. **ρμπ**). Τα παιδιά εξασκούνται στη δυνατή καθαρή ανάγνωση διαβάζοντας φωναχτά το κείμενο. Ο πίνακας που ακολουθεί έχει ως στόχο να δώσει έμφαση στο γραπτό λόγο και να βοηθήσει παιδιά με ιδιαίτερες μαθησιακές δυσκολίες να διακρίνουν μια ακολουθία γραμμάτων από την αντίστροφή της. (Είναι γνωστό ότι άτομα με δυσλεξία διαβάζουν μια σειρά γραμμάτων σαν να τη βλέπουν σε καθρέφτη.) Με την **άσκηση 4** του Τ.Ε. τα παιδιά εξασκούνται στη διάκριση αλλά και στη γραφή αυτών των δύσκολων συμφωνικών συμπλεγμάτων.

5 Το εισαγωγικό κείμενο και ο διάλογος στο σημείο αυτό προσφέρονται για **ανάγνωση και κατανόηση κειμένου**. Ταυτόχρονα, **εξοικειώνουν τα παιδιά με τα αινίγματα και τη δομή τους**. Οι ερωτήσεις που ακολουθούν βοηθούν προς αυτή την κατεύθυνση. Η αναφορά σε άλλα αινίγματα που ενδεχομένως ξέρουν τα παιδιά μπορεί να προκαλέσει ευχάριστο κλίμα στην τάξη. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να προτείνει στα παιδιά τρόπους σκέψης (στρατηγικές), προκειμένου να βρίσκουν τη λύση ενός αινίγματος (π.χ. ομοιότητες μεταξύ αντικειμένων). Οι **ασκήσεις 5** και **6** του Τ.Ε., βάζοντας τα ίδια τα παιδιά στη διαδικασία **να φτιάξουν αινίγματα**, τους αποκαλύπτουν το μηχανισμό δημιουργίας αινιγμάτων και επομένως τον τρόπο με τον οποίο πρέπει **να σκέφτονται, για να βρίσκουν τη λύση ενός αινίγματος**. Λύσεις των αινιγμάτων του διαλόγου: Η Χαρά, ο Λουκάς, η Γαλήνη και ο Αρμπέν πρέπει να ξεκινήσουν μόλις βγει το **φεγγάρι**, να περπατήσουν ώσπου να λιώσουν δύο ζευγάρια **παπούτσια** και να ακολουθήσουν τα **χελιδόνια**. Στο διαγωνισμό αινιγμάτων η λύση του πρώτου αινίγματος είναι το **αυγό**, του δεύτερου ο **καπνός** και του τρίτου το **μήλο**.

6 Με το εισαγωγικό κείμενο και το διάλογο ολοκληρώνεται ουσιαστικά η περιπέτεια των φίλων μας, αφού βρίσκουν τη Χωχαρούπα, δηλαδή τη **Χώρα των Χαρούμενων Παιδιών**. Τα παιδιά διαβάζουν το κείμενο και το διάλογο και απαντούν στις **ερωτήσεις κατανόησης**. Στο κείμενο αυτό προβάλλονται διάφορες αξίες, τις οποίες οι μαθητές έχουν ξανασυναντήσει στην ενότητα 3 με αφορμή τα κόμικς. Ο εκπαιδευτικός μπορεί και εδώ να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία και να συζητήσει με τα παιδιά

για έννοιες όπως η ισότητα, η ειρήνη, το δικαίωμα στην εκπαίδευση κτλ.

7 Εδώ τα παιδιά εξασκούνται στην **αναγνώριση ποιημάτων** με ομοιοκαταληξίες και στην **απαγγελία ποιημάτων** με διαφορετικούς τρόπους. Ταυτόχρονα **απολαμβάνουν αισθητικά τα ποιήματα** και καλούνται αρχικά να διαλέξουν ποιο τους αρέσει περισσότερο και έπειτα να το εικονογραφήσουν. Επίσης, έρχονται σε μια πρώτη επαφή με κάποιους γνωστούς Έλληνες ποιητές. Επιπλέον, προβάλλεται το πρότυπο παιδιών (των κατοίκων της Χωχαρούπας) που απολαμβάνουν την ανάγνωση ποιημάτων. Στη συνέχεια, με τις **ασκήσεις 7, 8, 9** και **10** του Τ.Ε. τα παιδιά καλούνται να φτιάξουν τα δικά τους στιχάκια χρησιμοποιώντας διαφορετικές κάθε φορά τεχνικές και εξασκώντας διαφορετικές δεξιότητες (π.χ. άλλοτε ζητείται από τα παιδιά να επιλέξουν μια λέξη, για να συμπληρώσουν την ομοιοκαταληξία, άλλοτε να αναζητήσουν μόνα τους μια λέξη, άλλοτε να φτιάξουν ομοιοκαταληξία με αφορμή συγκεκριμένες εικόνες. Οι λέξεις που προτείνονται για την **άσκηση 10** είναι οι: γάτα-ντομάτα, σαλιγκάρι-φτυάρι, δαχτυλίδι-ψαλίδι. Η δημιουργία ποιημάτων είναι μια διαδικασία που αρέσει ιδιαίτερα στα παιδιά. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να τα παρακινεί να κάνουν κάτι τέτοιο κάθε φορά που του δίνεται ανάλογη ευκαιρία.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής			
1	2	Τ.Ε. 1	3 ώρες
3		Τ.Ε. 2 3	1 ώρα
4		Τ.Ε. 4	1 ώρα
5		Τ.Ε. 5 6	2 ώρες
6	7	Τ.Ε. 7 8 9 10 Π.Α.	4 ώρες
Ανθολόγιο			2 ώρες
Βιτσέντζος Κορνάρος, <i>Η Αρετούσα</i>			
<i>Αινίγματα, παροιμίες και γλωσσοδέτες</i>			

Βλέπε επίσης...

- ▶ Ά. Αγγελοπούλου, *Ελληνικά παραμύθια Α΄, Οι παραμυθοκόρες*, Εστία, Αθήνα
- ▶ Ζωή Γκενάκου, *Η λαϊκή παράδοση και η γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού*, Πατάκης, Αθήνα, 2002
- ▶ Μιχάλης Μερικλής, *Αινίγματα*, Ζαχαρόπουλος
- ▶ Χρήστος Μπουλώτης, *Η πόλη με το ουράνιο τόξο*, Πατάκης, Αθήνα
- ▶ Γαλήνη Ρεκαλίδου, *Στη χώρα του ουράνιου τόξου*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2000
- ▶ Χάρης Σακελλαρίου, *Εύθυμα ελληνικά λαϊκά παραμύθια*, Κέδρος, Αθήνα
- ▶ Φ. Τότσας, *Ελληνικά αινίγματα: Αντι-αινίγματα για μικρά παιδιά*, Μπαρμπουνάκης, Θεσσαλονίκη
- ▶ Θέτη Χορτιάτη, *Ανθολογία παιδικής ποίησης*, Λιβάνης, Αθήνα, 2000

Ενδιαφέροντες ψηφιακοί δίσκοι – CDs

Παιδική Σκηνή Ξ. Καλογεροπούλου και Γ. Φέρτη, Γιάννης Σπανός, «Ο Μορμόλης»
 Ευγενία Φακίνου (κείμενα), Γιάννης Μαρκόπουλος (μουσ.), «Ντενεκεδούπολη»
 Νίκος Κυπουργός, «Τα μυστικά του κήπου»

Ιστοσελίδες

<http://www.kritikoi.gr/paroiimies.htm> (κρητικές παροιμίες)

ΕΝΟΤΗΤΑ 9 – «Που ήες, είδα...»

Ενδεικτική διάρκεια: 9-11 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Κατανόηση και παραγωγή περιγραφικού κειμένου (περιγραφή αντικειμένου)
- Χρήση και ρόλος των επιθέτων
- Συγκριτικός βαθμός των επιθέτων
- Αρσενικά ουσιαστικά σε -ας
- Διάκριση ανάμεσα στο *των* και στο *τον*
- Ρόλος και παραγωγή παρομοιώσεων
- Αντίθετα και συνώνυμα
- Συμφωνικά συμπλέγματα

Το κείμενο του **προοργανωτή** (περιγραφή της Χωραρούπας) έχει ως στόχο να συνδέσει την παρούσα ενότητα με το προηγούμενο τεύχος. Με διαφορετικό χρώμα διακρίνονται στο κείμενο τα επίθετα και οι παρομοιώσεις, δηλαδή τα στοιχεία εκείνα που χρησιμεύουν σε μια περιγραφή και τα οποία θα επεξεργαστούμε με τους μαθητές στη συνέχεια. Ταυτόχρονα, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με ένα **περιγραφικό κείμενο** από το **προσωπικό ημερολόγιο** της Χαράς και συνειδητοποιούν μία από τις περιστάσεις κατά την οποία χρησιμοποιούμε περιγραφή (περιγράφω κάτι που είδα). Ο εκπαιδευτικός μπορεί να σχολιάσει την αξία του προσωπικού ημερολογίου και να παρακινήσει τα παιδιά να ξεκινήσουν και αυτά να κρατούν ημερολόγιο. Εναλλακτικά, θα είχε νόημα να τους ζητήσει να κρατούν ημερολόγιο, όπου να καταγράφουν την πορεία τους στην τάξη και την επίδοσή τους στο μάθημα της γλώσσας, τις δυσκολίες που συνάντησαν σε συγκεκριμένες ασκήσεις, τους τρόπους επίλυσης των δυσκολιών, τα συναισθήματα που γεννήθηκαν κατά την εκτέλεση των ασκήσεων του βιβλίου γλώσσας, κτλ. (καλλιέργεια μεταγνωστικών στρατηγικών).

1 Οι ερωτήσεις εδώ κατευθύνουν τα παιδιά, ώστε να εντοπίσουν τα στοιχεία που μας βοηθούν **να πούμε πώς είναι κάτι, δηλαδή να περιγράψουμε**. Βέβαια εδώ κείμενο και εικόνα είναι συμπληρωματικά. Με τα λόγια της Βάγιας οι μαθητές εισάγονται στην αντίστοιχη μεταγλώσσα, ενώ η **άσκηση 1** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.) τους οδηγεί στη **συνειδητοποίηση του ρόλου του επιθέτου στην περιγραφή**. Η **άσκηση 2** επιδιώκει να γίνουν τα παιδιά προσεκτικοί αναγνώστες και να δώσουν ιδιαίτερη σημασία στα στοιχεία της περιγραφής (επίθετα και παρομοιώσεις), ώστε να την αποδώσουν με ακρίβεια. Επιπλέον, έτσι τους επισημαίνεται η λειτουργικότητα της ακριβούς περιγραφής.

2 3 Οι μαθητές **συνειδητοποιούν εδώ τη σημασία της ακριβούς περιγραφής** ενός αντικειμένου και το ρόλο των επιθέτων. Οι ερωτήσεις συμβάλλουν ακριβώς σε αυτή τη συνειδητοποίηση. Ο εκπαιδευτικός, αν προλαβαίνει και το θεωρεί χρήσιμο, μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να κάνουν αντίστοιχες περιγραφές προφορικά στην τάξη ή να παίξουν το παιχνίδι «Μάντεψε τι είναι», όπου ένα παιδί περιγράφει ένα αντικείμενο χωρίς να το ονομάζει και τα υπόλοιπα προσπαθούν να μαντέψουν τι είναι κάνοντας ερωτήσεις του τύπου «Είναι μεγάλο;», «Είναι ξύλινο;» κτλ. Με την **άσκηση 3** του Τ.Ε. τα παιδιά καλούνται να παραγάγουν ένα μικρό περιγραφικό κείμενο χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα ονοματικά σύνολα (επίθετο + ουσιαστικό). Η εικόνα του σπιτιού της γιαγιάς τα βοηθά σε αυτή την περιγραφή.

4 Εδώ γίνεται αναφορά στα **αντίθετα και στα συνώνυμα** και χρησιμοποιείται η αντίστοιχη μεταγλώσσα. Όπως και σε άλλα σημεία του βιβλίου, ο εκπαιδευτικός θα κρίνει αν θα χρησιμοποιήσει ή όχι με τρόπο συστηματικό αυτή τη μεταγλώσσα στην τάξη του. Οι **ασκήσεις 4** και **5** του Τ.Ε. εξοικειώνουν τους μαθητές με τη χρήση επιθέτων καθώς και με τις έννοιες «αντίθετα» και «συνώνυμα», και ταυτόχρονα εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους.

5 6 Οι υποενότητες αυτές εξοικειώνουν τα παιδιά με ένα ακόμη μέσο περιγραφής, την **παρομοίωση**. Αυτή η εξοικείωση γίνεται σταδιακά, αρχικά με κάποιες προτάσεις από τον προοργανωτή, στη συνέχεια μέσω ενός αποσπάσματος από παιδικό βιβλίο, όπου οι παρομοιώσεις δημιουργούν έντονες εικόνες, και τέλος μέσω λογοτεχνικών παρομοιώσεων, που συμβάλλουν στη συνειδητοποίηση της εκφραστικής δύναμης της παρομοίωσης. Η **άσκηση 6** του Τ.Ε. βοηθά τα παιδιά να μάθουν κάποιες τυποποιημένες παρομοιώσεις και να φτιάξουν στη συνέχεια δικές τους πρωτότυπες. Με την **άσκηση 7** οι μαθητές παράγουν ελεύθερα περιγραφικό κείμενο. Η **δημιουργία συλλογικού βιβλίου** είναι πολύ σημαντική, γιατί αποτελεί κίνητρο για την παραγωγή γραπτού λόγου, δίνει νόημα σε αυτή την παραγωγή και αρέσει ιδιαίτερα στα παιδιά.

7 Στην υποενότητα 7 τα παιδιά εισάγονται διαισθητικά, κάνοντας υποθέσεις και δίχως τη χρήση μεταγλώσσας, στην έννοια του συγκριτικού βαθμού των επιθέτων, με το μονολεκτικό και τον περιφραστικό τύπο του. Για να συμπληρώσουν τα στιχάκια του Αρμπέν, χρησιμοποιούν το μονολεκτικό τύπο του συγκριτικού βαθμού των επιθέτων της άσκησης. Για περαιτέρω εξάσκηση,

ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να συγκρίνουν αντικείμενα που βρίσκονται στην τάξη (π.χ. η έδρα είναι πιο πλατιά από τα θρανία, το μολύβι του Χ είναι πιο μεγάλο ή μεγαλύτερο από το μολύβι του Ψ) ή ακόμη τα ίδια τους τα χαρακτηριστικά (ο Χ είναι πιο ψηλός ή ψηλότερος από τον Ψ, η Χ είναι πιο κοντή ή κοντότερη από την Ψ, κτλ.).

8 Το κείμενο για το Πολυτεχνείο έχει διττό σκοπό. Ως προς τη μορφή του, είναι ένα ακόμη περιγραφικό κείμενο. Οι ερωτήσεις που ακολουθούν, σε συνδυασμό με τις εικόνες, έχουν ως στόχο να εξασκηθούν τα παιδιά σε μια ακόμη περιγραφή. Παράλληλα, όμως, είναι πολύ σημαντικό να επεξεργαστούμε το περιεχόμενο του κειμένου με τα παιδιά στην τάξη, να συζητήσουμε για τη σημασία αυτού του γεγονότος, να το τοποθετήσουμε στο χρόνο (π.χ. σε σχέση με την ηλικία των παππούδων και των γονιών των παιδιών), αλλά και να επεξεργαστούμε αυθεντικό σχετικό υλικό. Ο ίδιος ο εκπαιδευτικός μπορεί να φέρει τέτοιο υλικό στην τάξη, στην περίπτωση που είναι δύσκολο για τους μαθητές να κάνουν κάτι τέτοιο (π.χ. παιδιά μεταναστών που δεν έχουν την εμπειρία του Πολυτεχνείου και δεν ξέρουν κάτι γι' αυτό κτλ.).

9 Το ποίημα και τα σύντομα λόγια της Βάγιας στην υποενότητα 9 εξοικειώνουν τα παιδιά με τύπους αρσενικών ουσιαστικών σε -ας. Τα παιδιά καλούνται να αναζητήσουν συγκεκριμένες πληροφορίες στο ποίημα και να συμπληρώσουν στη συνέχεια τον πίνακα της σελίδας 14. Έτσι, σχηματίζουν στο βιβλίο τους όλο το κλιτικό παράδειγμα των αρσενικών σε -ας, το οποίο είναι καλό να τους ζητηθεί να το απομνημονεύσουν. Θα ήταν χρήσιμο ο εκπαιδευτικός να κάνει τους μαθητές να παρατηρήσουν ότι τόσο στον ενικό όσο και στον πληθυντικό αριθμό τα αρσενικά σε -ας έχουν μόνο δύο διαφορετικούς τύπους (ονομαστική ενικού **πατέρας** – γενική, αιτιατική, κλητική ενικού **πατέρα**· ονομαστική, αιτιατική, κλητική πληθυντικού **πατέρες** – γενική **πατέρων**). Με αυτό τον τρόπο καλλιεργεί στους μαθητές μια στρατηγική δεξιότητα, προκειμένου να απομνημονεύουν αποτελεσματικότερα τους γραμματικούς τύπους. Μπορεί επίσης να ζητήσει από τους μαθητές να βρουν και άλλα παραδείγματα αρσενικών σε -ας και να τα κλίνουν. Οι ασκήσεις **8** και **9** του Τ.Ε. βοηθούν τους μαθητές να διακρίνουν την αιτιατική ενικού από τη γενική πληθυντικού του αρσενικού οριστικού άρθρου και τους εξασκούν στην κλίση των αρσενικών σε -ας. Ειδικά η άσκηση **8** αποτελεί και άσκηση **ορθογραφίας**. Η άσκηση **10** συμβάλλει στην καθαρή άρθρωση δύσκολων συμφωνικών συμπλεγμάτων και των αντίστροφων τους (π.χ. μπλ-λμπ, κλ-λκ, κτλ.) και στην εξοικείωση με τη γραπτή αναπαράσταση των αντίστροφων αυτών συμφωνικών συμπλεγμάτων.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής		
1 2 3	Τ.Ε. 1 2 3	3 ώρες
4	Τ.Ε. 4 5	1 ώρα
5 6 7	Τ.Ε. 6 7	2 ώρες
8		2 ώρες
9	Τ.Ε. 8 9 10	1 ώρα
Ανθολόγιο Γεώργιος Βιζυηνός, <i>Το φεγγαράκι</i>		2 ώρες

Βλέπε επίσης...

Γ. Γιάννου, *Πολυτεχνείο '73 Εορταστική Ανθολογία*, Gutenberg, Αθήνα, 2002

Ηλίας Γκρης, *Το μελάνι φωνάζει – Η 17η Νοέμβρη στη λογοτεχνία*, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003

Ιστοσελίδες

http://www.hellenic-schools.gr/pages/Educational_Resources (υλικό για το Πολυτεχνείο)

<http://www.thranio.gr/start-17.htm> (φωτογραφικό και ηχητικό υλικό για το Πολυτεχνείο)

ΕΝΟΤΗΤΑ 10 – ΠΡΟΣΟΧΗ! Τι λέει εκεί;**Ενδεικτική διάρκεια: 10-12 διδακτικές ώρες****Στόχοι της ενότητας**

- Άντληση πληροφοριών από πινακίδες, ανακοινώσεις, μικρές αγγελίες, αφίσες
- Δημιουργία αφίσας και μικρής αγγελίας
- Εξοικείωση με τα ακρωνύμια
- Εξοικείωση με το οριστικό άρθρο
- Λέξεις με όμοια σύμφωνα
- Αρσενικά ουσιαστικά σε -ης

Ο **προοργανωτής** της ενότητας 10 συνίσταται σε εικόνες που έχουν ως στόχο να στρέψουν την προσοχή των παιδιών σε **ανακοινώσεις** και σε **πινακίδες** που υπάρχουν στο χώρο του σχολείου και στη **χρησιμότητά** τους (άντληση πληροφοριών που ενημερώνουν, γνωστοποιούν κανόνες, προειδοποιούν για κινδύνους, αναγγέλλουν ένα γεγονός κτλ.). Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά καθώς και η λειτουργικότητα αυτών των κειμένων αναδεικνύονται με τη βοήθεια των ερωτήσεων που ακολουθούν.

1 Το κείμενο με τίτλο «Ιστορία για το τσίρκο», το οποίο συνδέεται με το κειμενικό είδος που εξετάζεται στην ενότητα, προσφέρεται για ανάγνωση. Οι ερωτήσεις που έπονται βοηθούν στην επεξεργασία του κειμένου στην τάξη αλλά και στη σύνδεσή του με τα βιώματα των παιδιών. Η δραστηριότητα που προτείνεται αμέσως μετά, πέρα από άσκηση λειτουργικής αντιγραφής, έχει ως στόχο να **αυξήσει την παρατηρητικότητα** των παιδιών, τα οποία καλούνται να εντοπίσουν τυχόν πινακίδες ή ανακοινώσεις που υπάρχουν γύρω τους και να συζητήσουν στην τάξη για το περιεχόμενό τους και τη χρησιμότητά τους.

2 Εδώ παρουσιάζονται τα **μορφολογικά χαρακτηριστικά** και η **λειτουργικότητα της αφίσας**, με τα οποία οι μαθητές εξοικειώνονται περαιτέρω με τις **ασκήσεις 1** και **2** του Τ.Ε.

3 Τα **μορφολογικά χαρακτηριστικά των πινακίδων και των ανακοινώσεων** (συντομία, χρήση προστακτικής κτλ.) καθώς επίσης η **χρησιμότητά τους** παρουσιάζονται διεξοδικά στο σημείο αυτό και στην **άσκηση 3** του Τ.Ε. Το πρώτο αποτελεί ταυτόχρονα άσκηση αντιγραφής. Η **άσκηση 4** του Τ.Ε. εισάγει τα παιδιά στην έννοια του **ακρωνυμίου** και τους παρέχει τις απαραίτητες γνώσεις, προκειμένου να αποκωδικοποιούν ακρωνύμια που συναντούν γύρω τους ή να παράγουν δικά τους, και τελικά να καταλάβουν τη λογική τους. Ο εκπαιδευτικός, ανάλογα με τις εμπειρίες των μαθητών και την περιοχή του σχολείου, μπορεί να αποφασίσει να δουλέψει στην τάξη και με άλλα ακρωνύμια. Αν υπάρχουν παιδιά διαφορετικής εθνικής προέλευσης, μπορεί να τους ζητηθεί να παρουσιάσουν ακρωνύμια της χώρας προέλευσής τους στην τάξη και να συζητήσουν για το τι σημαίνουν.

4 5 Το κείμενο «Η επανάσταση των παραμυθιών» προσφέρεται για ανάγνωση και επεξεργασία στην τάξη. Επιπλέον, δίνει την αφορμή για να γίνει συζήτηση σχετικά με τις **μικρές αγγελίες**. Η δραστηριότητα που προτείνεται εκτός σχολικού εγχειριδίου έχει ως στόχο να κάνει τα παιδιά να **ανατρέξουν σε διαφορετικές πηγές** (εφημερίδες, περιοδικά, αναρτημένες αγγελίες), προκειμένου να συγκεντρώσουν **αυθεντικό υλικό** προς επεξεργασία. Παρόλο που η αναζήτηση από τα ίδια τα παιδιά έχει ιδιαίτερη σημασία, ο εκπαιδευτικός μπορεί να αποφασίσει, αν το κρίνει σκόπιμο, να φέρει ο ίδιος υλικό για την τάξη. Η συζήτηση στην τάξη είναι σκόπιμο να αναδείξει τα **χαρακτηριστικά** της μικρής αγγελίας (συντομία, λίγες λέξεις, έλλειψη άρθρων, επιθέτων, κτλ.) και τη **λειτουργικότητά** της (πότε γράφουμε μικρές αγγελίες ή πότε ανατρέχουμε σε αυτές, π.χ. όταν θέλουμε να πουλήσουμε, να αγοράσουμε ή να ανταλλάξουμε κάτι, κτλ.). Με αυτό τον τρόπο θα διευκολυνθεί η παραγωγή μικρών αγγελιών από τα παιδιά. Οι μαθητές ανατρέχουν και πάλι στο αρχικό κείμενο της υποενότητας 4, προκειμένου να συμπληρώσουν τον πίνακα που υπάρχει στην υποενότητα 5 με την κλίση του **οριστικού άρθρου**, το οποίο είναι καλό να μάθουν να κλίνουν και να γράφουν σωστά. Εδώ χρησιμοποιείται και η αντίστοιχη μεταγλώσσα.

6 7 Το ποίημα του Ζαχαρία Παπαντωνίου δίνει αφορμή για την επεξεργασία των **αρσενικών ουσιαστικών σε -ης**. Οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν τον πίνακα με το κλιτικό παράδειγμα, ο οποίος υπάρχει στην υποενότητα 7. Η **άσκηση 5** αποτελεί μια πρωτότυπη εξάσκηση στην κλίση των αρσενικών σε -ης. Τα παιδιά καλούνται να χρησιμοποιήσουν τις συγκεκριμένες λέξεις σε διαφορετικές εκ των πραγμάτων πτώσεις (άρα, εξασκούνται ασυναίσθητα στην κλίση των αρσενικών σε -ης), προκειμένου να συνθέσουν μια φανταστική ιστορία. Ταυτόχρονα αποτελεί **άσκηση ορθογραφίας**. Η **άσκηση 6** είναι μια παραδοσιακή άσκηση κλίσης με κενά, και η **άσκηση 7** είναι στην ουσία μια **άσκηση ορθογραφίας**, που έχει ως στόχο να

βοηθήσει τους μαθητές να συγκρατήσουν οπτικά τη χρήση του ήτα στις καταλήξεις των αρσενικών σε -ης.

8 Ο διάλογος της Βάγιας με τη Χαρά δίνει το έναυσμα, ώστε τα παιδιά να προβληματιστούν σχετικά με την ορθογραφία και την προφορά λέξεων με δύο όμοια σύμφωνα. Η άσκηση **8** καλεί τους μαθητές να βρουν –από τον ορισμό που δίνεται– και να γράψουν τις λέξεις με όμοια σύμφωνα, καθώς επίσης να παρατηρήσουν τον τρόπο χωρισμού των τελευταίων (βλ. και ενότητα 12). Η άσκηση αυτή αποτελεί συγχρόνως **άσκηση ορθογραφίας**.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής 1 2 T.E. 1 2	4 ώρες
3 T.E. 3 4	1 ώρα
4 5	2 ώρες
6 7 T.E. 5 6 7	2 ώρες
8 T.E. 8 Π.Α.	1 ώρα
Ανθολόγιο Ζωή Κανάβα, <i>Ο Σαλίγκαρος βγαίνει αμαξάδα</i>	2 ώρες

Βλέπε επίσης...

Θέτη Χορτιάτη, *Του λαγού που ξέρει τόσα λάχανα του τρων τη γλώσσα*, Καστανιώτης, Αθήνα, 1996

Ενδιαφέροντες ψηφιακοί δίσκοι – CDs

Γιάννης Ζουγανέλης, «Παραμυθοτραγουδά»

Νότης Μαυρουδής, «Μουσικό ανθολόγιο»

ΕΝΟΤΗΤΑ 11 – Τι βιβλίο είναι αυτό;

Ενδεικτική διάρκεια: 12-14 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Γνωριμία και εξοικείωση των μαθητών με το σχολικό λεξικό
- Αποτελεσματική αναζήτηση λέξεων στο λεξικό
- Διάκριση των ορισμών από τα παραδείγματα του λεξικού
- Δημιουργία ορισμών από τα παιδιά
- Κύρια και κοινά ουσιαστικά
- Αρσενικά ουσιαστικά σε -ος
- Δημιουργία προσωπικού λεξικού

Το λεξικό αποτελεί ένα από τα βασικότερα εργαλεία κατά τη διδασκαλία της γλώσσας, ελάχιστοι όμως καταφεύγουμε σε αυτό, είτε γιατί δεν είμαστε εξοικειωμένοι με τη χρήση του είτε γιατί δε γνωρίζουμε πώς να το χρησιμοποιούμε **γρήγορα** και **σωστά**. Υπάρχουν πολλές στρατηγικές αναζήτησης οι οποίες μας βοηθούν να εντοπίζουμε αποτελεσματικά τις λέξεις στα λεξικά. Στόχος της παρούσας ενότητας είναι να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν τη χρηστική αξία του λεξικού και τις στρατηγικές χρήσης του, ώστε η αναζήτηση πληροφοριών σε αυτό να είναι **αποτελεσματική** και **ταχεία**. Στην ενότητα 11 υπάρχουν ασκήσεις γνωριμίας με το σχολικό λεξικό των μαθητών και εξοικείωσης με τις τυπογραφικές συμβάσεις του, καθώς και ασκήσεις χρήσης του λεξικού.

Ο **προοργανωτής** αποτελεί άσκηση **οπτικής αναγνώρισης** μιας σελίδας λεξικού. Στόχος είναι να διακρίνουν οι μαθητές το λεξικό από άλλα είδη βιβλίου και να αιτιολογήσουν τις απαντήσεις στις ερωτήσεις που ακολουθούν. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να φωτοτυπήσει σελίδες από διάφορα λεξικά (βλ. βιβλιογραφία), να τις μοιράσει στα παιδιά και να τα κατευθύνει, ώστε να διαπιστώσουν τη μορφή μιας σελίδας λεξικού (το μέγεθος της γραμματοσειράς, την πληθώρα των τυπωμένων λέξεων κτλ.).

1 Οι ερωτήσεις στο σημείο αυτό βοηθούν στον εντοπισμό των χαρακτηριστικών της σελίδας του λεξικού (βλ. το σχολικό

λεξικό) και προβληματίζουν τους μαθητές σχετικά με τη **χρήση** του (το χρησιμοποιούμε, για να βρούμε τη σημασία ή την ορθογραφία μιας λέξης, για να βρούμε συνώνυμες και αντίθετες λέξεις, πώς συντάσσεται μια λέξη, την ιστορία της, εκφράσεις που σχηματίζονται με αυτή, κτλ.). Ο εκπαιδευτικός μπορεί να μιλήσει στα παιδιά για τα διαφορετικά **είδη λεξικών (εγκυκλοπαιδικά, ερμηνευτικά, παιδικά εικονογραφημένα, ηλεκτρονικά)**, ακόμη και να τους φέρει στην τάξη τέτοια λεξικά (βλ. βιβλιογραφία). Ως δραστηριότητα εκτός σχολικού εγχειριδίου, ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να διοργανώσει μια επίσκεψη στη βιβλιοθήκη του σχολείου ή του δήμου, αν υπάρχει, ώστε οι μαθητές να δουν από κοντά διαφορετικά είδη λεξικών, να τα επεξεργαστούν και να συζητήσουν γι' αυτά (π.χ. να σχολιάσουν τον όγκο τους σε σχέση με άλλα βιβλία, την εμφάνιση της σελίδας, που είναι πιο πυκνογραμμένη, το μέγεθος της γραμματοσειράς, την παρουσία ή απουσία εικόνων, κτλ.). Επίσης, τα παιδιά μαθαίνουν τι είναι τα **κεφάλαια** και ποια η χρησιμότητά τους.

2 3 4 Οι υποενότητες **2** και **4** βοηθούν τα παιδιά να αντιληφθούν την **κατανομή των γραμμάτων** στις σελίδες του λεξικού, ώστε, όταν ψάχνουν μια συγκεκριμένη λέξη, να ανοίγουν το λεξικό στο σωστό σημείο (**στρατηγική ταχείας αναζήτησης λέξεων**). Η υποενότητα **2** είναι ταυτόχρονα μια άσκηση αλφαβήτισης, όπως εξάλλου και η **3**, η οποία έχει αυξημένο βαθμό δυσκολίας. Η **άσκηση 1** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.) εξοικειώνει τα παιδιά περαιτέρω με την κατανομή των γραμμάτων στο λεξικό, όπως και η **άσκηση 4**. Η άσκηση αυτή μάλιστα εξασκεί τα παιδιά με ιδιαίτερα παιγνιώδη τρόπο (αναζήτηση πληροφοριών μηνύματος), και ταυτόχρονα αποτελεί άσκηση **ορθογραφίας**. Η **άσκηση 2**, με αφορμή την αναζήτηση συγκεκριμένης πληροφορίας, αναγκάζει έμμεσα τους μαθητές να φυλλομετρήσουν το σχολικό τους λεξικό, για να αποκτήσουν μια πρώτη εικόνα του. Είναι ταυτόχρονα **άσκηση αντιγραφής και ορθογραφίας**. Η **άσκηση 3** επίσης αναγκάζει τους μαθητές να ανοίξουν το λεξικό τους και να περιηγηθούν στις σελίδες του. Το ίδιο συμβαίνει και με την υποενότητα **4**.

5 Οι μαθητές εδώ εξοικειώνονται με τη **μορφή** του σχολικού λεξικού τους και με τον τρόπο με τον οποίο δίνονται οι πληροφορίες σε αυτό, ώστε να γνωρίζουν πώς να αναζητήσουν ό,τι χρειαστούν. Η **άσκηση 5** του Τ.Ε. κάνει τα παιδιά να ανοίξουν για ακόμη μια φορά το λεξικό τους, για να αναζητήσουν και πάλι μια συγκεκριμένη πληροφορία. Με άλλα λόγια, δημιουργεί ανάγκες, προκειμένου οι μαθητές να καταφύγουν στο λεξικό.

6 Εδώ γίνεται αναφορά στη σημασία του παραδείγματος μέσα στο λεξικό. Τα παιδιά καλούνται να ανοίξουν το λεξικό τους και να βρουν παραδείγματα συγκεκριμένων λέξεων. Έτσι εξασκούν ταυτόχρονα τις στρατηγικές γρήγορης αναζήτησης που καλλιεργήθηκαν παραπάνω.

7 Αφού οι μαθητές έμαθαν τα τυπογραφικά χαρακτηριστικά του λεξικού τους, τις πληροφορίες που βρίσκουμε σε ένα λεξικό και τη μορφή των ορισμών και των παραδειγμάτων, εδώ η Βάγια τούς καλεί να **φτιάξουν το δικό τους λεξικό** και τους εξηγεί τον τρόπο. Το λεξικό αυτό θα συμπληρώνεται καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς σύμφωνα με το υπόδειγμα και θα αποτελεί χρήσιμο εργαλείο για επανάληψη του λεξιλογίου καθώς και για εξάσκηση στη χρήση λεξικού, εφόσον τα παιδιά θα καλούνται συχνά από δω και στο εξής να αναζητούν σε λεξικά άγνωστες λέξεις ή διαφορετικές σημασίες ήδη γνωστών λέξεων. Οι **ασκήσεις 6, 7, 8** και **9** του Τ.Ε., μέσα από διαφορετικές διόδους, εξοικειώνουν τα παιδιά με τα χαρακτηριστικά και τη δομή των ορισμών. Ο εκπαιδευτικός θα κρίνει σε ποιες από αυτές θα δώσει περισσότερη βαρύτητα, αν θα παραλείψει κάποιες ή αν θα προσθέσει και άλλες.

8 9 Το κείμενο με τα βιογραφικά στοιχεία του Αδαμάντιου Κοραή προσφέρεται για επεξεργασία στην τάξη και δίνει αφορμή για τη διδασκαλία της έννοιας των **κύριων** και των **κοινών ουσιαστικών**. Το απόφθεγμα του Κοραή προσφέρεται για **αντιγραφή** και **ορθογραφία**. Οι **ασκήσεις 10, 11, 12** και **13** του Τ.Ε. εξασκούν τους μαθητές στη διάκριση των κύριων από τα κοινά ουσιαστικά.

10 Στόχος εδώ είναι οι μαθητές τι είδους **πληροφορίες** περιέχονται στο λεξικό τους και με ποιες **τυπογραφικές συμβάσεις** δηλώνονται. Έτσι, όταν αναζητούν μια συγκεκριμένη πληροφορία, δε θα είναι αναγκασμένοι να διαβάζουν όλο το κείμενο, αλλά θα αρκεί η οπτική αναγνώριση με βάση τυπογραφικά χαρακτηριστικά (**στρατηγική ταχείας ανεύρεσης πληροφορίας στο λεξικό**).

11 12 13 Τα κείμενα που ακολουθούν διαβάζονται στην τάξη. Ο στόχος τους είναι διττός. Αφενός εμπλουτίζουν το λεξιλόγιο των παιδιών, εφόσον αυτά μαθαίνουν παγιωμένες εκφράσεις που σχηματίζονται με τις λέξεις **καιρός** και **δρόμος**, τις οποίες και καλούνται να προσθέσουν στο λεξικό τους, και αφετέρου παρέχουν το κλιτικό παράδειγμα των λέξεων αυτών. Κάθε κείμενο ακολουθείται και από μια φράση που προσφέρεται για **ορθογραφία** και **αντιγραφή**. Στην υποενότητα **13** οι μαθητές καλούνται να αναζητήσουν σε προηγούμενες σελίδες της ενότητας 11 τους τύπους των λέξεων **άνθρωπος** και **καιρός** και να συμπληρώσουν τον πίνακα. Το κλιτικό παράδειγμα της λέξης **δρόμος** που τους παρέχεται είναι επίσης βοηθητικό. Με τη συμπλήρωση του πίνακα έχουν στο βιβλίο τους **όλο το κλιτικό παράδειγμα των αρσενικών ουσιαστικών σε -ος**. Ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να κάνει τα παιδιά να παρατηρήσουν τα εξής: α) πως οι λέξεις που προσφέρονται ως παράδειγμα διαφέρουν ως προς τη θέση του τόνου (**καιρός** = οξύτονη, **δρόμος** = παροξύτονη κτλ.), και β) πως η ονομαστική και η κλητική

του πληθυντικού αριθμού είναι όμοιες στα αρσενικά σε -ος (**στρατηγική** που διευκολύνει την απομνημόνευση του κλιτικού παραδείγματος). Αφού γίνει αυτό, είναι σκόπιμο να ζητηθεί από τους μαθητές να απομνημονεύσουν τα κλιτικά παραδείγματα. Η άσκηση 14 του Τ.Ε. εξασκεί τους μαθητές στην κλίση των αρσενικών ουσιαστικών σε -ος.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής									
1	2	3	4	Τ.Ε.	1	2	3	4	3 ώρες
5	6			Τ.Ε.	5				2 ώρες
7	8			Τ.Ε.	6	7	8	9	2 ώρες
9	10			Τ.Ε.	10	11	12	13	2 ώρες
11	12	13		Τ.Ε.	14			Π.Α.	2 ώρες
Ανθολόγιο									3 ώρες
Άμυ Μακ Ντόναλντ, <i>Ο μικρός κάστορας και η ηχώ</i>									

Βλέπε επίσης...

Λεξικά για ενηλίκους

- ▶ Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, *Αντίστροφο λεξικό της νέας ελληνικής*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη
- ▶ Εμμανουήλ Κριαράς, *Λεξικό της σύγχρονης ελληνικής δημοτικής γλώσσας*, Αθήνα
- ▶ Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής*, Θεσσαλονίκη
- ▶ Γεώργιος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα

Λεξικά για παιδιά

- ▶ *Παιδικό εικονογραφημένο λεξικό*, Στρατικής
- ▶ *Το λεξικό των παιδιών*, Larousse
- ▶ Α. Βακαλοπούλου, *Το πρώτο μου λεξικό για το δημοτικό*, Πατάκης
- ▶ Α. Βακαλοπούλου, Άννα Ιορδανίδου, *Το λεξικό του δημοτικού*, Πατάκης
- ▶ Κωστής Ζώης, *Τα παιδιά παίζει*, Εστία, Αθήνα, 1988 (βιβλίο με ορισμούς που δόθηκαν από παιδιά)

Ιστοσελίδες

<http://komvos.edu.gr>

<http://www2.cytanet.com.cy/klimakio/glossa1.htm> (ηλεκτρονική μορφή του *Λεξικού της κοινής νεοελληνικής*)

ΕΝΟΤΗΤΑ 12 – Ποπό! Κόσμος που περνά!

Ενδεικτική διάρκεια: 10-12 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Περιγραφή προσώπου
- Απλές προτάσεις με υποκείμενο, ρήμα, αντικείμενο
- Δημιουργία αντίθετων λέξεων με αχώριστα μόρια
- Αντίθετες λέξεις
- Θηλυκά ουσιαστικά σε -α
- Συλλαβισμός
- Λεξιλόγιο για μέρη του σώματος και του προσώπου

Ο **προοργανωτής**, που παρουσιάζει πολλά διαφορετικά πρόσωπα τα οποία κινούνται σε έναν εμπορικό δρόμο στολισμένο για τα Χριστούγεννα, δίνει το ερέθισμα στα παιδιά, για να **περιγράψουν** τα πρόσωπα αυτά.

1 Για να απαντηθούν οι ερωτήσεις εδώ, οι οποίες βοηθούν στην επεξεργασία του προοργανωτή, χρειάζεται τα παιδιά να

αναπτύξουν την ικανότητά τους αφενός να κατανοούν περιγραφικές φράσεις, προκειμένου να αναγνωρίσουν συγκεκριμένα πρόσωπα (π.χ. την κυρία με το μπλε καπέλο, τα παιδιά με τα τριγωνάκια και το καράβι), και αφετέρου να περιγράφουν τα πρόσωπα αυτά (κατανόηση και παραγωγή περιγραφικού λόγου). Οι δραστηριότητες που προτείνονται στο ροζ πλαίσιο αποτελούν **δραστηριότητες εκτός σχολικού εγχειριδίου**. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να τις αντικαταστήσει με άλλες παρόμοιες, ανάλογα με τις ανάγκες και το επίπεδο της τάξης του. Εδώ γίνεται και η **άσκηση 1** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.), η οποία είναι άσκηση σύνταξης (αφού τα παιδιά καλούνται να βάλουν στη σωστή σειρά τις λέξεις, για να φτιάξουν προτάσεις) και ταυτόχρονα συνδέεται με τη δραστηριότητα σχετικά με τα χριστουγεννιάτικα έθιμα.

2 Το κείμενο «Η τελευταία επίσκεψη του Αϊ-Βασίλη» και οι ερωτήσεις που ακολουθούν, σε συνδυασμό με τον πίνακα της σελίδας 41, βοηθούν τους μαθητές να αντιληφθούν **πώς περιγράφουμε** ένα πρόσωπο. Στο σημείο αυτό γίνονται οι **ασκήσεις 2, 3, 4** και **5** του Τ.Ε. Η **άσκηση 2** εξασκεί τα παιδιά στην αυθόρμητη γραπτή περιγραφή, ενώ με την **3**, που είναι και άσκηση **εμπλουτισμού του λεξιλογίου**, τα παιδιά επιχειρούν να περιγράψουν τον εαυτό τους με τη βοήθεια των λέξεων (στοιχείων δομής) που δίνονται στον πίνακα. Παράλληλα, τα παιδιά μαθαίνουν τα **μέρη του σώματος**. Η **άσκηση 4** αποτελεί μια εναλλακτική **άσκηση ανάγνωσης και ορθογραφίας**, αφού τα παιδιά καλούνται να αναγνωρίσουν μέσα στην ομάδα γραμμάτων τις λέξεις που αναφέρονται σε μέρη του σώματος και να τις διαβάσουν σωστά. Η **άσκηση 5** είναι και αυτή άσκηση εμπλουτισμού του λεξιλογίου, η οποία ταυτόχρονα εξασκεί τα παιδιά στη χρήση του λεξικού.

3 4 Το κείμενο «Το αστέρι των Χριστουγέννων» προσφέρεται για επεξεργασία στην τάξη. Στην επεξεργασία του συμβάλλουν και οι ερωτήσεις που ακολουθούν. Παράλληλα, σε συνδυασμό με τα λόγια της Βάγιας και τη συμπλήρωση του πίνακα στην υποενότητα 4, οι μαθητές οδηγούνται σε μια πρώτη συνειδητοποίηση της σημασίας ανεύρεσης του **υποκειμένου** (ποιος κάνει κάτι) και του **κατηγορήματος** (τι κάνει το υποκείμενο) για την **κατανόηση κειμένων**. Έτσι, η διαδικασία ανάλυσης της πρότασης στα βασικά μέρη της (υποκείμενο + κατηγορήμα) αποκτά νόημα για τα παιδιά, αφού τα βοηθά να κατανοήσουν ένα κείμενο, να γίνουν δηλαδή αποτελεσματικοί αναγνώστες. Η δεξιότητα αυτή εξασκείται περαιτέρω με την **άσκηση 6** του Τ.Ε. Η **άσκηση 7** αποτελεί άσκηση δημιουργικής γραφής (δημιουργία ιστορίας με δεσμεύσεις) και έχει ως στόχο να καλλιεργήσει τη φαντασία των παιδιών, που συχνά καταπιέζεται εξαιτίας της εντατικής σχολικής ύλης, την οποία ο μαθητής καλείται να αφομοιώσει. Ταυτόχρονα, τα παιδιά εξασκούνται στην ανάγνωση και στη γραφή λέξεων με συμφωνικά συμπλέγματα. Η δημιουργία βιβλίου προτείνεται και εδώ ως κίνητρο για την παραγωγή κειμένων.

5 Ο στόχος της υποενότητας 5 και της **άσκησης 8** είναι να αντιληφθούν τα παιδιά τη διαδικασία δημιουργίας νέων λέξεων με τη βοήθεια των **αχώριστων μορίων** ξε-, α-, αν-, καθώς και τη σημασία που προσδίδουν στις νέες λέξεις τα μόρια αυτά.

6 Το κείμενο «Ο δικός μας Αϊ-Βασίλης» συνδέεται με τη θεματική και το κειμενικό είδος της ενότητας.

7 8 Στην υποενότητα **7** τα παιδιά συνειδητοποιούν το κλιτικό παράδειγμα των θηλυκών ουσιαστικών σε -α. Είναι πολύ σημαντικό ο εκπαιδευτικός να επιστήσει την προσοχή των παιδιών στο γεγονός ότι υπάρχει ένας κοινός τύπος για την ονομαστική, την αιτιατική και την κλητική του ενικού (π.χ. χαρά) και ένας δεύτερος κοινός τύπος για την ονομαστική, την αιτιατική και την κλητική του πληθυντικού αριθμού (χαρές) των θηλυκών ουσιαστικών σε -α. Πρόκειται ουσιαστικά για μια μεταγνωστική στρατηγική που διευκολύνει την εκμάθηση του κλιτικού παραδείγματος. Καλό είναι ο εκπαιδευτικός να ζητήσει από τα παιδιά να αποστηθίσουν τον πίνακα με την κλίση. Οι **ασκήσεις 9** και **10** εξασκούν περαιτέρω τα παιδιά στην κλίση των θηλυκών ουσιαστικών σε -α. Η **άσκηση 9** είναι ταυτόχρονα άσκηση ομαδικής δημιουργικής γραφής, που καλλιεργεί τη φαντασία (όπως και η **άσκηση 7** πιο πάνω). Εννοείται πως ο εκπαιδευτικός θα αποφασίσει αν θα κάνει και τις δύο ασκήσεις δημιουργικής γραφής ή μόνο τη μία ή αν θα προτείνει εναλλακτικά κάποια άλλη. Στην τελευταία υποενότητα τα παιδιά καλούνται να συναγάγουν τους κανόνες συλλαβισμού των λέξεων, τους οποίους εφαρμόζουν στην **άσκηση 11** στο Τ.Ε.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής		
1	T.E. 1	2 ώρες
2	T.E. 2 3 4 5	2 ώρες
3 4	T.E. 6 7	3 ώρες
5 6	T.E. 8	2 ώρες
7 8	T.E. 9 10 11 Π.Α.	1 ώρα
Ανθολόγιο Έλλη Αλεξίου, <i>Ο χιονάνθρωπος</i> Κατερίνα Αναγνώστου, <i>Ο Αϊ-Βασίλης θα βρει το δρόμο του</i> Ρένα Καρθαίου, <i>Χριστουγεννιάτικο δέντρο</i>		2 ώρες

Βλέπε επίσης...

- Δ. Αρμάος, Ξ. Μπρουντζάκης (επιμ.), *Χριστουγεννιάτικα διηγήματα Ελλήνων συγγραφέων, α' & β' μέρος*, Gutenberg, Αθήνα
- Δ. Αρμάος, Ξ. Μπρουντζάκης (επιμ.), *Πρωτοχρονιάτικα διηγήματα Ελλήνων συγγραφέων*, Gutenberg, Αθήνα
- Δ. Αρμάος, Ξ. Μπρουντζάκης (επιμ.), *Διηγήματα Ελλήνων συγγραφέων για τα Φώτα*, Gutenberg, Αθήνα
- Π. Βασιλάκη, Β. Ηλιόπουλος, ...*Που Χριστούγεννα σημαίνει...*, Πατάκης, Αθήνα
- Β. Γιαρένη, Δ. Καραμπεροπούλου, *Χριστουγεννιάτικος θησαυρός*, Πατάκης, Αθήνα, 2002
- Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη, Μάνος Κοντολέων, *Ανθολόγηση, τόμοι 1 & 2*, Πατάκης, Αθήνα
- Μαριανίνα Κριεζή, *Αν ήμουν Αϊ-Βασίλης*, Άμμος, Αθήνα
- Ρένα Ρώσση-Ζαΐρη, *Άγια Νύχτα*, Μίνωας, Αθήνα
- Χάρης Σακελλαρίου, *Διηγήματα Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς και Φώτων*, Καστανιώτης, Αθήνα
- Συγγραφείς του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, *Ήρθαν τα Χριστούγεννα κι η Πρωτοχρονιά*, Ψυχογιός, Αθήνα, 2003
- Ευγένιος Τριβιζάς, *Ο Άη-Βασίλης στη φυλακή με τους 83 αρουραίους*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- Θέτη Χορτιάτη, *Τα Χριστούγεννα της Ξυλόκοτας*, Μαλλιάρης, Αθήνα
- *Από τη λαϊκή μας παράδοση – 4, Κάλαντα – Παινέματα*, Καστανιώτης, Αθήνα, 1995

Ενδιαφέροντες ψηφιακοί δίσκοι – CDs

Παιδική Χορωδία Σπύρου Λάμπρου, «Παιδικά Χριστούγεννα»
Ομάδα «Ελάτε να παίξουμε», «Το σχολείο-εργαστήρι τέχνης και δημιουργίας»

Ιστοσελίδες

www.claus.com (η επίσημη ιστοσελίδα του χωριού του Αϊ-Βασίλη)

<http://2o.dod/sch.gr/aivasilis.htm> (υλικό για τα Χριστούγεννα)

<http://www.haef.gr/chilias/greek/giortes/xmas/greece.html> (υλικό για τα Χριστούγεννα)

<http://www.pe.sch.gr/paidiki-pinakothiki/xristougenaa/allaeth.htm> (υλικό για τα Χριστούγεννα)

www.cytanet.com.cy/klimakio/glossa1.htm (υλικό για τα Χριστούγεννα)

ΕΝΟΤΗΤΑ 13 – Μεσ στο μουσείο

Ενδεικτική διάρκεια: 10-12 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Άντληση πληροφορίας από λεζάντα
- Δημιουργία λεζάντας
- Περιγραφή αντικειμένου και χώρου
- Καλλιέργεια λεξιλογίου (χρώματα, σχήματα, τοπικά επιρρήματα, ηχοποίητες λέξεις)
- Θηλυκά ουσιαστικά σε -η
- Γνωριμία με το αόριστο άρθρο
- Γνωριμία με τη λαογραφική παράδοση του τόπου μας

Οι εικόνες του **προοργανωτή** και οι ερωτήσεις που ακολουθούν δίνουν το ερέθισμα στα παιδιά, για να αντιληφθούν τη λειτουργικότητα της **λεζάντας** (επεξήγηση-περιγραφή φωτογραφίας, εικόνας, προθήκης μουσείου κτλ.). Στο σημείο αυτό ο εκπαιδευτικός μπορεί να παροτρύνει τους μαθητές να ανατρέξουν στα σχολικά βιβλία τους, για να εντοπίσουν εικόνες ή φωτογραφίες και να σχολιάσουν τις λεζάντες τους.

1 Οι μαθητές διαβάζουν το κείμενο για το πατητήρι και συγχρόνως παρατηρούν την αντίστοιχη φωτογραφία. Καλό είναι,

στο πλαίσιο επεξεργασίας του κειμένου, να προηγηθούν οι ερωτήσεις κατανόησης (με τι είναι χτισμένο το πατητήρι, τι χρώμα έχει κτλ.) και έπειτα να αναζητηθούν οι προτεινόμενες ή και άλλες άγνωστες λέξεις στο λεξικό. Προτείνεται να ακολουθήσει μια γενικότερη συζήτηση σχετικά με τα **είδη μουσείων** (λαογραφικό, αρχαιολογικό, παιχνιδιών, ιστορικό κτλ.) και τις εμπειρίες των παιδιών από λαογραφικά ή άλλου είδους μουσεία. Αν η περιοχή όπου βρίσκεται το σχολείο διαθέτει μουσείο, θα είχε νόημα ο εκπαιδευτικός να διοργανώσει μια επίσκεψη σε αυτό (δραστηριότητα εκτός σχολικού εγχειριδίου). Επίσης, ως **δραστηριότητα εκτός σχολικού εγχειριδίου**, θα μπορούσε να ζητηθεί από τα παιδιά να φέρουν υλικό από μουσεία που έχουν επισκεφτεί ή, αν υπάρχει σύνδεση με το διαδικτυο στο σχολείο, να πραγματοποιήσουν εικονικές επισκέψεις σε μουσεία (βλ. βιβλιογραφία). Οι μαθητές μπορούν επίσης να κάνουν έναν κατάλογο με τα μουσεία του νομού τους, να γράψουν μια σύντομη περιγραφή για καθένα από αυτά και στη συνέχεια να εκδώσουν ένα διαφημιστικό δίστυχο με τα μουσεία της περιοχής. Το κείμενο για το πατητήρι, σε συνδυασμό με τις οδηγίες της Βάγιας στην επόμενη σελίδα, αποτελεί ταυτόχρονα το υλικό στο οποίο βασίζεται η διδασκαλία της **περιγραφής χώρου**.

2 Οι εικόνες που υπάρχουν εδώ, οι λεζάντες που τις συνοδεύουν και η σύντομη περιγραφή της δασκάλας που παρατίθεται κάτω από κάθε λεζάντα βοηθούν το μαθητή να συνειδητοποιήσει τα **μορφολογικά χαρακτηριστικά της λεζάντας** (συντομία, έλλειψη ρημάτων και αντωνυμιών, παράθεση της ονομασίας του περιγραφόμενου αντικειμένου, του ονόματος του κατασκευαστή, του τόπου κατασκευής, του χρόνου δημιουργίας του αντικειμένου, κτλ.). Εδώ χρησιμοποιείται η αντίστοιχη μεταγλώσσα (λεζάντα). Οι **ασκήσεις 1, 2, 3 και 4** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.) εξοικειώνουν περαιτέρω τους μαθητές με τη λειτουργικότητα και τη δημιουργία λεζάντας. Η τελευταία άσκηση μπορεί να αποτελέσει αφορμή για την υλοποίηση ενός μικρού σχεδίου εργασίας.

3 4 Τα παιδιά διαβάζουν το κείμενο για τη νεροσφυρίχτρα, το οποίο αποτελεί το υλικό στο οποίο στηρίζεται η διδασκαλία της **περιγραφής αντικειμένου**. Με αφορμή τη νεροσφυρίχτρα, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να συγκεντρώσουν υλικό για παιχνίδια του παρελθόντος και έτσι να δημιουργήσουν όλοι μαζί ένα λεύκωμα με παιχνίδια του παρόντος και του παρελθόντος (δραστηριότητα εκτός σχολικού εγχειριδίου). Η **άσκηση 5** ζητά από τα παιδιά να περιγράψουν γραπτά μια εικόνα. Η **άσκηση 6** είναι ένα παιχνίδι που απαιτεί από τα παιδιά να επικεντρωθούν στα βασικά χαρακτηριστικά ενός αντικειμένου (περιγραφή), προκειμένου να μαντέψουν για ποιο αντικείμενο πρόκειται. Με τη δραστηριότητα της υποεπινότητας **4** τα παιδιά καλούνται να γίνουν **μικροί λαογράφοι**: να συγκεντρώσουν παραμύθια, ανιγμένα, έθιμα του παρελθόντος, να τα καταγράψουν και να τα στείλουν στο *Λαλουσάκι* για δημοσίευση (Κυδαθηναίων 17, Τ.Κ. 105 58 Αθήνα).

5 6 Ο διάλογος της Βάγιας με τη Χαρά (υποεπινότητα **5**) αποτελεί μια πρώτη νύξη σχετικά με τις **ηχοποιήτες** λέξεις, τις οποίες τα παιδιά επεξεργάζονται περαιτέρω με τις **ασκήσεις 7 και 8** του Τ.Ε. Στη δραστηριότητα της υποεπινότητας **6** τα παιδιά καλούνται να στήσουν μια λαογραφική έκθεση στο σχολείο τους και έτσι να αξιοποιήσουν στην πράξη γνώσεις που έχουν ήδη αποκτήσει ή που πρόκειται να αποκτήσουν (παραγωγή καταλόγου με τα εκθέματα, δημιουργία λεζαντών, δημιουργία αφίσας ή πρόσκλησης, κτλ.). Ταυτόχρονα εισάγει τα παιδιά στην έννοια της λαϊκής παράδοσης.

7 Μέσα από το διάλογο της Βάγιας με τη Χαρά εξηγείται η χρήση του αόριστου άρθρου, το οποίο καλούνται να χρησιμοποιήσουν τα παιδιά, προκειμένου να συμπληρώσουν τα κενά στο σύντομο κείμενο που ακολουθεί.

8 Η περιγραφή του Αρμπέν περιλαμβάνει τα τοπικά επιρρήματα, τα χρώματα και τα σχήματα, στοιχεία τα οποία ο εκπαιδευτικός επεξεργάζεται με τα παιδιά με αφορμή τις σχετικές ασκήσεις που καλούνται να κάνουν στην τάξη. Με την **άσκηση 9** του Τ.Ε. τα παιδιά εξασκούνται στη χρήση του αόριστου άρθρου, του χρώματος και του σχήματος (στοιχεία μιας περιγραφής), ενώ η **άσκηση 10** είναι άσκηση γραπτής παραγωγής με χρήση συγκεκριμένων λέξεων (τοπικών επιρρημάτων).

9 Τέλος, το ποίημα «Ηλιος» περιέχει ορισμένους τύπους των θηλυκών ουσιαστικών σε -η και αποτελεί αφορμή, προκειμένου τα παιδιά να συμπληρώσουν τον πίνακα του κλιτικού παραδείγματος στο τέλος της υποεπινότητας. Οι **ασκήσεις 11 και 12** εξασκούν τα παιδιά στην κλίση των θηλυκών ουσιαστικών σε -η.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής 1	1 ώρα
2 Τ.Ε. 1 2 3 4	2 ώρες
3 4 Τ.Ε. 5 6	3 ώρες
5 6 Τ.Ε. 7 8	2 ώρες
7 8 9 Τ.Ε. 9 10 11 12 Π.Α.	2 ώρες
Ανθολόγιο Ευγενία Φακίνου, <i>Τα ελληνάκια</i>	2 ώρες

Βλέπε επίσης...

- ▶ Άλκηστις, *Μουσεία και σχολεία*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1996
- ▶ Δέσποινα Δαμιανού, *Παραμύθια της Χίου*, Ομήρειο Πνευματικό Κέντρο Δήμου Χίου, Χίος, 1994
- ▶ J. Clément, *Συζητώντας με την κόρη μου για τον πολιτισμό*, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2002
- ▶ Αρ. Μιχαλόπουλος, *Τα μουσεία της Ελλάδας*, Ερευνητές
- ▶ Χρήστος Μπουλώτης, *Το άγαλμα που κρύωνε*, Πατάκης, Αθήνα, 1998
- ▶ Ε. Μυρογιάννη, *Δέκα μικροί διάλογοι για ένα μουσείο*, Καλειδοσκόπιο
- ▶ Μαρίζα Ντεκάστρο, Παύλος Βαλαβάνης, *Μικρές ιστορίες του μουσείου. Θησαυροί του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου*, Κάστωρ
- ▶ *Το λαλουσάκι*, Εφημεριδούλα του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, ISSN 1105-2805
- ▶ Γεωργία Ταρσούλη, *Τα παιχνίδια μας*, Ο.Ε.Δ.Β, Αθήνα, 1979
- ▶ 26ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων, *Τα παιχνίδια μας από χθες ως αύριο*, Γένεσις, Τρίκαλα, 1996

Ενδιαφέροντες ψηφιακοί δίσκοι – CDs

Νίκος Κυπουργός, Δημήτρης Μαραγκόπουλος, Λένα Πλάτωνος, Μαριανίνα Κριεζή, «Εδώ Λιλιπούπολη»
 Δόμνα Σαμίου, «Περπερούνα»

Ιστοσελίδες

www.culture.gr/4/42/421/42101/421010/94210101.html (Λαογραφικό Μουσείο Σύμης)

www.epirus.com/meligi (Λαογραφικό Μουσείο Μελίγγων Ηπείρου)

www.emthrace.com (Εθνολογικό Μουσείο Θράκης)

ΕΝΟΤΗΤΑ 14 – Με προσκαλούν και προσκαλώ

Ενδεικτική διάρκεια: 10-12 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Ανάγνωση και κατανόηση προσκλήσεων και ευχετήριων καρτών
- Δημιουργία γραπτής πρόσκλησης και ευχετήριας κάρτας
- Χρονικοί και τοπικοί προσδιορισμοί
- Ρήματα σε -αίνω και σε -ένω
- Τρόπος γραφής ημερομηνίας και ώρας
- Αριθμητικά
- Καλλιέργεια λεξιλογίου: ουσιαστικά που δηλώνουν συγγενικά πρόσωπα

Ο **προοργανωτής** της ενότητας έχει ως στόχο να **εισαγάγει τους μαθητές στο είδος κειμένου (πρόσκληση και ευχετήρια κάρτα)** το οποίο θα επεξεργαστούν στη συνέχεια. Οι ερωτήσεις βοηθούν τα παιδιά να ξεχωρίσουν τα δύο είδη έντυπου λόγου αρχικά με βάση κάποια εξωτερικά χαρακτηριστικά τους και στη συνέχεια με βάση κάποιες λέξεις-κλειδιά («Θα χαρούμε πολύ να σας δούμε», «Χρόνια πολλά» κτλ.), όπως επίσης τα βοηθούν να συνειδητοποιήσουν τη λειτουργικότητα των κειμένων αυτών (πότε και γιατί στέλνουμε ευχετήριες κάρτες και προσκλήσεις).

1 Ο βασικός στόχος του εισαγωγικού διαλόγου είναι να **κατανοήσουν τα παιδιά ποια στοιχεία πρέπει να περιλαμβάνει μια πρόσκληση προφορική ή γραπτή** (Πού; Πότε; Ποιος είναι ο αποστολέας ή ο πομπός;). Θα ήταν σκόπιμο οι μαθητές να διαβάσουν το διάλογο αρχικά σιωπηρά και στη συνέχεια να τον επεξεργαστούν όλοι μαζί στην τάξη, απαντώντας στις ερωτήσεις. Από τις ερωτήσεις αυτές: α) κάποιες σχετίζονται απλώς με την κατανόηση του κειμένου, β) κάποιες με την κατανόηση της λειτουργικότητας μιας πρόσκλησης (τύπος γραπτού) με αφορμή μια προβληματική κατάσταση (η Χαρά δε θυμάται τι πρέπει να πει στη μαμά της Μαρίας), γ) άλλες αφορούν την εξοικείωση με τη μορφή της γραπτής πρόσκλησης μέσω της σύγκρισης με άλλα λειτουργικά γραπτά (όπως η λίστα, την οποία τα παιδιά έχουν ήδη επεξεργαστεί) και, τέλος, δ) άλλες αφορούν την επεξεργασία της πρόσκλησης και τον εντοπισμό των βασικών πληροφοριών (Πότε; Πού; Ποιος;); σε αυτήν. Εννοείται ότι ο εκπαιδευτικός μπορεί να επεκτείνει αυτές τις ερωτήσεις, κάνοντας μια συζήτηση με τα παιδιά για τις σχετικές εμπειρίες

που ήδη έχουν. Έτσι, καλλιεργείται παράλληλα η ικανότητα παραγωγής προφορικού λόγου.

2 3 4 Με τα παραδείγματα που δίνονται στην υποενότητα 2 τα παιδιά **συνειδητοποιούν –μέσω των ερωτήσεων– τις κοινές πληροφορίες που υπάρχουν σε όλες τις προσκλήσεις**, ενώ με την προτεινόμενη δραστηριότητα (υποενότητα **3**) εξασκούνται στην **παραγωγή προφορικού λόγου** με συγκεκριμένο στόχο. Η ηχογράφηση, εκτός από το ότι αρέσει στα παιδιά, τα οδηγεί σε στρατηγικές αυτοδιόρθωσης, που είναι ιδιαίτερα χρήσιμες στη μαθησιακή διαδικασία. Τέλος, στην υποενότητα **4** **αναζητούν με ακρίβεια τις πληροφορίες** που τους χρειάζονται. Αυτό αποτελεί ταυτόχρονα μια ευρύτερη και πολύ χρήσιμη στρατηγική κατανόησης κειμένων. Οι σμικρύνσεις των προσκλήσεων είναι εδώ απλώς βοηθητικές, εφόσον για τον εντοπισμό των στοιχείων τα παιδιά θα πρέπει να δουν τις προσκλήσεις στις προηγούμενες σελίδες. Με την **άσκηση 1** του Τ.Ε. τα παιδιά εξασκούνται στην παραγωγή πρόσκλησης, έχοντας ως μόνα δεδομένα τις βασικές πληροφορίες που υπάρχουν σε αυτήν. Στο πλαίσιο ενός σχεδίου εργασίας, αυτή η δραστηριότητα θα μπορούσε να αντικατασταθεί με την παραγωγή μιας πραγματικής πρόσκλησης. Με την **άσκηση 2** του Τ.Ε. τα παιδιά μαθαίνουν να διατυπώνουν σωστά το πού και το πότε μέσω του εντοπισμού λαθών. Η διόρθωση των λαθών των άλλων είναι κάτι που αρέσει στα παιδιά και το οποίο τα κάνει να αναπτύξουν **μεταγνωστικές στρατηγικές**. Τέλος, η **άσκηση 3** οδηγεί τα παιδιά με τρόπο επαγωγικό στη συνειδητοποίηση της εννοιολογικής κατηγορίας «συγγενείς».

5 Η δραστηριότητα στο σημείο αυτό δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν όσα έμαθαν για τη δομή της πρόσκλησης και ταυτόχρονα να καλλιεργήσουν τη φαντασία τους, να δημιουργήσουν αλλά και να συνεργαστούν. Αντί για την έκθεση ζωγραφικής μπορεί να επιλεγθεί ένα άλλο γεγονός για τη δημιουργία πρόσκλησης. Ο εκπαιδευτικός θα κρίνει αν χρειάζεται να υπενθυμίσει στα παιδιά προφορικά ή γράφοντάς τα στον πίνακα τα στοιχεία που είναι απαραίτητα να περιλαμβάνει η πρόσκλησή τους.

6 Τα παιδιά εξοικειώνονται με τη χρήση του ημερολογίου και ταυτόχρονα εξασκούν την παρατηρητικότητα τους. Εννοείται ότι αντί γι' αυτές τις σελίδες ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει σελίδες ημερολογίου της συγκεκριμένης χρονιάς. Επιπλέον, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να αναζητήσουν πότε είναι το Πάσχα τη συγκεκριμένη χρονιά, πότε είναι η ονομαστική γιορτή του κάθε παιδιού κτλ. Με την **άσκηση 4** του Τ.Ε. τα παιδιά οδηγούνται σε αναζήτηση συγκεκριμένων πληροφοριών σε ένα ημερολόγιο, ενώ η **άσκηση 5**, εκτός από την αναζήτηση πληροφοριών σε ημερολόγιο, εξοικειώνει τα παιδιά με τη χρήση χρονικών προσδιορισμών και παράλληλα αποτελεί **άσκηση ορθογραφίας**.

7 Με την υποενότητα αυτή δίνεται στα παιδιά η δυνατότητα να επεξεργαστούν το δεύτερο είδος κειμένου της ενότητας, δηλαδή την **ευχετήρια κάρτα**. Ακολουθούν ερωτήσεις **κατανόησης του περιεχομένου των ευχετήριων καρτών**, αλλά και ερωτήσεις που έχουν ως στόχο να **συνειδητοποιήσουν τα παιδιά τη λειτουργικότητα των καρτών αυτών**. Σε αντίθεση με τις προσκλήσεις, που περιλαμβάνουν πάντα ως πληροφορίες τον τόπο και το χρόνο, οι ευχετήριες κάρτες δεν έχουν κοινά στοιχεία πέρα από την υπογραφή του αποστολέα. Με τις **ασκήσεις 6 και 7** του Τ.Ε. τα παιδιά εξασκούνται στη **γραπτή παραγωγή** αρχικά μιας πιο συμβατικής και στη συνέχεια μιας αντισυμβατικής ευχετήριας κάρτας. Η συγγραφή αυτή μπορεί να γίνει συλλογικά, σε ομάδες ή ατομικά, ανάλογα με την κρίση του εκπαιδευτικού.

8 Τα παιδιά καλούνται εδώ να διαβάσουν και να κατανοήσουν ένα **λογοτεχνικό κείμενο**, το οποίο αφορά γενέθλια και ευχές, με απώτερο σκοπό να γράψουν μια ευχή στη Μάτα. Αν δεν υπάρχει χρόνος, η επεξεργασία αυτής της ευχής μπορεί να γίνει και προφορικά. Η συντομία του αποσπάσματος δεν αφήνει να φανεί σαφώς ότι η Μάτα δεν μπορεί να μιλήσει και γι' αυτό «γνέφει». Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επεξεργαστεί αυτό το στοιχείο με αφορμή την αντίστοιχη ερώτηση. («Πώς απαντά η Μάτα στις ευχές; Γιατί;»)

9 Στην υποενότητα αυτή, με αφορμή το κείμενο το οποίο συνδέεται θεματικά με την ενότητα (προσκλήσεις, ευχές), τα παιδιά καλούνται να **συνειδητοποιήσουν το ρόλο των απόλυτων αριθμητικών** και να κατανοήσουν ότι πρόκειται για λέξεις τις οποίες μπορούμε να αποδώσουμε με έναν απλό αριθμό. Επιπλέον, μαθαίνουν ότι ορισμένα αριθμητικά έχουν τρία γένη, καθώς επίσης **την ορθογραφία αυτών των αριθμητικών**. Ο εκπαιδευτικός φροντίζει ώστε τα παιδιά να παρατηρήσουν ότι τα τακτικά αριθμητικά που είναι μεγαλύτερα από το 20 γράφονται με δύο ξεχωριστές λέξεις, ενώ τα μικρότερα του 20 με μία. Ανάλογα με τις δυνατότητες της τάξης του, μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να αντιγράψουν και να έχουν για ορθογραφία τα αριθμητικά από το 1 έως το 10 ή από το 1 έως το 20. Στο ίδιο κείμενο τα παιδιά παρατηρούν **τον τρόπο γραφής της ώρας** και καλούνται να τον συσχετίσουν με το πώς φαίνεται και πώς διαβάζεται η ώρα στο ρολόι. Με τις **ασκήσεις 8 και 9** τα παιδιά **εξασκούνται στη γραφή των αριθμητικών και της ώρας**. Επομένως, οι δύο αυτές ασκήσεις αποτελούν και **ασκήσεις ορθογραφίας**.

10 Με τα στιχάκια που ακολουθούν τα παιδιά μαθαίνουν ότι τα **ρήματα που τελειώνουν σε -αίνω** γράφονται με *αι*, εκτός από κάποιες εξαιρέσεις. Ο ορθογραφικός αυτός κανόνας δε διατυπώνεται ρητά, αλλά τα παιδιά τον ανακαλύπτουν μέσω της παρατήρησης των παραδειγμάτων. Με την **άσκηση 10** του Τ.Ε., που αποτελεί και **άσκηση ορθογραφίας**, τα παιδιά εμπεδώνουν το συγκεκριμένο ορθογραφικό κανόνα.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής	1	2	3	4	T.E.	1	2	3	3 ώρες
5	6	T.E.		4	5				2 ώρες
7	8	T.E.		6	7				2 ώρες
9	10	11	T.E.		8	9	10	3 ώρες	
Ανθολόγιο Λότη Πέτροβιτις-Ανδρουτσοπούλου, <i>Το ρολόι της Μάρως</i>									2 ώρες

Βλέπε επίσης...

P. Stewart, *Δώρα γενεθλίων*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

ΕΝΟΤΗΤΑ 15 – Αλληλογραφώ

Ενδεικτική διάρκεια: 9-11 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Ανάγνωση και κατανόηση επιστολών και μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου
- Γραπτή παραγωγή επιστολών και μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου
- Κατανόηση της λειτουργικότητας του πληθυντικού ευγενείας
- Ενεστώτας του ρήματος έχω
- Σύνθετες λέξεις: κατανόηση του τρόπου σχηματισμού και παραγωγή
- Δάνειες λέξεις και χαρακτηριστικά τους

Στον προοργανωτή της ενότητας οι μαθητές βλέπουν τους διάφορους τρόπους αλληλογραφίας και τους διακρίνουν με βάση τα εξωτερικά χαρακτηριστικά τους. Επιπλέον, μέσω της συζήτησης αποκτούν γνώσεις σχετικά με αυτούς (πώς στέλνουμε ένα γράμμα, ένα φαξ κτλ.).

1 Το πρώτο κείμενο της ενότητας, με τις ερωτήσεις επεξεργασίας που ακολουθούν, έχει ως στόχο να εντοπίσουν τα παιδιά τα **σταθερά μορφολογικά χαρακτηριστικά ενός γράμματος** (σε ποιον απευθύνεται – προσφώνηση, ποιος το έγραψε – υπογραφή, κτλ.). Με την τελευταία ερώτηση επιδιώκεται αφενός να διαπιστώσει ο εκπαιδευτικός αν κάποια παιδιά έχουν προηγούμενη εμπειρία από σύνταξη γράμματος, και αφετέρου να παραγάγουν τα ίδια τα παιδιά προφορικό λόγο. Παράλληλα, οι μαθητές εξασκούνται στην ανάγνωση και την κατανόηση κειμένου. Το συγκεκριμένο κείμενο προσφέρεται, επιπλέον, για ευαισθητοποίηση σε ζητήματα σχετικά με το περιβάλλον.

2 Εδώ τα παιδιά μαθαίνουν να εντοπίζουν τις **βασικές πληροφορίες που αναγράφονται στο φάκελο ενός γράμματος**, και παράλληλα εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους μαθαίνοντας τις λέξεις «επιστολή», «αποστέλλω – αποστολέας» και «παραλαμβάνω – παραλήπτης». Ο εκπαιδευτικός μπορεί ακόμη να επεξεργαστεί στην τάξη πραγματικούς φακέλους, που θα φέρει εκείνος ή και τα ίδια τα παιδιά. Εξάλλου, η αξιοποίηση αυθεντικών γραπτών στην τάξη είναι κάτι που πάντα ενδείκνυται και κινητοποιεί τα παιδιά. Με την **άσκηση 1** του Τ.Ε. τα παιδιά εξασκούνται στη γραπτή παραγωγή γράμματος και στην αναγραφή στοιχείων σε φάκελο. Τέλος, η ιδέα να ξεκινήσουν να αλληλογραφούν δύο τάξεις σχολείων που δε βρίσκονται στην ίδια περιοχή μπορεί να αξιοποιηθεί, ώστε να οδηγηθούν τα παιδιά στην παραγωγή κειμένων στο πλαίσιο αυθεντικών καταστάσεων οι οποίες θα έχουν νόημα γι' αυτά, αλλά και στο πλαίσιο της υλοποίησης ενός σχεδίου εργασίας. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει αντί αυτής μια οποιαδήποτε άλλη αυθεντική περίπτωση αλληλογραφίας, ανάλογα με τις ανάγκες της τάξης του ή με βάση κάποια άλλα προγράμματα που υλοποιεί (π.χ. περιβαλλοντικά προγράμματα, προγράμματα αγωγής υγείας κτλ.).

3 Στο σημείο αυτό τα παιδιά **συστηματοποιούν την κλίση του ρήματος «έχω», στην οποία εξασκούνται με την άσκηση 2** του Τ.Ε.

4 Το σύντομο γράμμα της Γαλήνης στον κύριο Πέτρο εξυπηρετεί τρεις διαφορετικούς στόχους: α) Κατ' αρχάς αποτελεί μια ακόμη επιστολή, με όλα τα μορφολογικά χαρακτηριστικά που τα παιδιά έχουν ήδη επεξεργαστεί και χρησιμοποιήσει στις

γραπτές παραγωγές τους. β) Δίνει την αφορμή για την εισαγωγή των παιδιών σε έναν άλλο τρόπο γραπτής επικοινωνίας (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο). γ) Δίνει την αφορμή για την επεξεργασία του πληθυντικού ευγενείας, η οποία θα γίνει λίγο παρακάτω, στην υποενότητα 6.

5 6 Στη συνέχεια τα παιδιά καλούνται να επεξεργαστούν ένα **μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου**. Η έννοια του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου έχει ήδη αναφερθεί στο γράμμα της Γαλήνης (υποενότητα 4). Εκεί τονίστηκε και ένα πλεονέκτημά του: η εξοικονόμηση χρόνου. Τα παιδιά αρχικά διαβάζουν το μήνυμα του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Οι ερωτήσεις που ακολουθούν θα τα οδηγήσουν στη διατύπωση υποθέσεων τόσο για τα ιδιαίτερα τυπογραφικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά όσο και για το ελλειπτικό ύφος του και τη λειτουργικότητά του. Ταυτόχρονα θα μάθουν να εντοπίζουν τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις του αποστολέα (Από...) και του παραλήπτη (Προς...). Με την **άσκηση 3** του Τ.Ε. τα παιδιά εξασκούνται στη γραπτή παραγωγή ηλεκτρονικού μηνύματος. Θα ήταν βέβαια πολύ πιο ενδιαφέρον για τα παιδιά να γράψουν στ' αλήθεια ένα τέτοιο μήνυμα και να το αποστείλουν. Ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να αξιοποιηθεί τους Η/Υ του σχολείου, εφόσον υπάρχουν. Με αυτό τον τρόπο η παραγωγή ηλεκτρονικού μηνύματος θα μπορούσε να ενταχθεί στο πλαίσιο μιας πραγματικής επικοινωνίας και να έχει νόημα για τα παιδιά. Με την υποενότητα 6 επανερχόμαστε στο γράμμα της Γαλήνης στον κύριο Πέτρο (υποενότητα 4), προκειμένου να μελετηθεί ο πληθυντικός ευγενείας. Με την **άσκηση 4** γίνεται εμπέδωση του πληθυντικού ευγενείας, ο οποίος έχει μελετηθεί και στην ενότητα 2 του πρώτου τεύχους. Εδώ μελετάται κυρίως η χρήση του στο γραπτό λόγο.

7 8 Το γράμμα που στέλνει ο Φίλιππος στο Λουκά δίνει την αφορμή στα παιδιά, για να παρατηρήσουν σύνθετες και δάνειες λέξεις που υπάρχουν στη γλώσσα μας. Με τη συζήτηση και με τη χρήση παραδειγμάτων ο εκπαιδευτικός μπορεί να εξηγήσει στα παιδιά με ποιο τρόπο η συνύπαρξη λαών και πολιτισμών και οι αλληλεπιδράσεις τους οδηγούν στο δανεισμό λέξεων της μιας γλώσσας από την άλλη. Μπορεί να γίνει λόγος τόσο για τις λέξεις που έχει δανειστεί η ελληνική γλώσσα, όπως αυτές που συναντούμε στο γράμμα του Φιλίππου, όσο και για τις λέξεις που άλλες γλώσσες έχουν δανειστεί από την ελληνική. Στην υποενότητα 8 μελετώνται οι σύνθετες λέξεις. Με τις **ασκήσεις 5** και **6** τα παιδιά κάνουν επιπλέον λεξιλογικές ασκήσεις με σύνθετες και δάνειες λέξεις.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής 1 2 3 Τ.Ε. 1 2	4 ώρες
4 5 6 Τ.Ε. 3 4	3 ώρες
7 8 Τ.Ε. 5 6 Π.Α.	2 ώρες
Ανθολόγιο Θέτη Χορτιάτη, <i>Ο υπολογιστής μου</i>	2 ώρες

Βλέπε επίσης...

- ▶ S. James, *Αγαπημένη μου Greenpeace*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- ▶ Αννέτε Λάνγκεν, Κονσταντσα Ντροόπ, *Τα νέα γράμματα του Φέλιξ*, Ανεμόμυλος, Αθήνα, 1998
- ▶ Σειρά «Οι πρώτες μου γνώσεις στην πληροφορική», Μαλλιάρης-Παιδεία:
  - *Internet – Διαδίκτυο*
  - *Computers – Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές*
  - *E-mail – Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο*
- ▶ Α. Κρεμεζή-Μαργαριτούλη, *Καρέττα*, «Ζώα που κινδυνεύουν», Ερευνητές
- ▶ Α. Καραγκούνη, *Εγώ η χελώνα Καρέττα-Καρέττα*, Ακρίτας, Αθήνα, 2002
- ▶ Α. Φραντζή, Π. Μπατσιάρης, *Τα ταξίδια του κόσουφα, Ένα περιβαλλοντικό παραμύθι*, Καλειδοσκόπιο

Ιστοσελίδες

www.mom.gr (Εταιρεία Μελέτης και Προστασίας της Μεσογειακής Φώκιας)

www.nmp-zak.org (Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου)

ΕΝΟΤΗΤΑ 16 – Νιώθω

Ενδεικτική διάρκεια: 8-10 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Λεκτική έκφραση των συναισθημάτων
- Κλίση ρημάτων της α΄ συζυγίας
- Χρήση συγκριτικού βαθμού επιθέτων μέσα σε προτάσεις
- Θηλυκά ουσιαστικά σε -ου

Ο **προοργανωτής** και οι ερωτήσεις που τον συνοδεύουν αποτελούν αφορμή, ώστε τα παιδιά να παρατηρήσουν πώς αποτυπώνονται στο πρόσωπο και γενικά πώς εκφράζονται διαφορετικά συναισθήματα, και να προσπαθήσουν να τα περιγράψουν.

1 2 Το κείμενο «Το παιδί με το ακορντεόν» προσφέρεται για ανάγνωση και επεξεργασία στην τάξη. Η συζήτηση μπορεί να στηριχτεί στις ερωτήσεις κατανόησης του κειμένου που ακολουθούν. «Το τραγούδι του κλόουν», που αφορά επίσης τη φιλία, είναι μια άσκηση αντιγραφής και ορθογραφίας. Μετά την επεξεργασία του περιεχομένου του, μπορεί να ζητηθεί από τα παιδιά να το απαγγείλουν στην τάξη χρωματίζοντας τη φωνή τους και στη συνέχεια να το μάθουν απέξω.

3 4 Η υποενότητα **3** αποτελεί μια καλή αφορμή, ώστε τα παιδιά να εκφράσουν προφορικά και γραπτά τα συναισθήματά τους στην τάξη. Κάθε συναισθήμα μπορεί να τύχει διαφορετικής επεξεργασίας. Τα παιδιά μπορούν να πουν και να γράψουν τότε νιώθουν **χαρά** αλλά και πότε τα ίδια προκαλούν χαρά στους άλλους. Επίσης, ο εκπαιδευτικός μπορεί να τα ρωτήσει τι λέμε για κάποιον που είναι χαρούμενος (πλέει σε πελάγη ευτυχίας, πετάει στα σύννεφα, λάμπει από χαρά, νιώθει απέραντη/τεράστια/πελώρια χαρά) και να τους ζητήσει να γράψουν τις εκφράσεις στο τετράδιό τους και να τις απεικονίσουν με διασκεδαστικό τρόπο. Εάν υπάρχουν στην τάξη παιδιά με καταγωγή από άλλες χώρες μπορεί να τους ζητηθεί να βρουν και να μεταφράσουν στα ελληνικά αντίστοιχες εκφράσεις της μητρικής τους γλώσσας, ώστε να αναζητηθούν ομοιότητες και διαφορές. Εναλλακτικά, ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναθέσει στους μαθητές να ψάξουν στο λεξικό τους ή σε άλλα λεξικά εκφράσεις με τη λέξη **χαρά** (το ίδιο μπορεί να γίνει και με όλα τα υπόλοιπα συναισθήματα παρακάτω). Σε σχέση με το **θυμό**, τα παιδιά καλούνται επίσης να σκεφτούν καταστάσεις ή γεγονότα που τα κάνουν να θυμώνουν. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ρωτήσει τα παιδιά **πώς νιώθουν** ακριβώς όταν θυμώνουν, ζητώντας τους να βρουν σχετικές παρομοιώσεις (σαν ηφαίστειο έτοιμο να εκραγεί, σαν ταύρος σε υαλοπωλείο, σαν μπαλόνι έτοιμο να σκάσει, σαν μηχανή έτοιμη να εκραγεί), **τι κάνουν** όταν θυμώνουν (π.χ. κλοτσούν αντικείμενα, φωνάζουν κτλ.) και **πότε** κάνουν τα ίδια τους άλλους να θυμώνουν. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε συζήτηση στην τάξη σχετικά με τις αρνητικές συνέπειες μιας τέτοιας συμπεριφοράς, καθώς και σχετικά με το πώς πρέπει ή δεν πρέπει να φερόμαστε. Επίσης, έχει νόημα να ξεκινήσει μια συζήτηση για το τι κάνουν ή τι μπορούν να κάνουν τα παιδιά, προκειμένου να εκτονώσουν με θετικό τρόπο το θυμό τους. Με ανάλογο τρόπο μπορεί να γίνει στην τάξη η επεξεργασία του συναισθήματος του **φόβου** (τι προκαλεί φόβο, ποια η λεκτική έκφραση του φόβου – π.χ. τρέμω από το φόβο μου, παγώνω από το φόβο –, τι μπορούμε να κάνουμε, για να ξεπεράσουμε το φόβο μας, κ.λπ.). Μάλιστα, τα παιδιά μπορούν να δραματοποιήσουν τις καταστάσεις που τα κάνουν να φοβούνται. Η άσκηση στην υποενότητα **4** επιχειρεί να καλλιεργήσει στα παιδιά δεξιότητες εντοπισμού συγκεκριμένης πληροφορίας σε ένα κείμενο. Ταυτόχρονα, τα παιδιά διαπιστώνουν πώς εκφράζονται τα συναισθήματα στη λογοτεχνία. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να τους ζητήσει να αναζητήσουν και να φέρουν στην τάξη αποσπάσματα από άλλα λογοτεχνικά βιβλία όπου περιγράφονται έντονα συναισθήματα. Με την **άσκηση 1** τα παιδιά μαθαίνουν ρήματα, ουσιαστικά και επίθετα (μετοχές) που μπορούν να χρησιμοποιούν, για να εκφράσουν το ίδιο συναισθήμα. Η άσκηση αυτή αποτελεί ταυτόχρονα **άσκηση ορθογραφίας**. Τέλος, γίνεται και επανάληψη της αλφαβήτισης.

5 Το κείμενο «Ένα δέντρο ταξιδεύει» προσφέρεται για ανάγνωση στην τάξη και αποτελεί μια ακόμη αφορμή για επεξεργασία συναισθημάτων.

6 7 Το κείμενο «Μαζί είναι καλύτερα» καθώς και το ποίημα «Ο χαρταετός», εκτός του ότι αναφέρονται σε συναισθήματα, εισάγουν στη θεματική της ενότητας, που είναι η Αποκριά. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να συγκεντρώσουν πληροφορίες για έθιμα που σχετίζονται με την περίοδο αυτή. Οι **ασκήσεις 2, 3, 4** και **5** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.) παρέχουν στους μαθητές το λεξιλόγιο και τις γλωσσικές δομές, προκειμένου να εκφράζουν τα συναισθήματά τους. Η **άσκηση 6** του Τ.Ε. εξασκεί τα παιδιά στη χρήση των παραθετικών.

8 Τα παιδιά καλούνται να συμπληρώσουν στον πίνακα το κλιτικό παράδειγμα του ρήματος **νιώθω**. Μπορεί επίσης να τους ζητηθεί να το απομνημονεύσουν και να μάθουν να το γράφουν σωστά. Επιπλέον, θα ήταν καλό τα παιδιά να βρουν και άλλα ρήματα πρώτης συζυγίας και να τα κλίνουν σύμφωνα με το υπόδειγμα του **νιώθω**.

9 Τέλος, το κείμενο «Η αλεπού κι ο λέλεκας» εισάγει τα παιδιά στην κλίση των θηλυκών ουσιαστικών σε -ου. Στο σχετικό πίνακα συμπληρώνουν το κλιτικό παράδειγμα, στο οποίο εξασκούνται περαιτέρω με την **άσκηση 7** του Τ.Ε.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής									
1 2									2 ώρες
3 4 5	Τ.Ε.	1							2 ώρες
6 7	Τ.Ε.	2 3 4 5 6							2 ώρες
8 9	Τ.Ε.	7	Π.Α.						2 ώρες
Ανθολόγιο									2 ώρες
Ντέμπι Γκλιόρι, <i>Θα σ' αγαπά ό,τι κι αν γίνει</i> Πέπη Δαράκη, <i>Η αλφαβήτα δίχως ρο</i> Στέλιος Σπεράντζας, <i>Πλουμιστός αϊτός</i>									

Βλέπε επίσης...

- ▶ Μαξ Βέλθους, *Ο βάτραχος φοβάται*, Πατάκης, Αθήνα, 1997
- ▶ Ν. Ρόκα, *Τα συναισθήματα: από τη λύπη ως τη χαρά*, Κέδρος, Αθήνα, 2005
- ▶ Σειρά «Γνώσεις και δραστηριότητες» (*Γιατί δεν είμαι πάντα χαρούμενος;; Γιατί οι οικογένειες διαφέρουν;;*), Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- ▶ Σειρά «Συναισθήματα», (κυκλοφορούν τα: *Στεναχωριέμαι..., Φοβάμαι..., Ζηλεύω..., Θυμώνω..., Ανησυχώ..., Είναι άδικο..., Βαριέμαι..., Χαίρομαι...*), Μοντέρνοι Καιροί, Αθήνα

Ενδιαφέροντες ψηφιακοί δίσκοι – CDs

Μαριλένα Καββαδά, Σταύρος Παπασταύρου, «Παιχνίδια, τραγούδια και χοροί... φορώντας του Αρλεκίνου τη στολή!», περιοδικό *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*

Ιστοσελίδες

Σχετικά με το καρναβάλι σε διάφορες χώρες
www.nationalgeographic.com/photography/galleries/venice/photo3.html
www.geocities.com/Heartland/Meadows/6473/carnival.htm

ΕΝΟΤΗΤΑ 17 – Εφημερίδες! Εφημερίδες!

Ενδεικτική διάρκεια: 8-10 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Εξοικείωση με τις εφημερίδες και το περιεχόμενό τους
- Αναζήτηση πληροφοριών σε εφημερίδα
- Βιβλιοπαρουσίαση
- Σχηματισμός και χρήση επιρρημάτων
- Κλίση ουδέτερων ουσιαστικών σε -ο και -ι
- Διάκριση του -ω των ρημάτων από το -ο των ουδέτερων ουσιαστικών

Ο **προοργανωτής** και οι ερωτήσεις που έπονται αποτελούν αφορμή, ώστε τα παιδιά να παρατηρήσουν σχολικές εφημερίδες, να αναζητήσουν συγκεκριμένες πληροφορίες σε αυτές και να συζητήσουν για τα βιώματά τους. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να φέρει και άλλες εφημερίδες (σχολικές ή μη), αν το επιθυμεί.

1 Στην υποενότητα αυτή τα παιδιά εντοπίζουν ένα βασικό στοιχείο των εφημερίδων: τον τίτλο. Η δραστηριότητα που προτείνεται έχει ως στόχο να εξοικειώσει τα παιδιά με τα διαφορετικά είδη εφημερίδων και να τα κάνει να χρησιμοποιήσουν το κατάλληλο λεξιλόγιο (λ.χ. σχετικά με την περιοδικότητα, το μέγεθος των εφημερίδων κτλ.), προκειμένου να συγκρίνουν τις εφημερίδες και να τις ταξινομήσουν.

2 Ο διάλογος με τον τίτλο «Φτιάχνουμε εφημερίδα;» προσφέρεται για ανάγνωση από τα παιδιά, ενημερώνει για το περιεχόμενο των εφημερίδων και κεντρίζει για πρώτη φορά το ενδιαφέρον των παιδιών για δημιουργία εφημερίδας της τάξης. Η προτεινόμενη δραστηριότητα παρακινεί τα παιδιά να διατρέξουν μια εφημερίδα και να εντοπίσουν ένα ενδιαφέρον θέμα με τη βοήθεια κάποιου τίτλου ή κάποιας εικόνας. Εννοείται ότι η δραστηριότητα αυτή είναι ενδεικτική. Η **άσκηση 1** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.) καλεί τα παιδιά να συμπληρώσουν ένα κουπόνι συνδρομής, προκειμένου να κατανοήσουν τη λειτουργικότητά του και να μπορούν να συμπληρώνουν παρόμοια έντυπα στο μέλλον.

3 Τα παιδιά καλούνται να διαβάσουν το ποίημα «Τα παιδιά στην πόλη». Ο εκπαιδευτικός μπορεί να το επεξεργαστεί στην τάξη, ανάλογα με το χρόνο που έχει στη διάθεσή του. Το ποίημα προσφέρεται για συζήτηση σχετικά με τη ζωή στις πόλεις, τα όνειρα και τις επιθυμίες των παιδιών για το περιβάλλον όπου ζουν και μεγαλώνουν.

4 Στόχος της υποενότητας αυτής είναι να εξοικειωθούν οι μαθητές με τα χαρακτηριστικά της βιβλιοπαρουσίασης (σύντομη παρουσίαση του περιεχομένου ενός βιβλίου και των χαρακτηριστικών του). Ταυτόχρονα καλούνται να γράψουν οι ίδιοι μια βιβλιοπαρουσίαση, το οποίο σημαίνει πρώτα να διαβάσουν και να συζητήσουν ανά ομάδα για το περιεχόμενο του βιβλίου που θα επιλέξουν. Ο εκπαιδευτικός θα κρίνει αν χρειάζεται ή όχι να προηγηθεί συζήτηση για το συγγραφέα, τις εκδόσεις κτλ. κάποιου από τα επιλεγμένα βιβλία.

5 Με το σχολιασμό της φωτογραφίας, τη δραστηριότητα που ακολουθεί, καθώς και τις ασκήσεις **2** και **3** του Τ.Ε., τα παιδιά συνειδητοποιούν το ρόλο της εικόνας και μαθαίνουν να αξιοποιούν το σχετικό υλικό ενός κειμένου (π.χ. φωτογραφίες, εικονογράφηση, εξώφυλλο βιβλίου), προκειμένου να κάνουν υποθέσεις για το περιεχόμενό του. Στην **άσκηση 2** οι υποθέσεις των παιδιών συγκρίνονται η μια με την άλλη, συζητούνται στην τάξη και διατυπώνονται σε συνεχή λόγο, που καταγράφεται από το δάσκαλο ή τους μαθητές. Αν ο εκπαιδευτικός επιθυμεί να επιμείνει στην επεξεργασία φωτογραφιών, μπορεί: α) να φέρει στην τάξη φωτογραφίες, σχέδια, σχέδια, σύμβολα από εφημερίδες και να ζητήσει από τα παιδιά να τα ταξινομήσουν· β) να διαβάσει μαζί με τα παιδιά ένα σύντομο άρθρο κρύβοντας τη φωτογραφία που το συνοδεύει, να τους ζητήσει να φανταστούν τι θα μπορούσε να δείχνει η συνοδευτική φωτογραφία και να συγκρίνει την αυθεντική φωτογραφία του κειμένου με τις προτάσεις των παιδιών· γ) να συγκρίνει φωτογραφίες που αναφέρονται στο ίδιο γεγονός από διαφορετικές εφημερίδες. Ας σημειωθεί ότι η φωτογραφία σε αυτή την άσκηση του Τ.Ε. δείχνει μια μαθήτρια σε ένα σχολείο της Αφρικής, οπότε ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να ζητήσει από τους μαθητές να συγκρίνουν το δικό τους σχολείο με εκείνο της φωτογραφίας και να σκεφτούν τις δυσκολίες που ενδεχομένως αντιμετωπίζουν τα παιδιά στην Αφρική για τη μόρφωσή τους. Η χρήση αυθεντικού υλικού στην τάξη ενδείκνυται για πολλούς λόγους (κέντρισμα ενδιαφέροντος παιδιών, σύνδεση σχολείου με τα βιώματά τους κτλ.). Επιπλέον, η **άσκηση 3** συνδέεται με τη βιβλιοπαρουσίαση, εφόσον τα παιδιά καλούνται να αντλήσουν πληροφορίες που αφορούν τη χρονολογία έκδοσης, τον αριθμό των σελίδων κτλ.

6 Τα παιδιά διαβάζουν το ποίημα και έπειτα συμπληρώνουν τον πίνακα με το κλιτικό παράδειγμα των ουδέτερων ουσιαστικών σε -ο και -ι. Έχει σημασία εδώ ο εκπαιδευτικός να οδηγήσει τα παιδιά στην παρατήρηση ότι τα συγκεκριμένα ουδέτερα σχηματίζουν όμοια την ονομαστική, την αιτιατική και την κλητική πτώση στον ενικό και στον πληθυντικό αριθμό. Το περιεχόμενο του ποιήματος μπορεί να συζητηθεί στην τάξη, αν υπάρχει χρόνος. Οι **ασκήσεις 4** και **5** του Τ.Ε. εξασκούν τα παιδιά στην κλίση των ουδέτερων, ενώ η **άσκηση 6** τα βοηθά να διακρίνουν το -ω των ρημάτων από το -ο των ουδέτερων, οπότε αποτελεί και άσκηση **ορθογραφίας**.

7 Εδώ τα παιδιά μαθαίνουν να σχηματίζουν τροπικά επιρρήματα σε -α από τα επίθετα. Προκειμένου να κατανοήσουν τη χρήση των επιρρημάτων, ο εκπαιδευτικός μπορεί να φέρει κείμενα από εφημερίδες, να ζητήσει από τους μαθητές να υπογραμμίσουν όσα επιρρήματα σε -α βρουν σε αυτά και έπειτα να συζητήσει μαζί τους για τη λειτουργία του επιρρηματος στη φράση. Η **άσκηση 7** του Τ.Ε. εξασκεί τα παιδιά στο σχηματισμό επιρρημάτων από επίθετα, ενώ οι **ασκήσεις 8** και **9** εξοικειώνουν τους μαθητές με την παραγωγή και την **ορθογραφία** των ρημάτων σε -ίζω και σε -αίνω.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής		
1	Τ.Ε.	2 ώρες
2 3 4	Τ.Ε. 1	3 ώρες
5	Τ.Ε. 2 3	2 ώρες
6 7	Τ.Ε. 4 5 6 7 8 9 Π.Α.	1 ώρα
Ανθολόγιο Χελιδόνισμα (λαϊκό)		2 ώρες

Ιστοσελίδες

<http://e-enosh.com/modules.php?name=efhmerides>

<http://dim-rizou.pel.sch.gr/papers/dek2001/paper.ht>

ΕΝΟΤΗΤΑ 18 – Ένα βιβλίο που σε ταξιδεύει

Ενδεικτική διάρκεια: 10-12 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Εξάσκηση στην αναζήτηση πληροφοριών σε χάρτες και τουριστικούς οδηγούς
- Παραγωγή κειμένων που περιγράφουν τοποθεσίες
- Διάκριση θηλυκών ουσιαστικών σε -η από ουδέτερα ουσιαστικά σε -ι
- Κατανόηση άγνωστων λέξεων με βάση τα συμφραζόμενά τους
- Ουδέτερα ουσιαστικά σε -μα
- Επαυξημένες προτάσεις

Ο **προοργανωτής** και στη συνέχεια οι ερωτήσεις οδηγούν τα παιδιά σε μια πρώτη επεξεργασία και διάκριση διαφορετικών εντύπων (χάρτης, τουριστικός οδηγός) σχετικών με μετακινήσεις και ταξίδια, αλλά και στην κατανόηση της λειτουργικότητάς τους. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει στην τάξη και άλλα ανάλογα έντυπα, και να τα επεξεργαστεί ως προς τη μορφή τους και το συνολικό περιεχόμενό τους. Μπορεί μάλιστα να τα διαβάσει και ο ίδιος, αν το κρίνει σκόπιμο. Η επεξήγηση όλων των λέξεων δεν έχει νόημα σε αυτή τη φάση.

1 Ο διάλογος αυτός, που μπορεί να διαβαστεί από τους μαθητές, τους εισάγει πιο συστηματικά στην έννοια της περιγραφής ενός τόπου. Ταυτόχρονα συνδέει την ενότητα με την εθνική επέτειο της 25ης Μαρτίου, για την οποία δίνονται εδώ διάφορα ερεθίσματα. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επεξεργαστεί στην τάξη και άλλα σχετικά κείμενα ή υλικό, αν το επιθυμεί.

2 Εδώ τα παιδιά καλούνται να διαβάσουν δύο ποιήματα σχετικά με την πατρίδα και να τα επεξεργαστούν νοηματικά. Και τα δύο ποιήματα είναι γεμάτα με εικόνες της Ελλάδας και μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αφορμή για εικαστικές δραστηριότητες. Χαρτες τις εικόνες ζητούμε από τα παιδιά να αναζητήσουν ως βασική ομοιότητα, οδηγώντας τα έτσι στη συνειδητοποίηση των χαρακτηριστικών του ελληνικού τοπίου και εξασκώντας την ικανότητά τους να εντοπίζουν πληροφορίες και να συγκρίνουν.

3 Τα παιδιά μαθαίνουν εδώ να κλίνουν τα **ουδέτερα ουσιαστικά σε -μα**. Η **άσκηση 1** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.) τα βοηθά να εξασκηθούν και με άλλα παραδείγματα.

4 Στο σημείο αυτό ο εκπαιδευτικός, με τη βοήθεια των ερωτήσεων που ακολουθούν, επεξεργάζεται νοηματικά το κείμενο μαζί με τα παιδιά. Το κείμενο μπορεί να διαβαστεί στην τάξη από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό, ο οποίος δε χρειάζεται να εξηγήσει στα παιδιά τις πολλές άγνωστες λέξεις που αυτό περιέχει, αφού θα τα οδηγήσει στην κατανόηση του όλου κειμένου μέσα από διαισθητική ερμηνεία των άγνωστων λέξεων. Πρόκειται για την **καλλιέργεια μιας στρατηγικής κατανόησης** του κειμένου κατά την οποία τα παιδιά δεν εγκαταλείπουν την προσπάθεια να διαβάσουν και να καταλάβουν ένα κείμενο, όταν συναντούν άγνωστες λέξεις, αλλά προσπαθούν να υποθέσουν τι μπορεί να σημαίνουν οι λέξεις αυτές αξιοποιώντας τα συμφραζόμενα ή άλλες πληροφορίες που παρέχει το κείμενο (τίτλος, εικόνες κτλ.).

5 Με αφορμή δύο λέξεις του προηγούμενου κειμένου, τα παιδιά καλούνται να θυμηθούν τι είναι τα συνώνυμα (βλ. την επεξεργασία τους στην ενότητα 9). Με την **άσκηση 2** του Τ.Ε. ανακαλύπτουν και άλλες συνώνυμες λέξεις. Η **άσκηση 3** του Τ.Ε. αποτελεί **άσκηση ορθογραφίας** και βοηθά τα παιδιά, ώστε να διακρίνουν τα θηλυκά ουσιαστικά σε -η από τα ουδέτερα ουσιαστικά σε -ι. Η διόρθωση λαθών είναι κάτι που πάντα αρέσει στα παιδιά να κάνουν και τα οδηγεί στην ανακάλυψη του σωστού μέσα από την εξεύρεση του λάθους. Ο συγκεκριμένος τύπος ασκήσεων είναι πολύ διαδεδομένος σε εγχειρίδια διδασκαλίας της γλώσσας. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να τον εφαρμόσει σε ασκήσεις και για άλλα γραμματικά φαινόμενα.

6 Στο σημείο αυτό τα παιδιά εξασκούνται στην **ανάγνωση ενός χάρτη** και στην αναζήτηση συγκεκριμένων πληροφοριών σε αυτόν (π.χ. διαδρομές, αξιοθέατα κτλ.). Η γνώση των συμβόλων ενός χάρτη είναι πολύ σημαντική και λειτουργική γνώση, γιατί τα παιδιά καλούνται καθημερινά να αποκωδικοποιούν σύμβολα γύρω τους, προκειμένου να αντλούν βασικές πληροφορίες. Είναι λοιπόν πολύ σημαντικό εδώ τα παιδιά να επεξεργαστούν και άλλους χάρτες στην τάξη (βλ. προτεινόμενη δραστηριότητα), να προσπαθήσουν να αποκωδικοποιήσουν και να ομαδοποιήσουν τα σύμβολά τους, να οδηγηθούν σε υποθέσεις και σε συγκρίσεις.

7 Εδώ τα παιδιά προχωρούν στην επεξεργασία του περιεχομένου και της δομής του κειμένου ενός τουριστικού οδηγού και εντοπίζουν τις πληροφορίες που αυτό περιλαμβάνει. Το κείμενο για άλλη μια φορά δεν είναι ιδιαίτερα εύκολο για τα παιδιά. Όμως δε μας ενδιαφέρει τόσο η κατανόηση όλων των λέξεων, όσο η **καλλιέργεια της ικανότητας των παιδιών να αντλούν πληροφορίες από χρηστικά-λειτουργικά κείμενα**, αξιοποιώντας τις συνολικές γνώσεις τους για τη δομή και το περιεχόμενο του κειμένου. Οι πληροφορίες αυτές παρατίθενται με τρόπο συστηματικό στον πίνακα που παρουσιάζει η Βάγια. Πριν όμως την επεξεργασία του πίνακα, έχει νόημα τα ίδια τα παιδιά να μπορέσουν να εντοπίσουν με επαγωγικό τρόπο τα στοιχεία που

περιλαμβάνονται σε έναν τουριστικό οδηγό. Είναι επίσης σημαντικό να μπορούν τα παιδιά να αντιπαραβάλλουν τις πληροφορίες που παρέχει ένας χάρτης με αυτές που παρέχει ένας τουριστικός οδηγός. Με την άσκηση 4 του Τ.Ε. τα παιδιά οδηγούνται στην παραγωγή ενός τέτοιου είδους κειμένου, για το οποίο τους παρέχονται όλα τα πληροφοριακά δεδομένα. Εκείνο που ζητείται από τα παιδιά είναι να ανασυνθέσουν αυτά τα δεδομένα με βάση όχι μόνο τη δομή αλλά και το γλωσσικό ύφος αυτού του είδους κειμένων. Με την άσκηση 5 του Τ.Ε. τα παιδιά εξασκούνται στην ανάγνωση ενός χάρτη και στην άντληση συγκεκριμένων πληροφοριών. Η άσκηση 6 οδηγεί τα παιδιά στη δημιουργία επαυξημένων προτάσεων.

8 Το διαφημιστικό έντυπο που προτείνεται εδώ προς επεξεργασία προσφέρεται για την εξάσκηση στην άντληση πληροφοριών από λειτουργικά κείμενα. Προκειμένου τα παιδιά να μπορέσουν να οδηγηθούν τα ίδια στην παραγωγή μιας διαφήμισης, πρέπει να συλλάβουν τη βασική δομή της διαφήμισης. (Τι διαφημίζεται; Ποιος το διαφημίζει; Πού μπορούμε να το βρούμε;) Και εδώ, όπως σε όλες τις άλλες περιπτώσεις λειτουργικών εντύπων, ενδεικνύεται η χρήση επιπλέον υλικού στην τάξη.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής							
1							1 ώρα
2	3		Τ.Ε.	1			2 ώρες
4	5		Τ.Ε.	2	3		2 ώρες
6	7		Τ.Ε.	4	5	6	3 ώρες
8			Π.Α.				1 ώρα
Ανθολόγιο							3 ώρες
Αγγελική Βαρελλά, Ο αγωνιστής με την πένα							

Βλέπε επίσης...

- ▶ Μαρίζα Ντεκάστρο, *Η Αθήνα σε 7 διαδρομές*, Ακρίτας
- ▶ Γ. Χατζή, *Αθήνα. Οδηγός για παιδιά*, Κέδρος, Αθήνα, 2000
- ▶ Γ. Χατζή, *Θεσσαλονίκη. Οδηγός για παιδιά*, Κέδρος, Αθήνα, 1997
- ▶ Ευγενία Φακίνου, *Ελληνικό Πανόραμα. Πολιτισμός – Ιστορία – Φύση*, Κέδρος, Αθήνα, 1995
- ▶ *Περιηγήσεις με την «Ημερησία»*: Ταξίδι – Ιστορία – Περιβάλλον – Πεζοπορία – Γαστρονομία – Χάρτες – Χρήσιμες Πληροφορίες, Εφημερίδα *Ημερησία*

Ιστοσελίδες

<http://www.imerissia.gr>

ΕΝΟΤΗΤΑ 19 – Τα μάθατε τα νέα;

Ενδεικτική διάρκεια: 10-12 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Εξοικείωση με αφηγηματικά κείμενα ειδησεογραφικού τύπου
- Παραγωγή αφηγηματικών κειμένων
- Διάκριση του -ι των ουδετέρων από το -οι των αρσενικών και το -η των θηλυκών ουσιαστικών
- Μεγεθυντικά και υποκοριστικά
- Σύνθετες λέξεις
- Δημιουργία μετοχών
- Κλίση ρημάτων β' συζυγίας
- Κλίση επιθέτων σε -ος, -η, -ο

Προοργανωτής - 1 Ο προοργανωτής και οι ερωτήσεις που έπονται έχουν ως στόχο να εξοικειώσουν τα παιδιά με τους σύγχρονους ταχύτερους τρόπους μετάδοσης της πληροφορίας (φαξ, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, κινητό τηλέφωνο κτλ.). Μπορεί να γίνει ειδική μνεία στην ιστορία της τυπογραφίας και στην επίδρασή της στο σύγχρονο πολιτισμό, και να οργανωθεί επίσκεψη σε ένα τυπογραφείο ή στα γραφεία μιας εφημερίδας ως δραστηριότητα εκτός τάξης. Θα είχε νόημα επίσης να ζητηθεί από τα

παιδιά να συγκεντρώσουν πληροφορίες από τον περιπετάρ της γειτονιάς τους σχετικά με την κυκλοφορία των εφημερίδων (πότε φτάνουν, με ποιο τρόπο κτλ.). Το κείμενο «Απελευθέρωση πουλιών» προσφέρεται για ανάγνωση και κατανόηση στην τάξη.

2 Το κείμενο «Νεαροί μαθητές αναλαμβάνουν δράση!» (ειδησεογραφικό κείμενο) δίνει την αφορμή για να συμπληρώσουν τα παιδιά το κλιτικό παράδειγμα των επιθέτων σε -ος, -η, -ο, στο οποίο εξασκούνται περαιτέρω με την **άσκηση 1** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.). Αν υπάρχει χρόνος, μπορεί να γίνει συζήτηση στην τάξη σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος, με αφορμή το θέμα αυτής και της προηγούμενης υποενότητας.

3 Με το κείμενο «Άσκηση για περίπτωση πυρκαγιάς» τα παιδιά **εξοικειώνονται με τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του ειδησεογραφικού κειμένου**, που αποτελεί ένα είδος αφηγηματικού κειμένου. Με τη βοήθεια των ερωτήσεων που ακολουθούν αφενός οδηγούνται στην κατανόηση του κειμένου και αφετέρου συνειδητοποιούν, και με τη σχετική καθοδήγηση του εκπαιδευτικού, ότι σε κάθε ειδησεογραφικό κείμενο πρέπει οπωσδήποτε να δίνονται οι πληροφορίες για το τι έγινε, πού και πότε. Έπειτα καλούνται να γίνουν οι ίδιοι «δημοσιογράφοι» στην τάξη καταγράφοντας ένα γεγονός που έκριναν σημαντικό. Αυτό θα μπορούσε να γίνει ατομικά ή ομαδικά. Θα ήταν χρήσιμο εδώ να διαβαστούν στην τάξη, αν όχι όλα, όσο το δυνατόν περισσότερα ρεπορτάζ των παιδιών και να σχολιαστεί κάθε φορά το γεγονός που επιλέχθηκε να παρουσιαστεί, κατά πόσο το ρεπορτάζ απαντά στα παραπάνω ερωτήματα κτλ. Τα ρεπορτάζ των παιδιών μπορούν να αναρτηθούν στη σχολική αίθουσα ή να επιλεχθούν κάποια από αυτά για την εφημερίδα του σχολείου ή της τάξης, αν υπάρχει. Επίσης, ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να επεξεργαστεί το κείμενο και ως προς τη θεματική του, δηλαδή την αντιμετώπιση ενός έκτακτου περιστατικού, τη χρησιμότητα των ασκήσεων ετοιμότητας και την υπεύθυνη στάση που πρέπει να επιδεικνύει ο κάθε μαθητής σε τέτοιες καταστάσεις.

4 Ο διάλογος της Βάγιας με τη Χαρά αποτελεί αφορμή για συζήτηση σχετικά με τις σύνθετες λέξεις. Οι **ασκήσεις 2** και

3 του Τ.Ε. εξασκούν τα παιδιά στο σχηματισμό σύνθετων λέξεων και μεγεθυντικών και υποκοριστικών, αντίστοιχα. Η **άσκηση**

4 του Τ.Ε. είναι μια **άσκηση ορθογραφίας**, με την οποία επιδιώκεται να εντοπίσουν τα παιδιά τη λανθασμένη γραφή λέξεων και έτσι να συνειδητοποιήσουν τη διάκριση του -οι του πληθυντικού αριθμού των αρσενικών ουσιαστικών από το -η του ενικού των θηλυκών ουσιαστικών και από το -ι του ενικού των ουδέτερων ουσιαστικών.

5 Το ποίημα «Το φεγγαράκι χαρταετός» δίνει το έναυσμα για παρατήρηση της κλίσης των ρημάτων της β΄ συζυγίας, αλλά μπορεί επίσης να ζητηθεί από τα παιδιά να μάθουν να το απαγγέλλουν. Προκειμένου να διακρίνουν τα παιδιά τα ρήματα που κλίνονται όπως το «αγαπώ» από τα ρήματα που κλίνονται όπως το «μπορώ», ο εκπαιδευτικός μπορεί να τα προτρέψει να συγκρίνουν το δεύτερο πρόσωπο του ενικού αριθμού.

6 Η υποενότητα 6 και η **άσκηση 5** ασχολούνται με τον ορισμό, το σχηματισμό και τη χρήση των μετοχών. Η Βάγια υπενθυμίζει στα παιδιά ότι υπάρχουν και άλλες λέξεις που δηλώνουν τρόπο, τις οποίες έχουν επεξεργαστεί σε προηγούμενες ενότητες (τροπικά επιρρήματα). Ο εκπαιδευτικός, ανάλογα με το επίπεδο της τάξης του, θα κρίνει κατά πόσο θα χρησιμοποιήσει την προτεινόμενη μεταγλώσσα (μετοχή, κατάληξη κτλ.) για να εξηγήσει πώς σχηματίζονται οι μετοχές. Τέλος, η **άσκηση 6** εξασκεί τα παιδιά στο κλιτικό παράδειγμα των ρημάτων της β΄ συζυγίας.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής			
1			2 ώρες
2 3	T.E. 1		3 ώρες
4	T.E. 2 3 4		2 ώρες
5 6	T.E. 5 6	P.A.	3 ώρες
Ανθολόγιο			2 ώρες
Σοφία Ζαραμπούκα, <i>Ο κύριος Μπεν, η Μου και τα σκουπίδια</i>			

Βλέπε επίσης...

- Φ. Βίβιαν, Κ. Ρος, *Η ιστορία της γραφής*, Καστανιώτης, Αθήνα
- Φ. Μπαντιμαρούδης, *Σύντομη ιστορία της επικοινωνίας*, Παρατηρητής, 2001
- Σειρά «Αυτόπτης μάρτυρας», *Ιστορία της γραφής*, Ερευνητές
- Σειρά «Ας πάμε», *Πάμε στο τηλεοπτικό στούντιο*, Μαλλιάρης-Παιδεία
- Η. Steve, *Φτιάχνω το δικό μου ραδιόφωνο. Οι τηλεπικοινωνίες από τα σήματα καπνού μέχρι το Internet*, Σαββάλας

Ιστοσελίδες

- <http://3gym-serron.ser.sch.gr/library/papyros.htm>
- http://www.tmth.edu.gr/el/kiosks/typography/history/typo_h4.html
- http://www.tmth.edu.gr/el/kiosks/typography/technology/typo_t4.html
- <http://sfr.ee.teiath.gr/historia/historia/selida313.htm>
- <http://sfr.ee.teiath.gr/historia/historia/selida313.htm>

ΕΝΟΤΗΤΑ 20 – Ποιος είναι; Τι κάνει;

Ενδεικτική διάρκεια: 9-11 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Αναζήτηση πληροφοριών σε επίσημα έγγραφα
- Παρουσίαση της ταυτότητας κάποιου
- Παροχή πληροφοριών σε τρίτο
- Παρατατικός χρόνος ρημάτων
- Τα επαγγέλματα
- Ρήματα που τελειώνουν σε -ώνω και -εύω

Προοργανωτής- 1 Ο **προοργανωτής** και η υποεπέντητα **1** δίνουν στους μαθητές την ευκαιρία να παρατηρήσουν διαφορετικούς τύπους επίσημων εγγράφων (π.χ. αστυνομική ταυτότητα και δελτίο εθελοντή αιμοδότη), όπως επίσης άλλου είδους ταυτότητες (π.χ. ταυτότητα ζώου), να δουν τι στοιχεία περιλαμβάνουν (π.χ. όνομα, διεύθυνση κτλ.) και να συνειδητοποιήσουν τη χρησιμότητά τους. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να φέρει στην τάξη και άλλο αυθεντικό υλικό (μαθητική ταυτότητα, διαβατήριο, κάρτα βιβλιοθήκης κτλ.) και να βάλει τα παιδιά να συγκρίνουν τα διαφορετικά είδη «εγγράφων», προκειμένου να εντοπίσουν ομοιότητες ή διαφορές στη χρήση τους. Επίσης, θα ήταν σκόπιμο ο εκπαιδευτικός να κάνει τα παιδιά να προβληματιστούν για το ρόλο της φωτογραφίας σε ταυτότητες, διαβατήρια, κάρτες ή για τη συχνή χρήση του λατινικού αλφάβητου. Το υλικό του **προοργανωτή** προσφέρεται επίσης για αναζήτηση συγκεκριμένων πληροφοριών (π.χ. ποιος εξέδωσε την ταυτότητα, ποιος είναι ο κάτοχός της κτλ.). Η **άσκηση 1** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.) εξοικειώνει τα παιδιά με ένα ακόμη επίσημο έγγραφο, το διαβατήριο, και η **άσκηση 2** τα παροτρύνει να φτιάξουν τη δική τους ταυτότητα.

2 Το κείμενο «Η χελώνα καρέτα καρέτα» προσφέρεται για επεξεργασία στην τάξη. Πέρα από τις ερωτήσεις κατανόησης, ο εκπαιδευτικός μπορεί να στρέψει τη συζήτηση γύρω από ζητήματα περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, όπως η προστασία ζώων υπό εξαφάνιση, η επιθυμητή στάση των ανθρώπων απέναντι στη φύση, η συνύπαρξη του ανθρώπου με τα ζώα στο φυσικό περιβάλλον κτλ. Ταυτόχρονα, τα παιδιά μαθαίνουν να βρίσκουν **συνώνυμα** μιας λέξης με βάση τα συμφραζόμενα. Η **άσκηση 3** του Τ.Ε. καλεί τα παιδιά να αξιοποιήσουν τα στοιχεία της ταυτότητας ενός ζώου, για να φτιάξουν ένα κείμενο για την εφημερίδα.

3 4 Από την έννοια της εξαφάνισης των ζώων περνούμε στην έννοια της εξαφάνισης των επαγγελμάτων. Εδώ τα παιδιά, με αφορμή ένα επάγγελμα που δεν υπάρχει πια, παρατηρούν τη μορφή μιας συνέντευξης και στη συνέχεια καλούνται να πάρουν και τα ίδια συνέντευξη από κάποιον. Ταυτόχρονα, πρέπει να κατανοήσουν το περιεχόμενο του κειμένου, προκειμένου να απαντήσουν στις ερωτήσεις που ακολουθούν. Η συνέντευξη αυτή και το ποίημα «Ο παγοπώλης» αποτελούν καλή αφορμή, ώστε να γίνει συζήτηση στην τάξη για επαγγέλματα που έχουν χαθεί ή εξαφανίζονται σιγά σιγά, να αναζητηθεί ο λόγος που κάτι τέτοιο συμβαίνει, αλλά και τι σημαίνει αυτό για τη ζωή ορισμένων ανθρώπων από άποψη κοινωνική, οικονομική, συναισθηματική κτλ. Ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να προτείνει ένα παιχνίδι ρόλου, ούτως ώστε τα παιδιά να κατανοήσουν εμπειρικά και όχι θεωρητικά όλες τις παραπάνω παραμέτρους. Με τη δραστηριότητα που προτείνεται τα παιδιά εξασκούνται στη δημιουργία ερωτήσεων, προκειμένου να πάρουν μια συνέντευξη. Μέσω αυτής της δραστηριότητας το σχολείο συνδέεται με την πραγματική ζωή και οι μαθητές αποκτούν κοινωνικές δεξιότητες. Οι **ασκήσεις 4**, **5** και **6** του Τ.Ε. είναι ασκήσεις λεξιλογίου, που έχουν ως θεματική ονόματα επαγγελμάτων. Με αφορμή τις ασκήσεις αυτές ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να δώσει το λόγο στους μαθητές, για να πει καθένας τι θα ήθελε να γίνει όταν μεγαλώσει, γιατί κτλ.

5 6 Εδώ τα παιδιά καλούνται να συμπληρώσουν το κλιτικό παράδειγμα του παρατατικού χρόνου των ρημάτων της α' και της β' συζυγίας με τη βοήθεια των τύπων που υπάρχουν στο κείμενο της συνέντευξης. Το ποίημα «Δουλειές» του Βασίλη Ρώτα προσφέρεται για ανάγνωση στην τάξη και αποτελεί συγχρόνως αφορμή για περαιτέρω συζήτηση σχετικά με επαγγέλματα που χάνονται. Οι **ασκήσεις 7**, **10** και **11** αφορούν το σχηματισμό και τη χρήση του παρατατικού. Οι **ασκήσεις 8** και **9** του Τ.Ε. εξασκούν τους μαθητές στην **ορθογραφία**, στο σχηματισμό και στη διάκριση ρημάτων που λήγουν σε -ώνω και σε -εύω.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής 1	Τ.Ε. 1 2	2 ώρες
2	Τ.Ε. 3	2 ώρες
3 4	Τ.Ε. 4 5 6	3 ώρες
5 6	Τ.Ε. 7 8 9 10 11 Π.Α.	2 ώρες
Ανθολόγιο Βαγγέλης Ηλιόπουλος, <i>Ο τελευταίος ιπτόκαμπος</i>		2 ώρες

Βλέπε επίσης....

- ▶ C. Busquets, *Μαθαίνω τα επαγγέλματα*, Μίνως, 2002
- ▶ Χρήστος Μπουλώτης, *Η χελωνίτσα Καρέττα- Καρέττα και το παλιό Φολκσβάγκεν*, Παπαδόπουλος, 1995
- ▶ Εν. Στρατουδάκης, Κ. Ανδρικόπουλος, Α. Βαρβαρίγου, Μ. Παπαγιανοπούλου, *Επαγγέλματα που χάνονται*, Έκδοση 2ου Γυμνασίου Αιγίου, 2002-2003
- ▶ Απόστολος Χαρίσης, *Επαγγέλματα που χάνονται*, Δημιουργία
- ▶ Σοφία Χατζηκοκολάκη, *Επαγγέλματα παλιά που δεν υπάρχουν πια*, Κέδρος, Αθήνα
- ▶ *Ζώα που κινδυνεύουν μας περιγράφουν τη ζωή τους*, Πατάκης, Αθήνα, 2005

Ιστοσελίδες

<http://2gym-aigiou.ach.sch.gr/Arthra-Peridiko2-2002-2003.htm>

ΕΝΟΤΗΤΑ 21 – Χρήσιμες οδηγίες

Ενδεικτική διάρκεια: 8-10 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Εξοικείωση με κείμενα κατευθυντικού λόγου (οδηγίες, συνταγές, προσευχές)
- Παραγωγή αντίστοιχων κειμένων (προφορικά και γραπτά)
- Λέξεις για φρούτα και λαχανικά

Ο **προοργανωτής** και οι ερωτήσεις που έπονται αποτελούν αφορμή, ώστε τα παιδιά να παρατηρήσουν τα **χαρακτηριστικά του κατευθυντικού λόγου** στη συγκεκριμένη περίπτωση οδηγίων κατασκευής (π.χ. αρχικά παρουσιάζονται τα απαιτούμενα υλικά και έπειτα τα στάδια κατασκευής, υπάρχει σύντομη διατύπωση, κτλ.). Ταυτόχρονα εισάγει τους μαθητές στη θεματική της ενότητας, που είναι το Πάσχα.

1 Τα κείμενα εδώ προσφέρονται για ανάγνωση και επεξεργασία στην τάξη και αποτελούν αφορμή, ώστε τα παιδιά να συζητήσουν για πασχαλινά έθιμα του τόπου από τον οποίο κατάγονται ή να αναζητήσουν σε διάφορες πηγές πληροφορίες για χαρακτηριστικά πασχαλινά έθιμα ανά τον κόσμο.

2 3 4 5 6 Οι ιδέες και οι σχετικές οδηγίες για κατασκευές που δίνονται σε όλες αυτές τις υποενότητες προσφέρονται ως κείμενα για κατανόηση. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να καθοδηγήσει τα παιδιά με τέτοιο τρόπο, ώστε να κατανοήσουν σταδιακά τα **μορφολογικά χαρακτηριστικά ενός κατευθυντικού κειμένου** (σύντομες φράσεις με προστακτική ή υποτακτική, τοποθετημένες σε συγκεκριμένη σειρά). Αυτό μπορεί να γίνει είτε με τα ίδια τα κείμενα της ενότητας είτε με πραγματικό αντίστοιχο υλικό, όπως προτείνεται και στην υποενότητα **4**, όπου ουσιαστικά εξασκούνται στην παροχή πληροφοριών προφορικά. Ταυτόχρονα, τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα στην υποενότητα **5** να παρατηρήσουν τη χρήση της προστακτικής, την οποία επεξεργάζονται διαισθητικά. Στο σημείο αυτό γίνονται οι **ασκήσεις 1, 2, 3 και 4**, που εξασκούν την ικανότητα των παιδιών να κατανοούν εντολές-οδηγίες και τα βοηθούν να παρατηρήσουν τη δομή αντίστοιχων προτάσεων.

7 Το ποίημα της υποενότητας αυτής αποτελεί τη λογοτεχνική εκδοχή μιας συνταγής. Η **άσκηση 5** του Τ.Ε. όπως και η **άσκηση 7** είναι ασκήσεις αναδόμησης λέξεων, οι οποίες αρέσουν στα παιδιά, ενώ η **άσκηση 6** είναι άσκηση ταξινόμησης λέξεων σε ομοειδείς κατηγορίες.

8 9 Εδώ τα παιδιά διαβάζουν ένα πεζό και ένα ποίημα που συνδέονται με τη θεματική της ενότητας, το Πάσχα. Τα παιδιά μπορούν να διαβάσουν το ποίημα στην τάξη και να μάθουν να το απαγγέλλουν απέξω.

10 Το ποίημα εδώ φέρνει τα παιδιά σε επαφή με μια άλλη μορφή κατευθυντικού λόγου, αυτή της προσευχής. Θα είχε νόημα τα παιδιά να συγκρίνουν την προσευχή με άλλες μορφές κατευθυντικού λόγου που επεξεργάστηκαν προηγουμένως, ώστε να βρουν ομοιότητες (π.χ. χρήση προστακτικής/υποτακτικής) και διαφορές (μη έμμετρο - έμμετρο κείμενο κτλ.).

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής	
1	2 ώρες
2 3 4	1 ώρα
5 6 Τ.Ε. 1 2 3 4	2 ώρες
7 Τ.Ε. 5 6 7	1 ώρα
8 9 10 Π.Α.	2 ώρες
Ανθολόγιο Προσευχές Χάρης Σακελλαρίου, <i>Ήρθε η Πασχαλιά</i>	2 ώρες

Βλέπε επίσης...

- ▶ Μ. Kohl, J. Potter, *Τέχνη και κουλτούρα απ' όλο τον κόσμο*, Σαββάλας, Αθήνα
- ▶ Γ. Λανγκρόιτερ, *Τρεις μικροί μάγιστροι*, Ψυχογιός, Αθήνα
- ▶ Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, *Πασχαλινά διηγήματα*

Ιστοσελίδες για πασχαλινά έθνη

<http://www.plefsis.gr/pasxa.htm>

<http://www.gnto.gr>

<http://users.otenet.gr/~topeiros/pasxa>

<http://www.haef.gr/chilias/greek/giortes/easter/easter.html>

<http://www2.cytanet.com.cy/klimakio/glossa.htm>

<http://www.thranio.gr>

<http://www.jeannepasero.com/easter5.html>

ΕΝΟΤΗΤΑ 22 – Πώς γίνεται; Πώς παίζεται;

Ενδεικτική διάρκεια: 7-9 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Κατανόηση προφορικών και γραπτών οδηγιών
- Παροχή προφορικών και γραπτών οδηγιών
- Αόριστος χρόνος ρημάτων της α' συζυγίας
- Διάκριση μεταξύ των *της*, *τις* και *στις*
- Σύνδεση προτάσεων με το «και»

Ο **προοργανωτής** δίνει την ευκαιρία στα παιδιά: α) να εισαχθούν με το ποίημα «Η βαβυλωνία» στη θεματική των παιχνιδιών, να συζητήσουν για τα παλιά παιχνίδια, να παραγάγουν προφορικά κατευθυντικό λόγο (πώς παίζονται), και β) να παρατηρήσουν σε εικόνες τα διαφορετικά στάδια κατασκευής ενός παιχνιδιού και έπειτα να διατυπώσουν για την κάθε εικόνα μια φράση-οδηγία. **Το κυρίαρχο είδος λόγου που πραγματεύεται η ενότητα είναι και εδώ ο κατευθυντικός λόγος.**

1 Οι οδηγίες κατασκευής που παρουσιάζονται στην υποενότητα **1** προσφέρονται για ανάγνωση και επεξεργασία στην τάξη. Υπάρχουν δύο τρόποι για να αξιολογηθεί κατά πόσο τα παιδιά κατανόησαν το περιεχόμενο του κειμένου: ο ένας είναι να τους ζητηθεί να κατασκευάσουν τα λαγουδάκια και ο άλλος είναι οι ερωτήσεις πολλαπλής κατανόησης που ακολουθούν. Επίσης, τα παιδιά μπορούν, αν θέλουν, να κατασκευάσουν στο σπίτι τους παιχνίδια από χαρτί, που θα φέρουν την επομένη στην τάξη και θα εξηγήσουν στους συμμαθητές τους πώς τα έφτιαξαν. Οι **ασκήσεις 1** και **2** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.) εξασκούν τα παιδιά στην κατανόηση οδηγιών. Η **άσκηση 3** είναι άσκηση **ορθογραφίας** και βοηθά τα παιδιά να διακρίνουν στην πράξη το **της** από το **τις** και από το **στις**. Το ποίημα της Ρ. Καραθαίου διατυπώνει με παιγνιώδη τρόπο το σχετικό κανόνα. Τα παιδιά μπορούν να το διαβάσουν και να το μάθουν απέξω. Η δραστηριότητα εκτός σχολικού εγχειριδίου μπορεί να ενταχτεί στο πλαίσιο ενός σχεδίου εργασίας.

2 Στο σημείο αυτό δίνεται στα παιδιά ένα κείμενο προς επεξεργασία σχετικό με τη θεματική των παιχνιδιών. Το κείμενο μπορεί να διαβαστεί στην τάξη. Οι ερωτήσεις που ακολουθούν οδηγούν τα παιδιά σε σύγκριση των παιδικών παιχνιδιών άλλοτε και τώρα καθώς και σε συζήτηση για τον ελεύθερο χρόνο και την κατάχρηση της τηλεόρασης ως μέσου ψυχαγωγίας. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επεκταθεί σε αυτή τη συζήτηση, αν το θεωρεί σκόπιμο. Η τελευταία ερώτηση αποτελεί αφορμή για περαιτέρω επεξεργασία.

3 Οι όροι συμμετοχής στο διαγωνισμό κολάζ εξοικειώνουν τα παιδιά με μια άλλη περίπτωση όπου χρησιμοποιείται κατευθυντικός λόγος. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να παροτρύνει τα παιδιά να φτιάξουν (ατομικά ή ομαδικά) ένα τέτοιο κολάζ και στη συνέχεια να το εκθέσουν σε κάποιο κοινό χώρο στο σχολείο. Μάλιστα, μπορεί να διοργανωθεί ψηφοφορία όλου του σχολείου (ή της τάξης), για να αναδειχτεί το καλύτερο κολάζ. Η **άσκηση 4** του Τ.Ε. είναι μια έμμεση **άσκηση ορθογραφίας**, η οποία ζητά από τα παιδιά να ανακαλύψουν κρυμμένες ονομασίες πόλεων της Ελλάδας. Για να βοηθηθούν τα παιδιά σε αυτή την αναζήτηση, τους δίνεται το πρώτο γράμμα της κάθε πόλης. Κατά την εκτέλεση της άσκησης, μπορεί να σηκώνεται όποιο παιδί θέλει και να δείχνει πάνω στο χάρτη της Ελλάδας πού βρίσκεται η κάθε πόλη που περιλαμβάνεται στην άσκηση.

4 Το κείμενο «Τα χρωματιστά μολύβια» προσφέρεται για επεξεργασία στην τάξη. Ταυτόχρονα οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν **τους τύπους του αορίστου** που υπάρχουν στο κείμενο και να συμπληρώσουν το κλιτικό παράδειγμα των ρημάτων που ακολουθεί. Θα ήταν σκόπιμο ο εκπαιδευτικός να κάνει τα παιδιά να παρατηρήσουν στον πίνακα το -ο που χαρακτηρίζει τον αόριστο (έχασα), καθώς και τις καταλήξεις του, που είναι ίδιες με αυτές του παρατατικού. Τα παιδιά εξασκούνται περισσότερο στο σχηματισμό του αορίστου με τις **ασκήσεις 5** και **6** του Τ.Ε.

5 Το κείμενο «Η μικρή Ελένη» εξοικειώνει τα παιδιά με μια άλλη μορφή κατευθυντικού λόγου, τους κανόνες παιχνιδιού. Τα παιδιά μπορούν να επεξεργαστούν το κείμενο στην τάξη ή εναλλακτικά στην αυλή του σχολείου και, αντί να απαντήσουν στις

ερωτήσεις κατανόησης, να προσπαθήσουν να παίξουν το παιχνίδι. Με αφορμή αυτό το παιχνίδι ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να ρωτήσουν μεγαλύτερα αδέρφια, γονείς ή παππούδες για παιχνίδια που οι τελευταίοι έπαιζαν στις γειτονίες και έχουν χαθεί, και να τα συγκεντρώσουν σε ένα συλλογικό τόμο. Εναλλακτικά, τα παιδιά μπορούν να εξηγήσουν τους κανόνες του κάθε παιχνιδιού στην τάξη. Μια εξαιρετικά πρωτότυπη ιδέα (ιδιαίτερα στα μεγάλα αστικά κέντρα) θα ήταν να διοργανώσει το σχολείο μια εκδήλωση ανοιχτή σε όλους, όπου παιδιά της περιοχής, σε συνεργασία με γονείς και παππούδες, θα μπορούσαν να παίξουν παλιά παιχνίδια ή παιχνίδια που έχουν εξαφανιστεί. Σε τάξεις όπου υπάρχουν παιδιά διαφορετικής εθνικής προέλευσης θα είχε ενδιαφέρον να γίνει μια σύγκριση ανάμεσα στα παραδοσιακά παιχνίδια στις διάφορες χώρες και να αναζητηθούν ομοιότητες και διαφορές. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται και ένα είδος σύνδεσης ανάμεσα στο σχολείο και στην οικογένεια.

6 Ο στόχος εδώ είναι να κατανοήσουν τα παιδιά τη διαδικασία ένωσης δύο προτάσεων σε μία. Είναι σκόπιμο ο εκπαιδευτικός να επισημάνει στα παιδιά ότι αυτό που είναι κοινό στις δύο απλές προτάσεις (υποκείμενο) δεν επαναλαμβάνεται δύο φορές στη νέα σύνθετη πρόταση.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής		
1	Τ.Ε. 1 2 3	2 ώρες
2 3	Τ.Ε. 4	2 ώρες
4	Τ.Ε. 5 6	1 ώρα
5 6	Π.Α.	2 ώρες
Ανθολόγιο Ντίνα Χατζηνικολάου, <i>Τα παιχνίδια του αγέρα</i>		2 ώρες

Βλέπε επίσης...

- ▶ Α. Ανατολίτης, *Από τα παραδοσιακά μας παιχνίδια*, Ατλαντίς, 1994
- ▶ Ζωή Βαλάση, *Σχολείο παιχνιδιών*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997
- ▶ Θ. Γούπος, Π. Μουρατίδου, *Γύρω-γύρω όλοι, 18 παραδοσιακά ελληνικά ομαδικά παιχνίδια*, Καμπάνα, 1999
- ▶ Θ. Γούπος, Π. Παλαιολόγου, *Α μπε μπα μπλομ, 18 παραδοσιακά ελληνικά ομαδικά παιχνίδια*, Καμπάνα, 2000
- ▶ Γυναικεΐα Λογοτεχνική Συντροφιά, *Παίζουμε;*, Αστήρ, 2005
- ▶ Χ. Λάζος, *Παίζοντας στο χρόνο. Αρχαία ελληνικά και βυζαντινά παιχνίδια*, Αίολος
- ▶ Β. Τάκης, *Αγραφιώτικα παραδοσιακά παιχνίδια*, 2002
- ▶ Δημοτικό Σχολείο Σφακιωτών, Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, *Φτου ξελε-φετερί! Παλιά αγαπημένα παιχνίδια* (επιμέλεια Α. Παπαδόπουλος), 2001
- ▶ *Το μεγάλο βιβλίο των παιχνιδιών*, Άγκυρα

Ιστοσελίδες

http://athlitikipoed.tripod.com/paradosiaka_pexnidia.htm

http://3lyk-polichn.thess.sch.gr/Olympiaki_paedia/paixnidia/paixnidia.htm

ΕΝΟΤΗΤΑ 23 – Για να γελάσουμε...

Ενδεικτική διάρκεια: 8-10 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Εξοικείωση με χιουμοριστικά κείμενα και τρόπους παραγωγής του αστείου
- Παραγωγή χιουμοριστικών κειμένων
- Κατανόηση και σύνταξη πίνακα περιεχομένων
- Επίθετα σε -ινος, -ικος και -ιμος
- Απαγγελία ποιημάτων
- Λογοπαίγνια και παγιωμένες εκφράσεις

Ο **προοργανωτής** έχει ως στόχο να **παρατηρήσουν τα παιδιά χιουμοριστικά κείμενα και τρόπους παραγωγής του αστείου**. Οι ερωτήσεις που συνοδεύουν τα δύο κείμενα (ποιήμα και ανέκδοτο) οδηγούν τα παιδιά αφενός στον εντοπισμό του κοινού στοιχείου τους (και τα δυο προκαλούν γέλιο) και αφετέρου στην επεξεργασία επί μέρους χιουμοριστικών στοιχείων τους (στα «Παιχνιδόγελα» το γέλιο παράγεται από την πολυσημία, ενώ στο ανέκδοτο από την παράδοξη, μη αναμενόμενη απάντηση του παιδιού).

1 Το κείμενο του Τζάνι Ροντάρι βασίζεται σε έναν κλασικό τρόπο παραγωγής του αστείου στην παιδική λογοτεχνία, το λάθος. Η αναφορά του στο γνωστό παραμύθι της Κοκκινόσκουφίτσας βοηθά τα παιδιά να κατανοήσουν πώς το λάθος προκαλεί γέλιο, όπως επίσης τα βοηθά γενικότερα στην απομυθοποίηση του λάθους, κάτι που είναι ιδιαίτερα χρήσιμο σύμφωνα με τη σύγχρονη αντίληψη της διδακτικής, η οποία προτείνει την αξιοποίηση του λάθους στο πλαίσιο της διδακτικής πράξης. Με τις

ασκήσεις 1 και **2** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.) τα παιδιά εξασκούνται στην παραγωγή, με βοήθεια, αστείων ιστοριών. Οι ασκήσεις αυτές ή άλλες αντίστοιχες μπορούν να δουλευτούν και ανά ομάδες στην τάξη. Η δραστηριότητα που μπορεί να ακολουθηθεί τις ασκήσεις του Τ.Ε. έχει ως στόχο να οδηγήσει τα παιδιά στην παραγωγή «ανάποδων» παραμυθιών και να καλλιεργήσει τον προφορικό και το γραπτό λόγο τους, αλλά και τη φαντασία τους.

2 Στόχος της υποενότητας είναι να δείξει τη διαχρονικότητα του χιούμορ και να προετοιμάσει τα παιδιά για το κείμενο του Καραγκιόζη που ακολουθεί. Οι πληροφορίες που δίνονται εδώ μπορεί να διαβαστούν από τα παιδιά και στη συνέχεια να γίνει συζήτηση στην τάξη για τον Αριστοφάνη και το έργο του ή για τον Καραγκιόζη και το θέατρο σκιών. Ο εκπαιδευτικός μπορεί, αν το επιθυμεί, να αφιερώσει χρόνο στην τάξη, για να προβάλει βιντεοσκοπημένες παιδικές παραστάσεις με έργα του Αριστοφάνη ή με παραστάσεις Καραγκιόζη. Θα ήταν ενδιαφέρον, εφόσον υπάρχει αυτή η δυνατότητα, τα παιδιά να παρακολουθήσουν και μια πραγματική παράσταση Καραγκιόζη ή να φτιάξουν τα ίδια μια αντίστοιχη παράσταση στην τάξη.

3 Με την επεξεργασία του αποσπάσματος από τον Καραγκιόζη τα παιδιά βλέπουν έναν ακόμη τρόπο παραγωγής του αστείου. Ο διάλογος μπορεί να δραματοποιηθεί στην τάξη. Η υποενότητα αυτή αποτελεί αφορμή για ενασχόληση με το θέατρο σκιών (φιγούρες, τρόπος παιξίματος κ.λπ.) και προσφέρεται για εικαστικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης. Με την **άσκηση 3** του Τ.Ε. τα παιδιά διασκεδάζουν μαθαίνοντας ταυτόχρονα να χρησιμοποιούν τη **διαίσθησή** τους και να κάνουν **υποθέσεις, για να κατανοήσουν ένα ελλειπτικό κείμενο.**

4 Στο σημείο αυτό τα παιδιά καλούνται να επεξεργαστούν έναν πίνακα περιεχομένων. Η επεξεργασία συμπληρώνεται από τις **ασκήσεις 4** και **5** του Τ.Ε., που ζητούν από τα παιδιά να αντλήσουν πληροφορίες από έναν πίνακα περιεχομένων και να κατασκευάσουν με βοήθεια έναν τέτοιο πίνακα. Στην περίπτωση που υπάρχει εφημερίδα της τάξης, είναι ευκαιρία να κατασκευάσουν τα παιδιά έναν πραγματικό πίνακα περιεχομένων.

5 Εδώ τα παιδιά παρατηρούν πώς γράφονται τα επίθετα σε -ικός, -ινος και -ιμος. Με τις **ασκήσεις 6** και **7** του Τ.Ε. εξασκούνται επιπλέον, βρίσκοντας ποιο επίθετο παράγεται από ποιο ουσιαστικό. Ταυτόχρονα, το κείμενο της υποενότητας αυτής προσφέρεται για ανάγνωση στην τάξη.

6 Τα παιδιά μπορούν στη συνέχεια να διαβάσουν το ποίημα της υποενότητας **6** και με τη βοήθεια των ερωτήσεων να συνειδητοποιήσουν τι είναι αστείο (οι απροσδόκητοι συνδυασμοί των λέξεων) και γιατί, όπως επίσης να δημιουργήσουν τα ίδια φανταστικές λέξεις («παταπολιτεία» κ.λπ.) χρησιμοποιώντας τον ίδιο τρόπο παραγωγής του αστείου. Ο εκπαιδευτικός θα αποφασίσει αν τα παιδιά θα αντικαταστήσουν σε όλο το ποίημα τα «μακαρόνια» με τις «πατάτες» ή με κάτι άλλο, για να καταλάβουν το μηχανισμό παραγωγής του αστείου.

7 Η γελοιογραφία γενικά απαιτεί αφαιρετική σκέψη και πολλές υποθέσεις, για να γίνει κατανοητή. Συνήθως πρώτα γίνεται μια γρήγορη και έπειτα μια σε βάθος ανάγνωση. Για τους λόγους αυτούς έχει προταθεί εδώ για επεξεργασία μια απλή γελοιογραφία, που θα γίνει εύκολα κατανοητή από τα παιδιά. Θα μπορούσε μάλιστα να ζητηθεί από τα παιδιά να πουν αν έχουν δει άλλες γελοιογραφίες και πού, ή να σχεδιάσουν τα ίδια κάποια γελοιογραφία.

8 Εδώ τα παιδιά έρχονται σε επαφή με αρκετές παγιωμένες εκφράσεις, τις οποίες συναντούν στο πλαίσιο ενός νοηματικά αυτοτελούς κειμένου και καλούνται να αντιστοιχίσουν με τη σημασία τους με βάση τα συμφραζόμενα. Η **άσκηση 8** διαφέρει στο ότι δεν υπάρχει το κείμενο. Αν τα παιδιά δυσκολευτούν, ο εκπαιδευτικός μπορεί να προσθέσει προφορικά κάποιο νοηματικό πλαίσιο, που θα λειτουργήσει βοηθητικά. Τέλος, ζητείται από τα παιδιά να εντάξουν δύο από τις παγιωμένες εκφράσεις σε σχετικό νοηματικό πλαίσιο.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής			
1	Τ.Ε.	1 2	2 ώρες
2 3	Τ.Ε.	3	2 ώρες
4	Τ.Ε.	4 5	1 ώρα
5	Τ.Ε.	6 7	1 ώρα
6 7			1 ώρα
8	Τ.Ε.	8 Π.Α.	1 ώρα
Ανθολόγιο Ευγένιος Τριβιζάς, <i>Η πινεζοβροχή</i> , <i>Ο Μέγας Αλέξανδρος και το Καταραμένο Φίδι</i> Λιάνα Αρανίτου, <i>Η οδοντόβουρτσα</i> Γιώργος Σεφέρης, <i>Είτανε μια κοπέλα από τη Σάμο</i>			2 ώρες

Βλέπε επίσης...

- ▶ ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ, Εκπαιδευτικό υλικό για το θέατρο σκιών, Πρόγραμμα Μελέτη, Αθήνα, 1996.
  - ▶ Μένη Κανατσούλη, *Ο μεγάλος περίπατος του γέλιου*, Οδυσσέας, Αθήνα
  - ▶ Τζιάνι Ροντάρι, *Η γραμματική της φαντασίας*, Τεκμήριο, Αθήνα
  - ▶ Τζιάνι Ροντάρι, *Φλυαρίες ανάμεσα στον ουρανό και τη γη 1 & 2*, Τεκμήριο, Αθήνα
  - ▶ Ε. Σπαθάρης, *Θέατρο σκιών, Ο Καραγκιόζης πλοίαρχος*, Ακρίτας, Αθήνα
  - ▶ Ε. Σπαθάρης, *Θέατρο σκιών, Ο Καραγκιόζης μάεστρος*, Ακρίτας, Αθήνα
  - ▶ Ε. Σπαθάρης, *Θέατρο σκιών, Ο Καραγκιόζης ψαράς*, Ακρίτας, Αθήνα
  - ▶ Ε. Σπαθάρης, *Θέατρο σκιών, Ο γάμος του Καραγκιόζη*, Ακρίτας, Αθήνα
  - ▶ Ε. Σπαθάρης, *Θέατρο σκιών, Ο Μέγας Αλέξανδρος και το καταραμένο φίδι*, Ακρίτας, Αθήνα
  - ▶ Τα έργα του Ευγένιου Τριβιζά
- Ενδιαφέροντες ψηφιακοί δίσκοι – CDs**
Σταύρος Παπασταύρου, «Μίλα μου για μήλα», στίχοι Ευγ. Τριβιζάς, Σείριος

ΕΝΟΤΗΤΑ 24 – Να σου πω τι έμαθα;

Ενδεικτική διάρκεια: 6-8 διδακτικές ώρες

Στόχοι της ενότητας

- Χρήση της εγκυκλοπαίδειας
- Κατανόηση πληροφοριακών κειμένων
- Υπώνυμο και υπερώνυμο

Οι εικόνες του προοργανωτή και οι σχετικές ερωτήσεις έχουν ως στόχο να προκαλέσουν στα παιδιά ερωτήματα και να τους δώσουν το ερέθισμα, ώστε να διαβάσουν το εγκυκλοπαιδικό άρθρο της υποενότητας, για να απαντήσουν στα ερωτήματα αυτά.

1 2 Το κείμενο για το ουράνιο τόξο, το οποίο είναι αυξημένης δυσκολίας, μια και βρισκόμαστε πια στο τέλος της σχολικής χρονιάς, δίνει διάφορα πληροφοριακά στοιχεία σχετικά με τις ερωτήσεις του προοργανωτή. Λόγω της δυσκολίας του ενδεικνύται να διαβαστεί από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό. Η προσέγγιση του κειμένου δε θα πρέπει να αφορά τις άγνωστες λέξεις, αλλά το συνολικό περιεχόμενό του και τη διαισθητική του κατανόηση. Στόχος του εξάλλου, όπως και του κειμένου για το λύκο, δεν είναι να μάθουν τα παιδιά τι είναι το ουράνιο τόξο ή ποια τα χαρακτηριστικά του λύκου, αλλά να συνειδητοποιήσουν κάποια **γενικά χαρακτηριστικά ενός εγκυκλοπαιδικού άρθρου**, να αντιληφθούν τη χρησιμότητά του και να εξοικειωθούν με τη δομή μιας εγκυκλοπαίδειας. Για να μπορέσουν να διακρίνουν τη διαφορά του εγκυκλοπαιδικού άρθρου από τα άλλα είδη κειμένων, τους δίνεται το ποίημα για το ουράνιο τόξο, ώστε να αναζητήσουν ομοιότητες και διαφορές. Το κείμενο για το λύκο και οι ερωτήσεις που ακολουθούν αποτελούν ταυτόχρονα αφορμή για παραγωγή γραπτού κειμένου (ομαδική ή ατομική). Με την **άσκηση 1** του Τετραδίου Εργασιών (Τ.Ε.) τα παιδιά αφενός παρατηρούν τα χαρακτηριστικά ενός εγκυκλοπαιδικού κειμένου και αφετέρου βάζουν τις παραγράφους στη σωστή σειρά βασιζόμενα σε ενδείξεις συνοχής του κειμένου (π.χ. όμοιες λέξεις μεταξύ των παραγράφων, εκφράσεις που βοηθούν στη μετάβαση από τη μια παράγραφο στην άλλη κτλ.). Η σωστή σειρά των παραγράφων είναι: 2, 4, 1, 3, 5.

3 4 Με τις προτεινόμενες ασκήσεις καθώς και τις **ασκήσεις 2, 3 και 4** του Τ.Ε. τα παιδιά εξασκούνται έμμεσα στην αναζήτηση της σχέσης ανάμεσα στα υπερώνυμα (π.χ. λουλούδια) και στα υπώνυμα (π.χ. γιασεμί, τριαντάφυλλο κτλ.). Εννοείται ότι ο εκπαιδευτικός δε θα χρησιμοποιήσει τους όρους «υπώνυμο» και «υπερώνυμο». Για να εξηγήσει στα παιδιά τη λογική όλων αυτών των ασκήσεων, μπορεί να ξεκινήσει με προφορικά παραδείγματα στην τάξη όπως: «Θα σας λέω λέξεις και θα μου λέτε τι είναι. Αν σας πω “μπλούζα, παντελόνι, μπουφάν”, θα πρέπει να μου πείτε “ρούχα» κτλ.).

5 Στο σημείο αυτό οι μαθητές αποχαιρετούν τη σχολική χρονιά που πέρασε με μια ευχάριστη δραστηριότητα.

6 Με τα ποιήματα «Δε μ' ακούς;» της Μ. Λοϊζου και «Καλοκαίρι» του Χ. Σακελλαρίου τα παιδιά αποχαιρετούν το σχολείο. Τα ποιήματα αυτά προσφέρονται και για απαγγελία στην τάξη. Οι καλοκαιρινές εικόνες τους οδηγούν τα παιδιά σε συζήτηση σχετικά με το καλοκαίρι που έφτασε, και κλείνουν το βιβλίο της Β' Δημοτικού.

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου:

Προοργανωτής				
1 2	Τ.Ε.	1		3 ώρες
3 4	Τ.Ε.	2 3 4		1 ώρα
5 6	Π.Α.			2 ώρες
Ανθολόγιο				2 ώρες
Μάνος Κοντολέων, <i>Ο σπουργίτης και το ουράνιο τόξο</i>				
Γιάννης Ρίτσος, <i>Τα τζιτζίκια σήσανε χορό</i>				

Βλέπε επίσης...

- ▶ *Σχολική εγκυκλοπαίδεια*, 2001, Πατάκης-Oxford
- ▶ *Walt Disney, Ο θαυμαστός κόσμος των γνώσεων*
- ▶ *Η πρώτη μου εγκυκλοπαίδεια με το Γουίνι και τους φίλους του*, Μίνωας, Αθήνα, 2003
- ▶ *Η πρώτη μου επιστημονική εγκυκλοπαίδεια*, Σαββάλας, Αθήνα
- ▶ *Η πρώτη μου εγκυκλοπαίδεια Larousse*, Μεταίχμιο, Αθήνα
- ▶ Β. Μάστορη, *Πιάνεται το ουράνιο τόξο;*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- Βιβλία με... καλούς λύκους (για τη δραστηριότητα εκτός σχολικού εγχειριδίου)
- ▶ *Ζωή Βαλάση (μυφρ.)*, *Ο Πέτρος και ο λύκος*, Μίνωας, 1990

- ▶ Ph. Corentin, *Η δεσποινίς τρέξε αν θέλεις να σωθείς*, Παπαδόπουλος, Αθήνα, 1997
  - ▶ *Η κοκκινσκοουφίτσα*, Modern Times, 1999
  - ▶ Ν. Μαρμαρά-Δαγιόγλου, *Η Κοκκινσκοουφίτσα και ο τελευταίος λύκος*, Κέδρος, Αθήνα, 2002
  - ▶ Δ. Μήττα, *Ο χορτοφάγος λύκος*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
  - ▶ Π. Μπιέ, *Ένας καλλιερημένος λύκος*, Ζεβρόδειλος, Αθήνα, 1998
  - ▶ G. Pennart, *Ο λύκος ξαναγύρισε*, Παπαδόπουλος, Αθήνα, 1994
  - ▶ G. Pennart, *Ο Προκόπης και ο λύκος*, Παπαδόπουλος, 2002
  - ▶ G. Pennart, *Ένας καλόκαρδος λύκος*, Παπαδόπουλος, 1998
  - ▶ G. Pennart, *Γεύμα λύκων*, Παπαδόπουλος, 1999
  - ▶ Μάρα Παπαθανασοπούλου, *Έχω ράμματα για τη γούνα σου*, Πατάκης, Αθήνα, 2002
  - ▶ Ευγένιος Τριβιζάς, *Τα τρία μικρά λυκάκια*, Μίνωας, 1993
- Ενδιαφέροντες ψηφιακοί δίσκοι – CDs**
- ▶ Σεργκέι Προκόπιεφ, «Ο Πέτρος και ο λύκος, μουσικό παραμύθι» **Ιστοσελίδες...**
  - http://www.hellenic-schools.gr/pages/School_Newpapers
  - <http://arcturos.gr>
  - <http://21dm-patras.ach.sch.gr/programma.htm>

ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΟΡΩΝ

Ανωγλωσσική ικανότητα: Συνθέτει ικανότητα που αναλύεται: α) στο μηχανισμό αποκωδικοποίησης των γραπτών κειμένων (τεχνική πλευρά της ανόγωσης) και β) στην οικοδόμηση της νοητικής αναπαράστασης για το περιεχόμενο του κειμένου, δηλαδή στην κατανόησή του. Πρόκειται για μια ικανότητα που οικοδομείται σταδιακά και μέσα από συνεχή εξάσκηση.

Ανωγλωσσική ανέγερση: Γνωστική διαδικασία που επιτρέπει τη μεταφορά σε ένα καινούριο πλαίσιο μιας ήδη κατακτημένης γνώσης ή δεξιότητας. Σχετίζεται με τη μεταβίβαση της μάθησης.

Αξιολόγηση: Η απότιση της μαθησιακής διαδικασίας και των αποτελεσμάτων της. Η αξιολόγηση έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά ανάλογα με το ποιος τη διεξάγει, αν τα αποτελέσματα κρινονται μόνο από τη στάση του μαθητή ή αν συνδυαζομούνται και από τις επιλογές των διδασκόντων κτλ. Είναι δυνατό να υπάρχει αρχική αξιολόγηση, προκειμένου να διαπιστωθεί το επίπεδο της τάξης, να τεθούν οι κατάλληλοι στόχοι και να σχεδιαστεί η κατάλληλη διδασκαλία, διαμορφωτική αξιολόγηση, κατά την οποία παρακολουθείται η πορεία κατά τη μαθησιακή διαδικασία και, τέλος, τελική αξιολόγηση, για να διαπιστωθεί κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι της διδασκαλίας. Στην εποικοδομητική προσέγγιση της μάθησης και σε όλες τις ενεργητικές μεθόδους μάθησης η έμφαση δίνεται στη διαμορφωτική αξιολόγηση, που επιτρέπει την ανατροφοδότηση της διδακτικής πράξης.

Αποπαιγίωση: Η διαδικασία κατά την οποία μια παιγμιακή έκφραση (π.χ. Ένα μήλο την ημέρα το γιγάντο τον κάνει πέρα) επιδέχεται αλλαγές σε κάποιο από τα συστατικά της κυρίως για λόγους ακωπικότητας (π.χ. από τον τύπο: Δεκαεπτά νόμοι την ημέρα τον παλιό κάνουν πέρα).

Γλωσσική δομή: Οι παραδοσιακές (βλ. λήμμα) ή συνταγματικές (βλ. λήμμα) σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των γλωσσικών στοιχείων, δηλαδή των φθόγων, των μορφημάτων, των λέξεων κτλ. και αποτελούν τη δομή του γλωσσικού συστήματος (βλ. λήμμα).

Γλωσσικό σύστημα: Το γλωσσικό σύστημα αποτελείται από μια σειρά γλωσσικών στοιχείων (φθόγγοι, μορφήματα, λέξεις κτλ.) και τις παραδειγματικές (βλ. λήμμα) ή συνταγματικές (βλ. λήμμα) σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους. Έτσι, κάθε γλωσσικό σύστημα γίνεται αντιληπτό ως μέρος ενός οργανωμένου συνόλου, του οποίου η αξία προκύπτει από τις σχέσεις μέτα του οποίου ανών διαπλέκεται με άλλα στοιχεία.

Δίαιτες λέξεις: Λέξεις που γλώσσα μας έχει δανειστεί από άλλες γλώσσες. Οι λέξεις αυτές είναι άλλες προσαρμοσμένες στο κλιτικό μας σύστημα (π.χ. πινα, μπριζόλα) και άλλες όχι (π.χ. κομπιούτερ, ασσαντέ).

Διαθεματική προσέγγιση: Η αξιολόγηση στοιχείων και μεθόδων διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων κατά τη σε βάθος επεξεργασία ενός θέματος. Απαιτεί την εφαρμογή ενεργητικών μεθόδων μάθησης, αντίλει στοιχεία από τις κοινωνιολογικές θεωρίες μάθησης και αναπροσδιορίζει το ρόλο του εκπαιδευτικού. Κατά την εφαρμογή της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι διαμορφωτικός, εφόσον ο ίδιος ο μαθητής έχει ιδιαίτερα ενεργό ρόλο κατά τη μαθησιακή διαδικασία.

Διατύπωση υποθέσεων: Βασική γνωστική διαδικασία που διασφαλίζει σε

μεγάλο βαθμό την κατανόηση του λόγου (προφορικού και γραπτού) και μπορεί να εξασκηθεί συστηματικά μέσα από κατάλληλα επιλεγμένες ερωτησικές επεξεργασίες κειμένων και εικόνων.

Διαφοροποιημένη παιδαγωγική: Η διαφοροποιημένη παιδαγωγική είναι επικεντρωμένη στις διαδικασίες μάθησης, δηλαδή στους τρόπους με τους οποίους οι μαθηδώνι να διαφορετικά άτομα, και όχι στο αποτέλεσμα της μάθησης. Στόχος της είναι η διαμόρφωση ενός ευέλικτου πλαισίου που να επιτρέπει σε καθένα να χρησιμοποιεί τις δικές του μαθησιακές διαφορές, τους δικούς του τρόπους και στρατηγικές κατκτησης γνώσεων και απόκτησης δεξιοτήτων.

Εξστηροποιημένη διδασκαλία: Βλ. *Διαφοροποιημένη παιδαγωγική*.

Επαγωγική προσέγγιση: Προσέγγιση με βάση την οποία η παρατήρηση της πραγματικότητας μας οδηγεί στην κατανόηση των κανονικότητων και στη διατύπωση του γενικού κανόνα. Για παράδειγμα, τα παιδιά παρατηρούν παραδείγματα και εξάγουν το γραμματοτικό κανόνα.

(Ε)πιναπροφοδότηση: Πληροφόρηση για τα αποτελέσματα μιας δράσης, που έχει ως στόχο τον αναστοχασμό πάνω σε αυτή τη δράση και την τροποποίηση στάσεων και στρατηγικών. Αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της επαγγελματικής διαδικασίας σύμφωνα με τη σύγχρονη διδακτική και αφορά τόσο τον εκπαιδευτικό όσο και το μαθητή.

Επικοινωνιακή ικανότητα: Η χρήση διαφορετικών γλωσσικών μορφών, κατάλληλων ανάλογα με την περίπτωση επικοινωνίας.

Επικοινωνιακή μέθοδος - λειτουργική προσέγγιση της γλώσσας: Η μέθοδος που στρίβεται στην αρχή ότι, για να επικοινωνεί αποτελεσματικά ο μαθητής, δεν αρκεί να γνωρίζει και να εφαρμόζει τους γραμματικούς κανόνες της γλώσσας. Πρέπει επίσης να είναι σε θέση να χρησιμοποιεί διαφορετικές γλωσσικές μορφές ανάλογα με την περίπτωση επικοινωνίας. Λειτουργική είναι η προσέγγιση της γλώσσας, όταν η γλωσσική διδασκαλία επιτυγχάνεται μέσα από τη χρήση αυθεντικών κειμένων που χρησιμοποιούνται σε διαφορετικές συνθήκες και περιστάσεις επικοινωνίας.

Επίπεδο λόγου: Ο τρόπος χρήσης της γλώσσας (π.χ. οικείας, λαϊκής, χυδαίας, επίσημης) που καθορίζεται από υφολογικά χαρακτηριστικά και εξαρτάται από τη μορφή, την κοινωνική θέση ή τις σχέσεις αυτών που τη χρησιμοποιούν, και από την περίπτωση επικοινωνίας.

Επίπεδο ύφους: Ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιεί κάποιος τη γλώσσα στον προφορικό ή το γραπτό λόγο ανάλογα με την περίπτωση επικοινωνίας (βλ. λήμμα).

Κατανόηση: Σημεία και μια διαδικασία και το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας. Στην πρώτη περίπτωση (της διαδικασίας) ο όρος αναφέρεται στο σύνολο των ταυτόχρονων ή διαδοχικών ενεργειών επεξεργασίας της πληροφορίας που σύνθετα είναι ένα ερεθισμα (λέξη, φράση, κείμενο). Πρόκειται για μια ιδιαίτερα δύσκολη γνωστική λειτουργία, η οποία απαιτεί την ενεργοποίηση πολλών επιμέρους γνωστικών λειτουργιών. Η γνώση των λέξεων ενός κειμένου δεν είναι απαραίτητη όσος για την κατανόησή του. Στη δεύτερη περίπτωση (του αποτελέσματος) πρόκειται για το προϊόν της

επεξεργασίας της πληροφορίας, δηλαδή την ερμηνεία του ερεθίσματος.

Κλιπκό παράδειγμα: Το σύνολο των τύπων που απαριθμούν τη γραμματική κλιπία ενός κλιπτό μέρους του λόγου.

Μεταγλώσσα: Η ορολογία και ο λόγος που χρησιμοποιείται για την περιγραφή μιας γλώσσας.

Μεταγλωσσικές στρατηγικές: Στρατηγικές ανάλυσης της γνωστικής λειτουργίας και των αποτελεσμάτων της (αυτοαξιολόγηση), οι οποίες επιτρέπουν την αυτορρύθμιση από την πλευρά αυτού που μαθαίνει. Θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικές κατά τη μαθησιακή διαδικασία και μπορούν να καλλιεργηθούν μέσα από κατάλληλες ερωτησικές και προτεινόμενα έργα («Πώς κατάλαβα ότι...», «Τι έκανες για να το θυμθεις...» κτλ.).

Παιγμιακή έκφραση: Πρόκειται για εκφράσεις όπως *Πάτση την πεποπφλούδα, Είδα τον ουρανό με τ' άστρα*, των οποίων το νόημα δεν προκύπτει από το θάρημα των σημειών των επί μέρους λέξεων που τις απαριθμούν, όπως συμβαίνει με τις ελεύθερες εκφράσεις. Στις παιγμιακές εκφράσεις δύσκολο μπορεί να αλλάξουν κάποιο από τα συστατικά τους.

Παιγμιακό έργο: Ένα σενάριο που αφορά θέματα της καθημερινής ζωής και σχετίζεται με τα βιώματα των παιδιών προτείνεται στην τάξη. Στόχος είναι να εμπλακούν οι συμμετέχοντες στην αυθόρμητη ανάλυση κοινωνικών ρόλων, να μπει ο κάθε συμμαθητής στη θέση του άλλου, με στόχο την καλύτερη αμοιβαία κατανόηση, αλλά και την καλλίεργα επικοινωνιακών δεξιοτήτων.

Παραδειγματικές σχέσεις: Σχέσεις ενός φθόγγου, μορφήματος ή λέξης με άλλους φθόγγους, μορφήματα ή λέξεις που μπορούν να βρεθούν στο ίδιο πεδίο λόγου και να τα αντικαταστήσουν. Παραδειγματικές είναι οι σχέσεις συνωνυμίας, αντωνυμίας, υπερωνυμίας-υπωνυμίας, οι σχέσεις ανάμεσα στους κλιπτικούς τύπους ενός συνόλου, επίθετο, ρήματος κτλ.

Περίπαιση επικοινωνίας: Η περιστοχή επικοινωνίας ορίζεται από το ποιος μιλά, σε ποιον απευθύνεται, σε ποιο χώρο, για ποιο θέμα, ποια χρονική στιγμή κτλ.

Στρατηγική: Η συμπεριφορά, οι νοητικές διαδικασίες και οι γνωστικές δεξιότητες που χρησιμοποιεί ο μαθητής κατά την εκμάθηση.

Συνταγματικές σχέσεις: Οι σχέσεις ενός φθόγγου μιας λέξης με τους υπολοίπους φθόγγους της λέξης, μιας λέξης με τις υπόλοιπες λέξεις μιας πρότασης, κτλ.

Σχέδιο δράσης: Τρόπος ομαδικής εργασίας στην τάξη. Το περιεχόμενο του σχεδίου δράσης σχεδιάζεται, διαμορφώνεται και υλοποιείται με τη συνεργασία όλης της τάξης, αφού προκύπτει από τις ανάγκες, τις απορίες και τους προβληματισμούς του παιδιού από την καθημερινή του ζωή.

Υπερώνυμο-ύπωνυμο: Σε ένα ζευγάρι λέξεων όπως φρούτο-μήλο, υπερώνυμο είναι ο γενικός όρος (φρούτο) και ύπωνυμο ο ειδικός (μήλο).

Φωνολογική συνειδητοποίηση-επίγνωση: Η διαδικασία κατά την οποία ο μαθητής συνειδητοποιεί ότι οι λέξεις απαριθμούνται από συλλαβές και φωνήματα, καθώς επίσης η διάρκειση των φωνημάτων μεταξύ τους και η νοητική τους ταξινόμηση σε κατηγορίες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδρούσου Αλ., *Κίνητρο στην εκπαίδευση*, Σειρά Κλειδιά και Αντικλειδιά, Επιστημονική υπεύθυνη: Ανδρούσου Αλ., ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.kleidaiantikleidai.net, 2002.

Allichter H., Posch P., Somelk B., *Οι εκπαιδευτικοί ερευνούν το έργο τους. Μια εισαγωγή στις μεθόδους έρευνας-έρευνας*, Μεταίχμιο, 2001.

Anderson R., *Πώς να δημοσιολογήσει ένα έργο από αναγνώστη*, Gutenberg, 1987.

Αποστολίδου Β., Καπλάνη Β., Χοντολού Ε. (επιμ.), *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο*, Τιμητώνα-Δραφονίς, 2000.

Αργακάς Α., *Γλωσσική διδασκαλία και σύσταση των κειμένων*, Πατάκης, 2005.

Adam J. M., *Το κείμενο. Τύπος και πρότυπα. Αφήγηση, περιγραφή, επιχειρηματολογία, εξέγηση και διάλογος*, Πατάκης, 1999.

Βασιλάκη-Σκουρά Τζ., *Θέματα γνωστικής ανάπτυξης, μάθησης και αξιολόγησης*, Παπαζήσης, 1994.

Bigge M., *Θεωρίες μάθησης για εκπαιδευτικούς*, Πατάκης, 1990.

Cummins J., *Ταυτότητες υπό διαπραγματεύση*, Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας, Gutenberg, 2003.

Curto L., Monillo M., Toldó, M. (επιμ.), *Γραφή και ανάγνωση, Τόμοι 1-2*, Επιμέλεια: Βασιλάκη-Σκουρά Τζ., ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Α.Π.Θ.

Γαβριηλίδου Σ., *Φωνητική συνειδητοποίηση και διάρθωση παιδιών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας*, Τιμητώνα, 2003.

Γέρτες, περιοδικό

Δημητρίου Α., Λαγοπούλου Β., Νικολάου Β., *Εμφύηση στην τάξη*, Σειρά Κλειδιά και Αντικλειδιά, Επιστημονική υπεύθυνη: Ανδρούσου Αλ., ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.kleidaiantikleidai.net

Θεοδοσιάδης Δ., *Μεθόδους και φωνήματα*, Γρηγόρης, 2005.

Θεοφιλάκης Χ., *Διαθεματική προσέγγιση της διδασκαλίας*, Γρηγόρης, 1997.

Foulin J. N., Mouchon S., *Εκπαιδευτική ψυχολογία*, Μεταίχμιο, 2001.

Frey K., *Η μέθοδος Project*, Αφοι Κυριακίδη, 1986.

Hofit D., *Διαφοροποίηση στη σχολική εργασία*, Αφοι Κυριακίδη, 1982.

Ιορδανίδου Α., Φερνάντεζ Α. (επιμ.), *Επικοινωνιακές διδακτικές προτάσεις για το γλωσσικό μάθημα στο δημοτικό σχολείο*, Πατάκης, 2000.

Ιορδανίδου Α., Σφωρόρα Μ., *Επικοινωνιακή προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος*, Σειρά Κλειδιά και Αντικλειδιά, Επιστημονική υπεύθυνη: Ανδρούσου Αλ., ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.kleidaiantikleidai.net, 2003.

Ζαχαράκης Μ., *Κοινωνικό πλαίσιο και διδακτική πράξη*, Σειρά Κλειδιά και Αντικλειδιά, Επιστημονική υπεύθυνη: Ανδρούσου Αλ., ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.kleidaiantikleidai.net, 2004.

Κασσιωτάκης Μ., Φλωρίδη Γ., *Μάθημα και διδασκαλία*, Γρηγόρης, 2001.

Kéka Au. 2003. *Η παιδαγωγική του γραμματικού με βάση τα κειμενικά είδη: μια αναλυτική πρόταση για τη γλωσσική αγωγή μέσα από το σύνολο του σχολικού προγράμματος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης*, Α.Π.Θ., Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλολογίας και Παιδαγωγικής, Τομείς Παιδαγωγικής, Μεταπτυχιακός Κύκλος Σπουδών, Θεσσαλονίκη.

Κουτσούρη Α., *Δημιουργικές δραστηριότητες και διαδικασίες μάθησης*, Σειρά Κλειδιά και Αντικλειδιά, Επιστημονική υπεύθυνη: Ανδρούσου Αλ., ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.kleidaiantikleidai.net, 2004.

Kress, G.R., *Γλωσσικές διαδικασίες σε κοινωνικοκοινοκρατική πρακτική*, Σαββάλας, 2003.

Μανταβάνης Σ., *Η μάθηση στη λογογραφία*, Μεταίχμιο, 2002.

Ματαγούρας Η., *Στρατηγικές διδασκαλίας*, Από την πληροφορία στην κριτική σκέψη, Gutenberg, 1997.

Ματαγούρας Η., *Ομοδοσοεργατική διδασκαλία*, Γρηγόρης, 1998.

Ματαγούρας Η., *Κειμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου*, Γρηγόρης, 2001.

Meiser R. N., *Η συγκρότηση της γνώσης. Γλωσσική αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικών και εκπαιδευμένων*, Μεταίχμιο, 2000.

Μήσης Ν., *Διδακτική του γλωσσικού μαθήματος*, Από τη γλωσσική θεωρία στη διδακτική πράξη, Gutenberg, 1996.

Μπέζης Α. (επιμ.), *Γνωστική ψυχολογία και εκπαίδευση*, Ελληνικά Γράμματα, 1998.

Μπέζης Α., Σφωρόρα Μ., Γαβριηλίδου Σ., *Πιννακή 1: Εκπαιδευτικό υλικό για τους ηχούς της ελληνικής γλώσσας και την προετοιμασία για την ανάγνωση και τη γραφή για παιδιά 3-7 ετών*, Έργαστήριο Ψυχολογίας του Παιδιού, Ελληνικά Γράμματα, 2001.

Μπέζης Α., Σφωρόρα Μ., *Πιννακή 2: Εκπαιδευτικό υλικό για τους ηχούς της ελληνικής γλώσσας και την προετοιμασία για την ανάγνωση και τη γραφή για παιδιά 5-9 ετών*, Έργαστήριο Ψυχολογίας του παιδιού, Ελληνικά Γράμματα (υπό έκδοση).

Μπράδερ Φ., *1001 δραστηριότητες για να αγαπήσει το βιβλίο*, Μεταίχμιο, 2005.

Παπαζήλη Γ., *Η γνωστική εκπαίδευση στην πρώτη σχολική ηλικία*, Ουδυσσεύς, 1994.

Παπαζήλη Άννα, Παπαρίζος Χρήστος, «*Ο καθορισμός των βασικών στόχων / περιεχομένων σε ένα πρόγραμμα Γλωσσικής διδασκαλίας*», Πρακτικά του 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος με θέμα: Ελληνική παιδαγωγική και εκπαιδευτική έρευνα, Θεσσαλονίκη, 24-26 Νοεμβρίου 2006

Παπαρίζος Χ., *Η μητρική γλώσσα στο σχολείο*, Γρηγόρης, 2002.

Παπαρίζος, Χ. (2004) *Γλωσσική πολιτική και γλωσσική παιδεία*. Αθήνα: Gutenberg, Γλωσσολογική βιβλιοθήκη 12.

Παπαζήλη-Τζελέπη Π., *Ανάδωση του γραμματισμού. Έρευνα και πρακτική*, Καστανιώτης, 2002.

Πολλάνης Κ., *Μαθούσε στα παιδιά την όρεξη για διάβασμα*, Καστανιώτης, 1992.

Rátty M., *Το λάθος των μαθητών και ο ρόλος τους στη διαδικασία μάθησης*, Gutenberg, 2002.

Σφωρόρα Μ., *Διαθεματική προσέγγιση της γνώσης*, Σειρά Κλειδιά και Αντικλειδιά, Επιστημονική υπεύθυνη: Ανδρούσου Αλ., ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.kleidaiantikleidai.net, 2002.

Σφωρόρα Μ., *Το λάθος ως εργαλείο μάθησης και διδασκαλίας*, Σειρά Κλειδιά και Αντικλειδιά, Επιστημονική υπεύθυνη: Ανδρούσου Αλ., ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.kleidaiantikleidai.net, 2003.

Σφωρόρα Μ., *Διαφοροποιημένη παιδαγωγική*, Σειρά Κλειδιά και Αντικλειδιά, Επιστημονική υπεύθυνη: Ανδρούσου Αλ., ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.kleidaiantikleidai.net, 2004.

Σταμάκης C. A., *Διαφοροποίηση της εργασίας στην αίθουσα διδασκαλίας: Αντιστοίχιση στις ανάγκες όλων των μαθητών*, Γρηγόρης, 2004.

Ταριβέλης Π., *Μουσική στο σχολείο*, Σειρά Κλειδιά και Αντικλειδιά, Επιστημονική υπεύθυνη: Ανδρούσου Αλ., ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.kleidaiantikleidai.net, 2003.

Χαρολάμπουλος Α., *Χατζηφραβίλλης Σ., Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας: θεωρία και πρακτική εφαρμογή*, Κώδικας, 1997.

Χοντολού Ε., *Διδασκαλία σε ομάδες*, Σειρά Κλειδιά και Αντικλειδιά, Επιστημονική υπεύθυνη: Ανδρούσου Αλ., ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.kleidaiantikleidai.net, 2004.

Χριστοφίδης Κ., *Βιωματική-επικοινωνιακή διδασκαλία. Η εισαγωγή της μεθόδου Project στο σχολείο*, Gutenberg, 1996.

Διακτιπικό τόπο
www.komvos.edu.gr/periodiko
www.kleidaiantikleidai.net, 34 τίτλοι οι οποίοι μέσα από διαφορετικές επιστημονικές προσεγγίσεις προσπαθούν να αναπληρώσουν στα ερωτησικά της καθημερινής εκπαιδευτικής πρακτικής.

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.